CEZAR PETRESCU și MIHAI NOVICOV

NEPOȚII GORNISTULUI

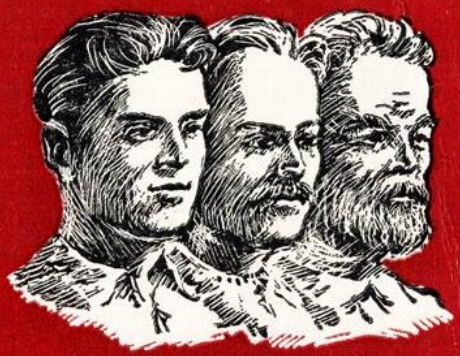

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

CEZAR PETRESCU şi MIHAl NOVICOV

NEPOŢII GORNISTULUI

Scenariu cinematografic

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

P R O L O G

1

În dimineaţa aceasta de primăvară însorită, livada pare o mare de spumă albă şi deasă, revărsată peste culmea dealului... Cireşii îşi întind crengile, ciucure de flori. Adierea abia simţită a vântului răzbate prin iarba proaspătă smălţuită cu bumbişori şi cu bănuţii de aur ai florilor de păpădie. Harnicile albine au şi plecat cu zumzete voioase la treabă.

Departe, în vale, satul mai e învăluit încă de pâclă. Îl luminează peste câteva clipe razele de soare care pătrund pieziş prin aburii pământului. Din fâşiile lungi, spintecate, iese la iveală o turlă de biserică mai întâi, clipeşte mai apoi un şirag de plopi înalţi.

Un flăcău şi o fată în straie de sărbătoare, fug râzând. S'au oprit lângă cireşul cel mai încărcat de floare. Nu-şi vorbesc. Cuvintele ar fi de prisos. Ea îl simte alături şi atâta îi e deajuns. El a scos pe furiş un şirag de hurmuze şi i l-a prins pe neaşteptate de gât. S'au înălţat amândoi în picioare şi privirile li se întâlnesc cu toată bucuria nevinovată a anilor lor tineri.

Într'un târziu tânărul întreabă:

— Când ne luăm. Anco?

Ea îşi mângâie fericită şiragul de mărgele primit în dar. Ar vrea să răspundă şi, sfioasă, parcă nu se încumetă.

— Nu ştiu... Lasă-mă... I-am spus tatii... răspunde în sfârşit.

— Şi? — stărue tânărul — se învoieşte?

Anca înclină din cap.

— Să-i spunem şi mamei! izbucneşte el fericit.

Şî iar se privesc. Parcă nu s'ar mai sătura tot uitân- du-se unul la altul.

2

În tinda casei de ţară, cu acoperişul de coceni sprijinit pe stâlpii scorojiţi de vreme, tinerii stau în faţa bătrânii puţină la trup. Anca netezeşte în mâini marama subţire, cu fluturaşi de argint: darul bătrânei. Pentru ca s'o sărute pe frunte, mama flăcăului, s'a înălţat în vârful picioarelor.

— De acum încolo tu să ai grijă de Pintea... tu...

Anca şi-a întors capul spre tânăr.

— Să-ţi arăt casa, o îmbie flăcăul.

Împreună, tinerii au trecut în încăperea scundă cu tavanul din bârne şi podeaua de lut. Lângă fereastră, o măsuţă cu câteva ghivece cu flori. În partea dimpotrivă, o laviţă cu scoarţe şi perne, deasupra căreia o goarnă se reliefează pe albul peretelui. Un sipet ţărănesc şi o cromolitografie, pe un alt perete, întregesc mobilierul sărăcăcios al încăperii.

Ochii Ancăi cuprind totul, dar privirea i se opreşte mai stăruitor asupra goarnei.

Bucuros, Pintea se apropie de laviţă şi desprinde goarna din perete.

— Vezi ce scrie aici? îi spune el, aplecându-se peste goarnă, străduindu-se, parcă, pentru întâia oară, să descifreze inscripţia săpată în metal.

În încăpere, prin ochiurile mărunte ale ferestrei, pătrunde lumină puţină. Anca şi-a aplecat capul şi ea peste goarnă, în timp ce tânărul i-a cuprins umerii cu braţul. Silabiseşte rar:

— „Noi căciularii dela Griviţa, ostaşii şi ofiţerii, dăruim această goarnă lui Oprea Dorobanţu, care a sunat din ea viteaz, atacul”.

— Răposatul? întreabă într’un târziu fata, întorcân- du-şi privirea plină de admiraţie spre Pintea.

— Da. Tata... Uite-l şi aici.

A înălţat puţin pânza din fereastră, încât cuprinsul cromolitografiei se distingea destul de bine: dorobanţii dau năvală spre reduta turcească, iar în planul întâi — gornistul. Dedesubt, inscripţia:

Gornistul dela Griviţa sunând atacul.

3

Vremea idilelor a trecut. E toiul secerişului. Holda se leagănă în adierea vântului. însurăţeii de odinioară, acum bieţi gospodari necăjiţi, muncesc din greu sub arşiţa soarelui. Tânărul retează grâul, iar femeia adună snopii. Sudoarea fierbinte le scaldă obrajii. În căruţa din apropiere gângureşte un copil în scutece. Altul mai răsărit se joacă alături, cu o tigvă de dovleac.

Tânărul s’a oprit din lucru. Îşi desmorţeşte spinarea, apoi cu o tresărire îşi îndreaptă ochii către un copilandru care se zăreşte apropiindu-se în goană.

— Bade Pintea! Bade Pintea! — îi strigă el de departe — vin’ de grabă!

A ajuns. Se pare că vestea pe care a adus-o nu-i nici de bucurie şi nici nu îngăduie mult timp dr gândire.

Pe când Anca îşi scoate sugaciul din căruţă, ţăranul a şi pornit în goană spre sat. Din urmă, femeia cu un copil în braţe, cu celălalt agăţat de fustă, îl urmăreşte cu privirea, îngrijorată.

4

În ograda lui Pintea se aude toba perceptorului, care a izbutit să adune câţiva oameni necăjiţi.

Agentul de percepţie, alături de jandarmul cu arma la umăr, e vădit pătruns de importanţa ordinului pe care-l duce la îndeplinire. Urmat de gesturile disperate ale bătrânei, intră în casă.

— Fii om de înţeles, stărue bătrâna. Aşteaptă să-mi vie băiatul.

Perceptorul însă nici nu vrea s’audă. Desprinde scoarţe roase până la urzeală de pe pereţii încăperii, ridică obiecte umile de gospodărie, îmbrânceşte bătrâna şi aruncă claie peste grămadă obiectele în curte.

— Geaba bateţi toba! aruncă vorba un bătrân, toboşarului. Nu cumpără nimeni…

— Ce-ti pasă?

— Iacă-mi pasă! că ne jeluiţi avutul…

Cuvântul e tare. Agentul stă o clipă la îndoială.

— Eu execut ordinul! flutură el o hârtie de formular imprimată. Poftim. *„Astăzi, 8 Iulie 1915, se vor vinde prin licitaţie publică...”* citeşte el. Este?

— O fi! răspunde bătrânul. Dar tot ne jefuiţi...

— Dă-i înainte! Ce stai? ţipă agentul către toboşar.

Toboşarul înnăbuşe cu bătăi de tobă, murmurele mulţimii. Agentul se întoarce din nou în casă. Aceasta e clipa când Pintea a ajuns gâfâind în faţa curţii. S’a oprit. Priveşte încruntat la tot ce se petrece înăuntru.

În casă, agentul de percepţie întinde mâna spre goarna atârnată în perete. Bătrâna se agaţă de mâna lui, dar agentul stărue fără milă.

— Pintea! ţipă sfâşietor bătrâna.

Ţăranul a auzit şi se repede năvalnic. Ajunge agentul în gura prispei şi i smulge goarna din mână.

— Eşti nebun? urlă agentul. Ultragiezi omul stăpânirii?

Pintea i-a făcut vânt cu scârbă la o parte... Jandarmul îşi ridică mâna:

— Ia seama, Dorobanţule! că apoi...

— Ai să dai socoteală! se sumeţeşte atunci cu jumătate de glas şi agentul. Încarcă, băiete! porunceşte toboşarului.

Ţăranul, cuprins de furia disperării, pune atunci el însuşi mână de ajutor să arunce boarfele în căruţa perceptorului. Sătenii se uită muţi, cu o îndârjire înnăbuşită. Între timp, a ajuns în faţa ogrăzii şi Anca strângându-şi copiii lângă ea cu un gest neputincios de ocrotire.

— V’aţi procopsit! strigă un bătrân în urma căruţii cu boarfele sărmane care-a părăsit curtea.

Pintea priveşte şi el îndelung după căruţă. Apoi se apropie de Anca.

— Nu mai e de trăit aici, oftează într’un târziu.

5

Ultimele pregătiri de plecare. Tânărul strânge legăturile grămadă, femeia mai cercetează odată scutecele celui mai mic dintre copii, iar bătrâna stă împietrită de amărăciunea despărţirii. Se apropie apoi încet de peretele unde-i atârnă goarna, o desprinde încet şi tot atât de încet o întinde fiului.

La poartă s’au adunat oamenii din sat. Plecarea ii turbură şi au venit sâ-şi ia rămas bun.

— Tot pleci? îl întreabă un unchiaş pe Pintea, care tocmai a ieşit pe prispă cu una din boccele.

— Da, că nu mai e chip...

— Adevărat! oftează un altul. Toţi ne sugrumă!... Cică strânge vodă bani pentru război, adaugă apoi ţăranilor din jur.

— Război! scuipă cu scârbă al treilea gospodar, într’o parte. Război boieresc... atâta ne mai lipsea...

Câteva femei au făcut roată în jurul nevestei, care a ieşit şi ea din casă.

— O să umblăm noaptea — le explică ea — că ziua e prea zăduf pentru copii. Pintea zice că la Bucureşti se găseşte de lucru. Poate om avea mai mult noroc acolo.

Strângeri de mână. Pintea mai potriveşte odată legăturile şi le saltă apoi pe umăr. Anca cu copiii e lângă el. În prag se iveşte bătrâna. Toţi se dau la o parte. Păşeşte încet. Se opreşte în faţa feciorului, care cu capul plecat, ascultă urarea:

— Să vă dea dumnezeu noroc!

Copilului i-a întins o turtă. Se apleacă şi-l mai sărută odată. În sfârşit pribegii se smulg din loc şi pornesc cu fruntea în pământ. Vecinii îi petrec o bucată de cale. În poartă a rămas numai bătrâna, pustie ca şi casa. Din ochi, urmăreşte siluetele celor plecaţi, mereu mai mici şi nelămurite, până ce se topesc cu totul în depărtarea drumului.

6

Obosiţi, drumeţii s'au oprit să se mai odihnească. Din locul acela unde şoseaua urcă până pe creasta dealului, oraşul aşteptărilor se zăreşte în depărtare: coşuri de fabrici, clădiri înalte, turle de biserici. Pintea a lăsat jos legăturile şi şi-a ridicat copilul cel mai răsărit în braţe. Privirea lui, când învălue copilul cu dragoste, când se'ndreaptă înspre oraş, când urmăreşte faetoanele lăptarilor şi căruţele grădinarilor, care grăbesc în soarele dimineţii spre bariere.

Femeia îi înţelege frământarea şi îl cercetează cu priviri furişe. Pe straiele lor s'a adunat tot colbul şoselei, iar barba ţepoasă şi nerasă a ţăranului e mărturia zilelor de când se află pe drumuri.

— Hai! spune deodată hotărît Pintea, adunând în acest cuvânt toate nădejdile

sale. S’o găsi un colţ şi pentru noi în oraşul ăsta!

7

În curtea lungă din strada Atelierului se înşiră un rând de case pipernicite, toate cu geamlâcuri şi cu câte o prispă in faţă. O boltă de viţă urmăreşte calcanul caselor vecine.

Dinaintea uneia din prispe, Pintea, cu un ciocan în mână, încearcă să dreagă o masă hodorogită. Lângă el, un muncitor repară un scaun. E cam de aceeaşi vârstă cu Pintea. Mai scund şi mai svelt, l-ai recunoaşte dela o poştă, după coama părului creţ ce pare că încă n’a făcut cunoştinţă cu pieptenele. Ochii îi sunt vii, scânteietori.

— Şi cum zici, vecine? întreabă Pintea. S’o găsi
oare un om de omenie în Bucureştiul ăsta să-mi dea şi mie de lucru?

— La Bucureşti se găsesc de toate — răspunde celălalt — şi câini cu covrigi în coadă, şi cocoşi care ouă, şi boieri de omenie...

Râde sgomotos când îl vede pe Pintea cum îl ascultă minunându-se. Râs luminos, ce desvălue şiragul dinţilor albi şi tari.

— Ei, lasă — încearcă apoi să-i alunge grija — Facem noi ceva...

Mai la o parte, în apropierea bolţii de vită, trebă- lueşte Anca ajutată de o femeie tânără şi palidă, care aproape mai la fiecare mişcare tuşeşte. În umbră, se joacă băieţaşul cel mai răsărit. Alături, stau înşirate două albii unde dorm cei doi

prunci sugaci: băiatul pribegilor şi fetiţa celor doi soţi care i-au primit cu atâta omenie.

Anca s'a înălţat o clipă peste ligheanul asupra căruia stătea plecată albind câteva rufe, pentru a privi înspre femeia de alături ce limpezeşte şi ea nişte străchini într'o copaie.

— Ce gândeşti? o întreabă mama fetiţei.

— Ce ne-am fi făcut fără voi? îşi urmează Anca firul gândurilor. Să vii tu la Bucureşti cu traista'n băţ... Noroc de omul ăsta! adaugă apoi privind spre inimosul muncitor de lângă Pintea.

— Ei — răspunde modest femeia — aşa e Vijelie! Nu-l rabdă inima să vază oameni la necaz...

— Vijelie? se miră Anca.

— Bărbatu-meu. Aşa l-au poreclit la fabrică, explică zâmbind cealaltă.

— Cum adică?

— Fiindcă-i iute...

Şi a uscat mâinile de şorţ şi trece să alunge muştele care bonzăiesc necăjind copiii din albie. Le-a potrivit pernele sub cap.

Bărbaţii, care au pus între timp pe picioare masa şi scaunul, le duc acum împreună în casă. Nevestele vin şi ele în urma lor. Vijelie se mişcă repede, uimitor de sprinten pentru piciorul şchiop pe care-l târâie alignind.

În odaie, puţinele lucruri şi-au găsit locul: plita de gătit, masa, două-trei scaune şi laviţa acoperită cu o scoarţă. În peretele din faţa ferestrei, Pintea prinde o fotografie mărită înfăţişându-l în straie de sărbătoare, alături de Anca cu şiragul de hurmuz, aşa cum arătau în idilica

livadă cu cireşi înfloriţi. Se mai află pe perete tabloul atacului dela Griviţa, goarna şi câteva medalii.

Anca s'a oprit în faţa geamurilor, lipsite de perdele, chibzuieşte, începe a despături un ziar. Dar parcă ghicindu-i gândurile, cealaltă femeie îi şi întinde prin fereastră o velinţă înflorată.

Vijelie şi-a sărutat recunoscător nevasta, atât de săritoare pentru gospodăria vecinului. Un sărut care abia atinge fruntea femeii atât de firavă.

Velinţa înflorată e acum la fereastră. Toţi privesc încăperea care va fi locuinţa familiei Dorobanţu. Vijelie l-a cuprins ocrotitor pe Pintea.

— De-mi mai găseşti acum şi un loc la voi în fabrică... îşi rosteşte Pintea gândul care-l frământă mereu.

— O să încerc, ţi-am spus! îl încredinţează Vijelie.

— Să ne simţim şi noi în rândul oamenilor...

— Rău e că boierii vor să strice socotelile, urmează de data aceasta serios, muncitorul. Vor să intre în război...

— Război? îl întreabă Anca neliniştită.

— Război! stărue şi Pintea, întunecat. Altă pacoste pe cap!

Muncitorul a înălţat din umeri.

— Chiar că pe tine o să te întrebe! Cum te-au întrebat când ţi-au vândut lucrurile din casă... Stăpânilor le vine la socoteală războiul, îl fac, şi gata!

— Care stăpâni?

Celălalt spumegă, sărindu-şî din răbdări:

— Dar cine, bre, cine te-a svârlit pe drumuri?

8

În dimineaţa posomorită şi rece, sub o ploaie măruntă şi deasă de Noembrie, Pintea împreună cu Vijelie intră pe poarta fabricii. Deasupra porţii apasă o firmă imensă din reţea de sârmă cu litere de bronz:

DOBRE RACOVICEANU & FIU

Vijelie e în hainele lui de muncă. Vioi, cu fularul strâns în jurul gâtului, cu tichia rotundă de pânză dată pe ceafă peste părul ciufulit, îşi trage sprinten piciorul. Pintea şi-a schimbat ţinuta: un amestec de îmbrăcăminte ţărănească şi de salahor târgoveţ.

Marcându-le intrarea, portarul dă din cap către Vijelie, ca unui vechi cunoscut. Are un zâmbet şi pentru Pintea. Apoi se întoarce spre alţi lucrători care sosesc, în timp ce ceilalţi îşi urmează drumul prin curtea lungă a fabricii, pardosită cu lespezi de piatră. În dreapta se’nşiră pavilion după pavilion, clădiri cu câte două etaje cuprinzând atelierele. În stânga, după ghereta portarului, e un loc viran ce se continuă prin clădirea administraţiei.

Ajunşi în dreptul a două uşi alăturate, şi-au strâns mâna şi s’au despărţit.

9

În atelierul lung şi întunecos, Pintea în cămaşă, cu mânecile suflecate, mută

lăzile de lângă uşă pană lângă zidul din fund, unde le aşează în stive. Deşi cumplit de grele, cu vânjoşenia lui puţin obişnuită, le urneşte din loc, le împinge, aruncă câte una pe umăr
şi cu o a doua sub braţ, se strecoară printre maşinile din faţa cărora muncitorii îşi văd de lucru. Şiroaie de sudoare i se scurg pe faţă şi peste pieptul desgolit.

— Greu, Dorobanţule, greu? îl întreabă în treacăt prieteneşte, un muncitor din apropierea stivei de lăzi.

— De! răspunde Pintea, împăcat cu soarta, după ce a rostogolit lada de pe umăr.

Prin altă uşă a atelierului îşi face intrarea un grup. Printre muncitori, mişcare.

— Vin Racovicenii în inspecţie! mormăie cu parapon un lucrător.

— S’au sculat de dimineaţă, boierii! îi ţine altul isonul.

Grupul înaintează printre maşini. Un pas mai înainte, un bărbat vânjos, ca de cincizeci de ani, cu mustăţi mari şi sure, sprijinit într’un baston. Puţin mai în urmă, un tânăr cam de vârsta lui Pintea, cu mustaţa subţire, costum elegant şi ţigaretă lungă de chihlimbar. Un al treilea, în tunică de stofă închisă până la gât, întregeşte grupul.

Pintea le taie calea fără să-i vadă, încovoiat sub povara lăzilor. Deabia când a ajuns aproape de dânşii, a zărit pantofii subţiri, pantalonii cu dungă. Fâstâcit, a dat un pas înapoi. S’a lovit cu spatele de o maşină, iar lada pe care o ţinea pe umăr se rostogoleşte în faţă mai-mai să sdrobească picioarele vizitatorilor.

— Imbecilule! se răsteşte patronul.

Cuvântul sună îngheţat, ca o sentinţă definitivă de concediere. Întoarce apoi capul înspre omul de încredere, cu o prvire mustrătoare.

— E din lotul nou de angajaţi! lămureşte acesta, înţelegând întrebarea mută. Lucrează cu randament, adaugă apoi ca o scuză.

Cuvintele acestea îl fac pe patron să se uite mai atent la vinovat. Ceafa vânjoasă a salahorului, braţele muşchiuloase, pieptul lat, îl impresionează.

— Cum te chiamă? îl întreabă de data asta mai îngăduitor.

— Pintea Dorobanţu.

— Eşti cinstit? Nu furi? îl întreabă patronul după o nouă privire cercetătoare.

— *Il a l'air honnête!* [1]*)* intervine tânărul cu ţigareta de chihlimbar, scuturând distins şi plictisit scrumul.

— Hm! pufneşte pe nas patronul. Fie! Ţine minte: la noi, muncă şi cinste!

10

A trecut un an dela sosirea lui Pintea în Bucureşti.

E din nou vară.

În dimineaţa de duminică, Pintea cu familia au ieşit la plimbare. Copilul mai mare a mai crescut, iar su- gaciul de eri se tine acum pe picioare. Agăţat de haina lui taică-su, îşi asigură echilibrul. Curând, însă, îşi întinde mânuţele, cerându-se în braţe, dorinţă pe care

[1] Pare a fi cinstit.

Pintea nu întârzie să i-o împlinească, învăluit de privirea zâmbitoare a soţiei.

Grupul tocmai a răzbit din străzile periferice într’o stradă mai importantă. Mişcarea e mare. O ceată de vânzători de ziare ţâşnesc cu strigăte:

— Specială! Ediţie specială! Bătălia dela Verdun! Scufundarea crucişetorului „Luteţia”! Specială!...

Trecătorii se opresc şi cumpără ziare. A cumpărat un ziar şi Pintea. Deabia aruncă ochii peste titluri şi-l împătureşte hotărît, îndesându-l apoi adânc în buzunarul pantalonului.

— Război şi iar război... Dar ce-i cu tine, Anca? Eşti obosită?

— Da... Nu ştiu ce am...

Femeia se opreşte şi-şi duce mâna la frunte. Pintea o apucă de mijloc şi o îndreantă grijuliu spre poarta unui parc ce se zăreşte în fată. Acolo şi-a aşezat femeia pe o bancă.

Aleele grădinii foiesc de soldaţi, copii, bătrâni şi tineri. Deodată, într’un loc mai deschis, nu departe de banca Dorobanţilor, începe să se strângă o îmbulzeală de lume. Se aude larmă de voci, apoi un glas puternic acoperindu-le pe celelalte. Cuprins de neastâmpăr, Pintea se ridică şi ciuleşte urechile. Nu vede prea mult. Se urcă atunci pe bancă şi întinde gâtul.

În mulţimea adunată, un muncitor tânăr şi spătos, înălţat şi el în picioare pe o bancă, vorbeşte ascultătorilor, întorcându-se cu faţa cand spre dreapta, când spre stânga. Din locul unde se află, Pintea nu izbuteşte să prindă decât frânturi de fraze:

— Noi, muncitorii, n’avem nevoie de război... Boierii îl vor ca să-şi facă afacerile... Să umple ţara de văduve şi orfani...

Pintea şi-a făcut urechea pâlnie ca să audă mai bine. Degeaba. Vântul alungă mereu vorbele în altă parte. Coboară deci şi se apropie grăbit de grupul din jurul vorbitorului. Acum desluşeşte mai limpede cuvintele.

— Avem copii de crescut — continuă vorbitorul, parcă răspunzând gândurilor lui Pintea — şi avem alte griji pe lume decât să ne vărsăm sângele pentru huzurul boierilor...

Deodată însă dau năvală sergenţi de stradă mustă- cioşi şi în uniformele de-atunci, să împrăştie mulţimea. Cu fluierături lungi de ţignale se agită şi par că vor să-şi facă singuri curaj. Asudă, se’mpiedică, se sbat. Când simt că mulţimea se împrăştie, devin mai îndrăzneţi şi vor să pună mâna pe vorbitor, care încearcă să se strecoare şi să se facă nevăzut. Pintea se pune între dânsul şi hăitaşii poliţiei. Primeşte însă o lovitură în piept, clătinându-i braţele deschise stavilă şi atunci izbucneşte:

— Ho, boală! Dece dai?

Exclamaţia a provocat aprobările celor din jur. Însă sergenţii, evident, nu înţeleg să se poticnească în „elanul lor patriotic” de acest obstacol neprevăzut.

— Unde te trezeşti, moglane? îl apostrofează unul din ei, împingându-l. Pintea se clatină dar nu se lasă doborît. Numai atunci când şi alţi sergenţi se năpustesc cu loviturile, trupul lui înalt se prăbuşeşte... De pe o movilită, vorbitorul priveşte uimit şi îndurerat spre omul care

atât de neaşteptat l-a ajutat să iasă din impas. Strivit sub bccancii sergenţilor, Pintea încearcă zadarnic să se ridice. Celălalt, după o primă mişcare încordată a trupului, care vădeşte dorinţa aprigă de a sări în ajutorul celui trântit la pământ, se răsgândeşte şi, profitând de învălmăşeală, se strecoară printre copaci. Între timp, alţi cetăţeni au intervenit pentru a-l smulge pe Pintea din mâinile bătăuşilor. Nedumerit, cu faţa schimonosită de durere, Pintea se întoarce spre ai săi...

11

În încăperea d:n strada Atelierului, familia Doro- banţu s'a strâns în jurul mesei. Pintea e pe un scaun, iar femeia în picioare, aplecată, cu coatele sprijinite de masă, unde salahorul a clădit patru grupe de monede puţintele.

O răbufnire de vânt a trântit un ochi deschis al geamlâcului. Femeia înaintează, priveşte o clipă la frunzele deschise pe care le-a stârnit vântul, apoi spre cerul care se pregăteşte de furtună, şi se'ntoarce.

— Uite! Asta e datoria pentru plită — spune Pintea împingând prima grupă de monede înainte — iar aici pentru chirie, adaugă apoi, împingând a doua grupă.

— Suntem cu două luni în urmă, răspunde femeia cu glasul pe jumătate.

Pintea înalţă din umeri şi continuă:

— Hăinuţă pentru Ilieş, împinge el a treia grupă de monezi. Şi o basma pentru tine! spune însfârşit triumfător, împingând pe a patra.

— Mai trebue ceva, spune cu sfială, femeia.

Pintea ridică întrebător capul, pe care femeia îl cuprinde cu amândouă mâinile şi-i şopteşte ceva la ureche.

— Da? sare bărbatul în picioare. Vasăzică de aia ţi se făcuse rău atunci? Iaca, la asta nu m'am gândit!

Se aşează la loc şi aduce mai în faţă a treia grupă
de monede, privind către copilul care din aceste socoteli a rămas fără hăinuţă.

— Totuşi, îi spune bucuros femeii. Iacă... Făcurăm împărţeala...

— Dar de mâncare? întreabă zâmbind uşor, nevasta.

Pintea a căscat ochii mari. La mâncare nu se mai gândise. Cu mişcare înciudată, amestecă grupele de monezi între ele, se ridică şi începe să umble de colo- colo prin casă.

Femeia l-a urmărit un timp din ochi, apoi l-a oprit din drum, apucându-l de mâini.

— Ieşim noi la socoteală până la urmă, îl încredinţează ea.

Ar mai spune ceva, dar de afară se aud sunete de goarnă. Speriată, Anca îşi priveşte întrebător bărbatul. Nici Pintea nu e sigur de ce poate să însemne asta. Apucă grăbit şapca şi iese în goană în curte.

12

Pe stradă, vântul vestitor de furtună suflă din ce în ce mai puternic, ridicând de jos odată cu frunzele smulse, foi de hârtie, fâşii de cârpe, felurite gunoaie.

Norii vineţi înaintează ameninţător, brăzdaţi pe alocuri de fulgere îndepărtate. Pintea s'a oprit pentru o clipă în mijlocul străzii, spre a se orienta. Zărind apoi grupul de oameni din colţ, aleargă într'acolo.

De pe un prag, care-l înalţă cu un cap deasupra celorlalţi, un subofiţer citeşte proclamaţia:

„Însufleţiţi de datoria sfântă ce ni se impune, hotă- rîţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crâncen război, pornim la luptă cu..."

Un tunet puternic acoperă cuvintele subofiţerului. O răbufnire de vânt a spart undeva un geam. Pintea, cu ochii mari, nevoind să creadă, roteşte privirea, parcă aşteptând sprijin dela cei din jur. Însă toate privirile pe care le întâlneşte sunt la fel de încordate.

— *„Ferdinand întâi, prin graţia lui dumnezeu şi voinţa naţională rege al României"* — se aude iar vocea subofiţerului — *am decretat şi decretăm: Articolul unu — întreaga armată se mobilizează. Articolul doi — prima zi de mobilizare va începe la ora douăsprezece în noaptea de 14 spre 15 August 1916...*

Pintea ascultă într'o răpusă încremenire. Nicio îndoială nu mai poate fi; nicio nădejde! Fără a aştepta sfârşitul, se întoarce greoi şi păşeşte, încet, spre casă. Picăturile grele ale ploii pornesc să cadă din ce în ce mai repezi.

13

Străzile care dau spre gară foiesc de lume. Unităţi militare în ţinută de

campanie se scurg spre triaje şi bariere. Anca, cu Cristea în braţe, alături de Vijelie, ce-şi târăşte piciorul ţinându-l pe Ilieş de mână, grăbesc pasul. Sunt aproape să ajungă. Au trecut pe lângă o brutărie, unde lumea adunată, necăjită şi flămândă, aşteaptă zadarnic în faţa obloanelor închise.

— Fir'ar al dracului de război! blestemă o femeie, renunţând să mai aştepte zadarnic.

Vijelie şi Anca trec acum peste liniile ferate, făcân- du-şi loc prin forfota pestriţă de lume.

În depărtare, lângă un peron improvizat, a tras trenul militar. Soldaţii încep să se urce. Pintea Doro- banţu, cu raniţa într'o mână şi cu arma în alta, se grabeşte înspre unul din vagoane. La tot pasul se ciocneşte de alţi soldaţi care se înghesuie şi ei să se a- sigure de locuri. Contrastul izbitor între mulţimea oamenilor îmbrăcaţi milităreşte şi numărul mic al vagoanelor jalnic înşirate explică îndeajuns graba fiecăruia de a ajunge cât mai repede înăuntru. Deodată însă, Pintea s'a oprit. A scăpat raniţa jos, mantaua i-a căzut de pe umăr şi ea. Nu departe, chipul unui alt soldat îi pare cunoscut, e aproape sigur că l-a mai văzut cândva decât că nu-şi poate aduce aminte unde. Vede însă că şi celălalt l-a recunoscut. Încă o clipă şi cei doi bărbaţi îşi strâng mâinile cu însufleţire. L-a recunoscut pe vorbitorul din pricina căruia a fost tăvălit la pământ, acum vreo două luni în grădina publică a adunării improvizate.

— Cine ar fi crezut — exclamă vorbitorul de a- tunci — să ne întâlnim tocmai aici?...

— Adevărat — întăreşte şi Pintea — tot n’am scăpat...

— M’am gândit, cum să te mai văd?... continuă celălalt. Cum să-ţi mulţumesc?

— Ei, ce mare ispravă? se apără cu fireasca lui modestie, Pintea. În ce companie eşti?

— A patra.

— Suntem împreună! Atunci hai...

Amândoi şi-au făcut loc cu greu pe platforma unui vagon. De bine de rău, s’au aciuiat şi privesc acum înspre mulţimea din jur. Pintea îi caută din ochi pe ai săi.

— Straşnic ai mai grăit atunci, spune el gânditor. Mi-a mers la inimă...

Între timp, pe peron a crescut alaiul mulţimii. În faţa celor două vagoane de ofiţeri, doamne elegante au venit cu braţele încărcate de flori, cu căţei de rasă şi cartoane impresionante de cofeturi. Printre ofiţeri, lângă geamul lăsat, tânărul Racoviceanu, cu ţigaretul de chihlimbar, în uniformă. În faţa ferestrei, bătrânul Racoviceanu între două doamne tinere, care au venit să-l petreacă. Alături, un tânăr elegant, cu monoclu, perorează, încredinţat că bătrânul patron e atent la spusele lui:

— S’a terminat cu socialiştii! ridică el sentenţios mâna. România porneşte cu paşi gigantici spre destinul ei inexorabil!...

Însă pe bătrânul fabricant, altceva îl interesează acum:

— Nu uita, Nolly — pufneşte el pe nas — cum a- jungi la Braşov te interesezi de acţlunile Szilágyi!...

— Negreşit tată, răspunde tânărul Racoviceanu.

Apoi, întorcându-se către cele două doamne reia conversaţia întreruptă:

— După prima luptă vă trimit o poză.

— O dau la toate ziarele, confirmă una din doamne, înaltă, uscăţivă, cu părul adunat în sus.

Ceva mai departe, în faţa altei ferestre, o femeie modest îmbrăcată se grăbeşte să transmită tânărului sublocotenent dela geam ultimile instrucţiuni:

— Ai grijă... Să-ţi pui în fiecare seară flanela, în munţi nopţile sunt reci.

Tânărul cu monoclu s'a desprins de grupul lui Do- bre. Se plimbă acum pe peron, ţinând de braţ un individ rotofei, astmatic, îmbrăcat ca un negustor.

— Degeaba, *mon cher,* la preţul vechi nu mai livrez niciun kilogram... lucrurile s'au schimbat...

— Dar ai contract...

— Ei şi?... plătesc despăgubiri. Tot mai bine ies...

În faţa vagonului unde e Pintea, femei sărmane, ţinându-şi copiii de mână, stau la distanţă, respectând dispoziţiunile. Claie peste grămadă, ostaşii abia îşi trag sufletul. De sub capele, gârle de sudoare se scurg pe obraji... Pintea stă agăţat de scara vagonului, rotind ochii cercetător.

În clipa când cei veniţi să-l petreacă au răzbit în sfârşit până'n apropierea vagonului, trenul porneşte.

— Să te întorci sănătos, Pintea... cât mai degrabă... se grăbeşte să-şi descarce

sufletul Anca, înălţând copilul in braţe ca să-l mai vadă Dorobanţu.

Are lacrimi în ochi. Vijelie l-a ridicat în braţe pe Ilieş. Toţi ţin încă pasul vagonului ce s’a pus în mişcare.

— Măcar de aş fi făcut o hăinuţă lui Ilieş! rosteşte cu obidă Pintea, dând curs gândului care-l roade. Are să vie iarna...

— Ce să faci? strigă Anca, asurzită de larma plecării.

Muzica militară cântă, doamnele aruncă flori, agitând batistele.

— O hăi-nu-ţă lui Ilieş!... scandează Pintea cuvintele, ca să le facă auzite.

Alături, îngândurat dar liniştit, stă noul prieten al lui Pintea Dorobanţu.

Anca nu mai aude nimic. Cu pasul ei repede s’a
desprins cu totul de restul grupului, ţinându-se de trenul care o lasă totuşi în urmă.

Atunci se opreşte în loc. Ţine copilul cu o singură mână şi cu cealaltă îşi acoperă ochii. Apasă palma puternic peste pleoape.

Când înalţă iarăşi privirea, se mai zăreşte numai platforma ultimului vagon...

14

Înainte de răsăritul soarelui, crestele munţilor se îngrămădesc la orizont ca nişte umbre înalte, uniforme. Doar pe alocuri câte-o dungă mai întunecată aminteşte pădurile vechi, ale vechilor zimbri, de pe înălţimi. Însă cu cât privirea coboară în vale, cu atât se schimbă peisajul. Garduri de sârmă

ghimpată, zigzaguri de tranşee, cuiburi de mitraliere, adăposturi camuflate, câte un grup de cruci la liziera pădurii, toate mărturisesc realitatea crudă a războiului. Din amândouă părţile frontului se aud rafale puternice de mitralieră. Din când în când văzduhul se cutremură de câte-o detunătură de tun.

Dar pe măsură ce se apropie răsăritul soarelui, focul se răreşte. În clipa în care primele raze ale noii dimineţi începe să se arate pe crestele împădurite, se statorniceşte o linişte ciudată, apăsătoare.

Sectorul frontului apare acum mai lămurit: o vale lungă şi pe crestele din faţă tranşeele vrăjmaşe.

— S'au potolit şi ei, spune un soldat, către tovarăşul de alături într'un colţ de tranşee.

Unul lângă altul, cu umerii zgribuliţi, îi înfioară răcoarea dimineţii.

— Da, s'au potolit, rosteşte gânditor celălalt; s'or fi gândind şi ei acasă...

— Acasă, repetă primul soldat, cu un oftat de obidă. Dar ia spune-mi, frate Ruja, cât o să mai ţină oare?

Vorbitorul de altădată din parc s'a ridicat în picioare privind către marginea tranşeei, spre inamic Într'un târziu, Ruja răspunde fără să-şi întoarcă privirea, tărăgănându-şi vorbele:

— Cât o să mai ţină?... Asta nu merge pe ghicite.

15

Pe marginea aceleaşi tranşei, în miez de zi, mai mulţi soldaţi s'au strâns în

jurul lui Ruja. Cu priviri încordate, aproape ţinându-şi răsuflarea, toţi îi ascultă vorbele:

— Tot războiul ăsta e un război hoţesc... Dacă l-au pornit boierii, înseamnă că e al lor şi nu-i al nostru; înţelegi? Vedeţi ce fac ruşii? Pace... Aşa să facem şi noi... Să oprim războiul boierilor... Atunci vom căpăta şi pământ... Ni-l vom lua adică...

— Dar cum? întreabă nedumerit unul din soldaţi.

Şi alţii ar vrea să pună întrebări. Însă nimeni nu mai are timp să spună ceva. Toţi s'au ridicat în picioare.

Apar doi ofiţeri şi un plutonier major, inspectând posturile. S'a făcut tăcere.

Soldaţii stau drepţi, evitând privirile celorlalţi.

— Puneţi ţara la cale?... întreabă unul din ofiţeri. E Nolly Racoviceanu. Intenţia vrea să pară prietenoasă, dar e făţarnică, lipsită de convingere.

— Noi s'o punem? replică Ruja.

— Iarăşi eşti aici? intervine celălalt ofiţer, răstit. Unde te-am trimis? Asmuţi oamenii, să-i scoţi din minţi?

— Domnule locotenent...

— Nici un domnule locotenent! Te-am trimis la batalion, la dispoziţia domnului maior!... Stânga'mpre- jur, fără vorbă!

Ruja a ezitat. Apoi sub privirile încruntate ale celor trei, s'a supus. S'a şi îndepărtat, în timp ce plutonierul major clatină din cap. Al doilea ofiţer întreabă:

— Ce vă mai spunea?

— Nimic, să trăiţi, domnule locotenent! răspunde Pintea.

— Nimic?

— De-ale noastre de acasă... Vorbeam între noi, despre neveste, despre copii...

— Hm! Mi se pare că te iei după dânsul.

Pintea tace. Toţi tac. Tăcere apăsătoare.

Ofiţerii se pregătesc să plece. Dar, aducându-şi parcă aminte, Nolly Racoviceanu întreabă:

— Nu cumva s'au arătat bolşevici p'aici?

— Da de unde!... protestează toţi într'un glas. Nici n'am văzut cum arată la chip.

Ofiţerii se urnesc din loc, convinşi şi nu prea de răspuns.

— Băgaţi de seama! mai adaugă plutonierul rămas în urmă. Glonţul vă aşteaptă! Cu asta nu glumim.

Apoi se depărtează şi el.

Mai înainte însă de a ajunge pe ofiţeri, se opreşte la umbra unui copac, de unde iscodeşte grupul de ostaşi. Şi ochii ostaşilor caută bănuitor şi duşmănos în urma celor care s'au depărtat.

16

Discul soarelui se apropie de vârfurile munţilor, iar umbre lungi brăzdează înălţimile din jur. Soldaţi vorbesc în şoaptă. Dinspre parc, purtându-şi paşii agale, se apropie un soldat rus, cu o cocardă mare prinsă de reverul tunicii.

— Bună ziua, tovarăşi!

— *Zdraste!*[1]) rusule! răspunde un ostaş.

— Bună să-ţi fie inima, Ivan Piotrici, îi răspunde vesel la salut şi Pintea.

[1] Bună ziua.

— Ce mai faci? glăsuleşte noul sosit. *Tovarăşci* Ruja nu e aici?

— A plecat la ba-ta-lion, răspunde silabisind un soldat, ca şi când s'ar face mai uşor înţeles astfel.

Ivan Piotrici se aşează lângă Pintea şi-şi scoate ma- horca. Răsuceşte din hârtie de ziar o ţigară groasă cât degetul.

— Să fumez aici, cu voi...

— Poftim, îi face loc Pintea. Ce se aude Ivan Piotrici, când plecaţi?

Mai întâi, soldatul rus trage adânc din ţigară. Surâde:

— Să plecăm cu toţii... şi noi, şi voi, şi ei (arată cu mâna înspre tranşeele nemţeşti). Să facem frăţie... Că doar... n'o să se bată ofiţerii între ei...

— Asta cam aşa e... aprobă un ostaş.

— Pace! Să facem pace! întăreşte Ivan Piotrici.

— Pace, răspund ca un ecou parcă, visând, mai mulţi soldaţi români.

— Cine vă învaţă despre pace, Ivan Piotrici? se adresează în cele din urmă unul către soldatul rus.

— Cine? Lenin!

— Dar Lenin ăsta — întreabă un altul — nu a spus cum să facem şi noi pace, dacă nu vor boierii?

— Cu asta! răspunde rusul, arătând înspre armă.

Toţi tac. Într'un târziu, mereu mai gânditor, Pintea întreabă:

— Ai copii, Ivan Piotrici?

Ostaşul rus s'a scotocit iute prin buzunare şi a scos cu însufleţire o fotografie pe care o întinde, lovind din buze a sărut pentru a-şi manifesta dorul de odrasle.

Fotografia îl înfăţişează pe treptele izbei, cu un copi pe genunchi, cu nevasta şi alţi doi copii mai răsăriţi alături.

— Trei, spune un ostaş.

— Trei, trei! întăreşte rusul care a înţeles.

Şi alţi soldaţi au început să-şi scoată fotografiile de acasă. Iar în timp ce cu toţii sunt ocupaţi să la privească pe rând, ca din pământ au răsărit în jurul lor ofiţerii de mai înainte, plutonierul şi alţi câţiva gradaţi. Toţi au armele întinse. Ostaşul rus a sărit în picioare.

— De când te pândim, bolşevicule! ţipă Nolly Ra- coviceanu.

Un gradat dă să-l prindă de guler. Rusul se împotriveşte. Plutonierul întinde spre el şi pistolul. Pintea şi cu un alt ostaş se interpun, după ce au împins ţeava pistolului deoparte, străduindu-se să-l facă pe rus scăpat. Busculadă. Se trag focuri de armă şi, după o scurtă invălmăşală, Pintea, celălalt ostaş şi soldatul rus sunt făcuţi inofensivi. Tunici rupte. Obraji zgâriaţi. Lui Ivan Piotrici o mână îi atârnă inertă.

— Aşa! îşi freacă palmele Nolly. Acum o să vă arătăm noi propagandă bolşevică! Puşcăriaşilor!

— Dar ce aveţi cu noi? il înfruntă Pintea. A venit omul să ceară un foc.

— Gura! Nolly se îndepărtează furios, uitându-se din când în când la cei trei şi rânjind.

Se opreşte:

— Facem judecată pe loc şi pe loc execuţia.

Ostaşii sunt împietriţi. Doar din ochi vorbesc unul cu altul. La câţiva paşi depărtare, gradaţii îşi continuă sfatul.

— Am zis! se stropşeşte Nolly.

— Strâmbule — se adresează el majorului — să-mi poftească un pluton de execuţie. Ce stai? Mişcă!

Plutonierul şi încă doi gradaţi se îndreaptă înspre ostaşi, care între timp s’au strâns mai mulţi. Dar ostaşii rând pe rând întorc spatele, surzi la apeluri.

— Aşa? Neexecutare de ordin? strigă plutonierul.

Unii dintre ostaşi au lepădat arma. Încurajaţi, captivii dau semne de nerăbdare.

— Nu ne lăsaţi, fraţilor, strigă Pintea, e pentru dreptatea noastră, pentru pământ... pentru pace!

Un gradat îl loveşte în piept. Soldatul rus sare în apărarea lui Pintea. Iar busculadă. Câţiva soldaţi se apropie de cei desarmaţi. Alţii se îndreaptă ameninţători spre Nolly.

— Pleacă de aci! se aude o voce.

Nolly s’a retras în spatele gradaţilor şi-i îndeamnă de acolo:

— Trageţi!... Rebeliune!...

Însă oamenii se codesc. Atunci, ascuns de după corpurile altora, Racoviceanu îşi scoate în grabă pistolul. Privirea i se întâlneşte cu cea a lui Pintea. Ochii soldatului îl străpung plini de scârbă şi ură. Încă un rânjet şi pistolul se descarcă de câteva ori. Întâi se prăbuşeşte trupul soldatului rus. Apoi, greoi, cade alături şi Pintea.

17

La sgomotul împuşcăturilor, Ruja îşi ascute auzul. Stă în cumpănă doar o clipă

şi porneşte înapoi, alergând. Tot mai repede, mereu mai repede... Gâfâind, ajunge la locul dramei.

Gradaţii cu armele în mâini împrăştie pe soldaţi.

— Plecaţi de aci! Împrăştiaţi-vă!

Însă soldaţii nu se grăbesc. Se îndepărtează încet, întorcând mereu câte o privire posomorîtă spre locul execuţiei.

Ceva mai la o parte perorează Nolly:

— Aţi fost martori cu toţii... A vrut să fugă...

Cu gesturi energice, poruncitoare, Ruja dă la o parte gradaţii care încearcă să-l oprească să se apropie de cei împuşcaţi.

Pe rând, se opreşte lângă fiecare trup prăbuşit. Se apleacă peste ostaşul rus, se încredinţează că e ucis, revine apoi lângă Pintea. A îngenunchiat, înălţând capul muribundului. Rănitul deschide pleoapele numai o clipă, şi le închide la loc. Ruja îi desface gulerul tunicii şi din bidon îi strecoară printre diinţi câteva picături de apă.

— Andronie, frate, îl recunoaşte Pintea în agonie. Să-i dai Ancăi...

Muribundul se munceşte să ducă o mână spre buzunarul tunicii. Ruja desprinde bumbul şi scoate o fotografie. Îşi apleacă capul cât mai aproape, pentru a auzi şoaptele lui Pintea:

— Copiii... ai să le spui... să le...

Muribundului i-a căzut capul pe piept.

— Am să le spun! făgăduieşte Ruja lângă cel ucis.

18

Dar Andronie Ruja nu s’a putut ţine de cuvânt. A fost arestat şi condamnat la ani grei de ocnă.

...Iată-l într’un convoi de deţinuţi... E toamnă târzie, ploaie şi glod. Oamenii obosiţi abia îşi târăsc picioarele... Dar n’au voie să se oprească. Jur-împrejur gardienii însoţitori îndeamnă:

— Ţine aproape!

Ruja e în mijlocul convoiului. Îmbrăcat într’o zeghe vărgată, are lanţuri la mâini şi la picioare. Pe umeri îl apasă un sac greu. Cu tot frigul ce-l cuprinde, pe faţă îi curg şiroaie de sudoare. Se poticneşte. Dar îndată se îndreaptă, îşi ridică capul şi aşa, cu fruntea în sus, cu privirea înainte, îşi continuă mersul.

P A R T E A 1

1

Iarnă. Pe Calea Vidinului mulţimea trecătorilor în- noată prin sloată. E către ceasurile patru după amiază şi ninge cu fulgi mari, lipicioşi, grei de apă. Copiii de şcoală sburdă spre casă. Aleargă, chiue, se fugăresc. Iată-i împărţiţi în două tabere. Se încrucişează bulgări de zăpadă asvârliţi cu îndemânare. Cu strigăte vioaie una din cete înaintează. Cealaltă se retrage până în dreptul unui panou sprijinit de stâlpi, de care bulgării asvârliţi de adversari se sfarmă unul câte unul.

Pe panou se citeşte inscripţia:

ŢINEŢI MINTE!
TRIUMFUL ANULUI 1932!
SOBA RACOVICEANU: SOBA SĂRACULUI
UZINELE RACOVICEANU DECLARĂ RĂZBOI CRIZEI

Dintr’un local de cartier periferic, dar cu vitrine luxoase de cristal, cu portar în manta galonată şi şapcă cu fireturi, ies câţiva clienţi îmbrăcaţi în blănuri. Maşini particulare trag la scară, portarul salută plecat, încasând bacşişurile, în timp ce trecătorii umili înnoată prin sloată.

Pe celălalt trotuar urcă strada doi ucenici. Unui poartă o scurtă de stofă şi şapcă de piele. Celălalt, cojoc de miel, bocanci, moletiere şi căciulă. La un colţ le-a tăiat drumul o fată tânără, modest îmbrăcată.

— Nu mergi acasă? întreabă ucenicul cu şapca de piele.

— Ba da, Mura!

— Atunci eu m’am dus, spune celălalt.

— Noroc, Ionaşcule!

Băiatul cu cojoc de miel şi buză de iepure întoarce colţul. Celălalt, alături de Mura, îşi continuă drumul.

2

Din local ies alţi clienţi în blănuri. Un domn cu ţi- garet lung de chihlimbar, însoţind două doamne, dintre care una între două vârste, ţine în braţe un pechinez. Portarul a făcut semn. Două maşini luxoase au tras lângă bordură.

— Grătar ca le ei mai rar! spune domnul cu ţi- garetul de chihlimbar şi mustaţa subţire, exprimân- du-şi satisfacţia pentru bucătăria faimosului local de unde ieşise.

Tâmplele-i încărunţite cât şi întreaga-i înfăţişare arată anii care au, trecut. Nu e totuşi greu să-l recunoşti pe Nolly Racoviceanu: mustaţa subţire, privirea uşor zeflemitoare şi nelipsitul ţigaret de chihlimbar amintesc îndeajuns pe tânărul patron, care cu doisprezece ani în urmă l-a trimis în lumea cealaltă pe Pintea Dorobanţu.

— Nu vii cu noi, Margot? o întreabă doamna mai tânără pe cea care ocroteşte de frig pechinezul.

— Nu pot... Am comitet! răspunde preţios stăpâna căţelului.

Racoviceanu a ascultat plictisit dialogul. Vizibil agasat, ajută doamnei mai tinere să se urce in maşină, apoi se întoarce către cealaltă.

— Mai bine i-ai da pace — arată el înspre carneţelul pe care ea l-a scos tocmai din manşon să-l consulte — şi te-ai duce la ceaiul legaţiei. Îl vezi şi pe ministru.

— Şi protejaţii mei, dragă Nolly? Tocmai acum? replică doamna. Am şi eu tactica mea, înţelegi?

Nolly înalţă din umeri, îndreptându-se spre cealaltă maşină.

— Te întâlneşti cu Margot la legaţie? îl întreabă prima doamnă.

— Da de unde! Soră-mea îşi are tactica ei... sună răspunsul enervat şi ironic.

S'au aşezat alături şi maşina s'a smucit din loc, luând-o la goană în susul şoselei. Deodată mersul ei s'a încetinit. Şoferul claxonează mereu, în timp ce jur-împrejur se aude vacarm. Maşina nu poate răzbi prin mulţimea manifestanţilor care au înconjurat-o din toate părţile. S'a oprit.

— Oe-i cu tine? se răsteşte Nolly la şofer. Dece te-ai oprit?

— Demonstraţie! răspunde acesta flegmatic, arătând cu bărbia spre cei din jur.

— Demonstraţie? izbucneşte ca înţepată tânăra doamnă. Iar demonstraţie? Nolly, ce facem?

În loc de răspuns, Nolly a coborît un geam. Strigăte răzleţe venind din toate părţile încarcă văzduhul de tumult. Unele lozinci se, aud distinct:

— „Jos guvernul trădător de ţară!”

— „Jos curbele de sacrificiu!”

— „Cerem muncă şi pâine!”

De amândouă părţile maşinii rânduri compacte de muncitori se scurg în direcţie opusă, purtând pancarde şi steaguri.

— Nolly, Nolly, închide geamul! ţipă isteric doamna. Ne omoară!

— Mână şofer! ordonă Racoviceanu, învârtind manivela geamului.

— Nu pot! răspunde liniştit şoferul. Să treacă mai întâi lumea.

— Cum asta? ţipă Racoviceanu, pierzându-şi cumpătul. Dă peste ei! Ce stai? N’auzi?

Şoferul claxonează cu disperare, încercând să înainteze. Zadarnic! Tot mai multă lume se strânge în jurul maşinii. Câţiva tineri muncitori s’au oprit chiar în dreptul lui Nolly. O mână scrie cu creta pe geam: „Jos exploatatorii!” Se aud huidueli şi fluierături.

— Ce stai, şofer? strigă înneburrt Nolly, prinzând pe şofer de umăr şi smucindu-l turbat. Intră în ei!…

Cu greu maşina îşi face loc prin mulţime.

3

Coloana de muncitori îşi urmează drumul pe Calea Vidinului. Pe măsură ce înaintează spre centrul oraşului, lozincile se aud tot mai puternic.

„Jos pregătirile de război antisovietic!”

„Vrem pâine, nu tunuri!”

De pe trotuar, tânărul ucenic cu scurta şi şapca de piele, împreună cu Mura, privesc cu mirare şi admiraţie, spre demonstranţi. Apoi, spontan, se alătură trecătorilor ce ţin pasul cu cei din mijlocul şoselei.

La prima încrucişare de străzi, coloanei i s’a opus un cordon de jandarmi. Pertractările sunt scurte. Rândurile din urmă împing înainte. Cordonul se sparge. Jandarmii lovesc cu furie.

— Huo! Jos teroarea! se aude din toate părţile.

Unii dintre trecători s’au pus prudent la adăpost.

Tânărul ucenic însă, oprit în colţul străzii, nu se clinteşte. Urmăreşte lupta cu încordare. Chiar în faţa lui, câţiva jandarmi au înhăţat un om ce ţine un steag în mână. Muncitorul încearcă să se apere, dar este covârşit de numărul atacanţilor. Jandarmii se stră- duesc să-l izoleze de restul manifestanţilor.

— Jos teroarea! mai apucă să strige muncitorul şi se prăbuşeşte împreună cu steagul. Jandarmii îl înhaţă, călcând în pcioare pânza roşie.

— Jos teroarea! sbucneşte ca un ecou din tot pieptul şi tânărul ucenic. Pe neaşteptate s’a repezit, stre- curându-se ca un ţipar printre jandarmi şi prinde steagul.

— Cristea! Cristea! îi strigă de pe trotuar fata rămasă singură.

Cristea nu aude însă. Cu steagul în mână, înşelând cu mişcări repezi vigilenţa jandarmilor, a izbutit să ajungă până lângă grupul manifestanţilor.

— Cristea! mai strigă odată tânăra.

Jandarmii sunt împinşi. Coloana înaintează. Din nou lozincile triumfătoare se înalţă din piepturi:

„Trăiască clasa muncitoare!”

„Jos pregătirile de război!”

„Jos teroarea!”

Încet-încet, vocile, la început răzleţe, se adună în- tr’un singur glas imens, scandând: „Pentru muncă, pentru pâine, jos războiul, jos teroarea!”

Jandarmii şi-au îngroşat însă şi ei rândurile. Lupta se încinge din nou, mai înverşunată. Se aud şi focuri de armă. Mai mulţi poliţişti au reuşit să smulgă din grup câţiva muncitori, printre care şi pe ucenic. Brutal, îi târăsc înspre circumscripţie. Cristea însă s’a smucit şi s’a desprins din strânsoare. Gulerul i-a rămas în mâna jandarmului, şapca i-a căzut, l-a podidit sângele, dar n’a dat drumul steagului. Din câţiva paşi a ajuns în piaţa în care s’a strâns o parte din manifestanţi, de unde îi huidue pe poliţişti. După un timp încep să se risipească. Un muncitor îi ia lui Cristea steagul din mână, fluturându-l:

— Să trăieşti, flăcăule! Ne-ai apărat cu vrednicie steagul!

Cu ochii încă scânteind de emoţiile luptei, tânărul dă să plece. L-a cuprins însă un braţ protector de umeri, atrăgându-l în gangul întunecos de alături. După trăsăturile energice ale feţei, după pasul sigur, după întreaga lui înfăţişare de om care ştie ce vrea, il recunoaştem cu toată trecerea anilor pe Andronie Ruja.

— Şterge-te, tinere! îi întinde el ucenicului batista, să-şi şteargă sângele

de pe obraz. Te-ai purtat voiniceşte! Cum te chiamă?

— Cristea Dorobanţu!

Ruja a tresărit:

— Dorobanţu? Mă miram eu cu cine semeni!...

— Cu cine? întreabă nedumerit ucenicul, continuând să-şi şteargă sângele de pe obraz şi frunte.

În loc de răspuns însă, Ruja continuă cu întrebările:

— Departe stai?

— Aproape. Pe strada Atelierului, în dosul fabricii Racoviceanu...

— Mama trăieşte?

— Mama? Dumneata o cunoşti? întreabă mereu mai nedumerit ucenicul.

— Da şi nu...

Cristea e din ce în ce mai mirat. După cum priveşte şi zâmbeşte însă celălalt, îşi dă seama că întrebările lui sunt de prisos. Totuşi nu se îndură să plece.

— Păcat că mi-am pierdut şapca! încearcă el să lungească vorba.

Celălalt însă nu se lăsă prins.

— Cu bine! îşi ia el rămas bun.

Cu o mişcare înceată a trupului puternic, Andronie Ruja s’a mai întors odată să-l privească pe ucenic, apoi cumpănindu-şi gândurile iese în stradă.

4

Maşina doamnei cu pechinez a intrat pe strada Atelierului, uliţă îngustă, cu case modeste şi garduri scunde.

S’a întunecat şi ninsoarea s’a înteţit. Limuzina a oprit în dreptul curţii fără sfârşit, cu şiragul pipernicitelor sălaşuri.

Toate sunt acum mai vechi şi mai dărăpănate.

Şoferul a ocolit grăbit maşina şi a deschis portiera. Doamna şovăe să se coboare în lapoviţă. În sfârşit, se decide. Împreună au intrat în curte. La uşa locuinţei Dorobanţu, şoferul ciocăneşte, apoi se retrage.

Cei din încăpere, Anca, îmbătrânită înainte de vreme, care-şi usucă mâinile lângă lighianul unde clătea nişte rufe, tânărul voinic — cam de vreo douăzeci de ani — care a lăsat din mâini ziarul *Dimineaţa,* tânăra din faţa fierturii de pe plită — toţi sunt stingheriţi de prezenţa neaşteptată a doamnei.

Infăţişarea lor este tot atât de modestă ca şi sărăcia încăperii unde prea multe nu s'au schimbat dela 1916 încoace; un pat, o plită, un soi de laviţă, câteva scaune şi o masă în mijloc. Într'un colţ, două rafturi cu cărţi. Pe peretele din faţa ferestrei, fotografia mărită a soţilor Dorobanţu, cromolitografia *Gornistul dela Griviţa sunând atacul,* deasupra cărora sunt prinse goarna şi medaliile lui Oprea Dorobanţu.

— Cred că am să-ţi capăt pensia! se adresează plină de importanţă, doamna, către Anca, fluturân- du-şi carnetul.

Între timp ceilalţi continuă să tacă stingheriţi, pri- vindu-se cu nedumerire unul pe altul.

Doamna îşi urmează peroraţia:

— E o datorie patriotică să ajutăm văduvele şi orfanii de război... Desigur că şi voi o să daţi dovadă de patriotism...

În sfârşit Anca s'a hotărît să răspundă, răspuns ce nu exprimă prea mult entuziasm pentru vestea adusă:

— Vă mulţumesc, dar nu trebuia să vă deranjaţi...

— Lasă, lasă — o întrerupe Margot — ştiu că vă trebue pensia! Completează formularul acesta.

În timp ce Anca citeşte formularul, doamna întinde mâna spre una din cărţile de pe raftul din colţ. Citeşte un titlu, trece la altul: *Mama* de Gorchi. Pe toate se distinge semnătura lui Cristea.

— Hm, mda...

— Băiatul cel mai mic citeşte... se simte obligată sa explice Anca, nu fără oarecare mândrie, înţelegând întrebarea mută a doamnei, dar nu şi gestul de dispreţ cu care Margot a renunţat să mai treacă şi la a treia carte.

— Un orfan de război, când pe deasupra mai e şi nepotul gornistului dela Griviţa, hm! ar putea citi altceva! replică doamna, aruncând ochii spre tablou şi goarnă, spre care apoi se'ndreaptă.

— Vrei să mi-o dai puţin? îl întreabă pe tânărul ce citise *Dimineaţa.*

Răsuceşte goarna în mână şi citeşte inscripţia gravată.

— V'aţi hotărît, o vindeţi?

Privirile celor din încăpere s'au încrucişat. Doamna înregistrează tăcerea şi stărue.

— Pentru muzeu... mai ales că o vrea doamna ministru... Altminteri va fi greu cu pensia...

— Păi, n'am trăit şi până acum fără ea? răspunde neturburată Anca.

5

Cristea a întors coltul dinspre strada Atelierului. A zărit însă maşina din fata curţii şi s'a oprit.

În lumina destul de plăpândă a felinarului se vede gulerul rupt şi se disting celelalte urme ale încăierării la care a participat. După o scurtă chibzuire şi-a continuat drumul şi a intrat în curte. A urcat pe prispă şi ar vrea să deschidă uşa. Mâna e gata să apuce clanţa, dar s'a oprit. Prin geamlâc caută acum să desprindă ce se petrece înăuntru. Constată prezența doamnei cu pechinez şi atunci coboară în curte, pătrunzând mai adânc spre fund. Se opreşte, în sfârşit, câteva uşi mai departe. Ciocăneşte.

Când uşa s'a întredeschis, în lumina ţâşnită afară, apare Mura, fata întâlnită pe Calea Vidinului.

— Cristea! În ce hal eşti!

Împreună, au intrat în încăpere. În adevăr, la lumina de acum, Cristea are cea mai jalnică înfăţişare: o mânecă a scurtei e desprinsă, gulerul rupt, părul zburlit şi poartă încă urme de sânge, pe faţă.

Vijelie, schimbat şi el de vârstă, dar cu aceiaşi ochi ageri, s'a ridicat de pe scaun şi s'a apropiat de ucenic, cu mişcări vii, neîmpiedicat de piciorul ţeapăn, pe care-l târăşte. Îl priveşte cu simpatie, întrebător, până ce izbucneşte în râs. Desigur, o încăierare tinerească... şi-a spus. D'abia după ce s'a potolit îl întreabă:

— Iar te-ai încăierat? De unde vii?

— Dela manifestaţie!

— Dela manifestaţie? repetă surprins Vijelie. Bravo, băiete! Mura, dece nu mi-ai spus nimic? Dă-i un lighian să se spele!

Mura n’a aşteptat să fie de două ori îndemnată. A pregătit de îndată lighianul, cana cu apă şi ştergarul. Cristea îşi repede pumnii cu apă în obraji. Vijelie se plimbă agitat prin cameră.

— Au fost şi dela noi din fabrică? întreabă el, oprindu-se în loc.

— Mulţi! răspunde mândru ucenicul, continuând să se spele. Dar şi jandarmii... loveau ca orbeţii...

— Păcătoşii!... Şi...?

— I-am împins înainte, ca la bătălie! Ura! imită băiatul, agitând ştergarul cu care-şi ştergea faţa, strigătul entuziast al mulţimii când a sfărâmat cordonul.

— Bravo! Dă-i înainte! aprobă lucrătorul.

Se aude de afară motorul maşinii pus în mişcare şi sunetul claxonului. Ucenicul ciuleşte urechile, apoi îşi aruncă scurta pe umeri.

— Veniţi astăseară la noi? o întreabă încet pe Mura.

— Venim, răspunde zâmbind, fata.

Înainte de a ieşi, Cristea se mai opreşte în uşă:

— Nene Vijelie...

— Ei?

— A fost atât de frumos!

6

Într’o bucătărie mică, dar curată, o femeie citeşte atent. E încă tânără şi totuşi cute adânci i s’au adunat pe obraji şi pe frunte, mărturiile unei vieţi pline de griji. Prin părul întunecat şi bogat se furişează fire luminoase de argint.

A înălţat capul de pe carte. De alături se aude sgomotul unei uşi deschise şi tropotul unor picioare scuturându-se de omăt. Femeia se ridică şi pune cartea la o parte. Intră Ruja. La lumina lămpii îl recunoaştem şi mai bine: aceiaşi umeri neobişnuit de largi, aceleaşi trăsături aspre ale feţei cu maxilare puternice şi ochi blânzi.

— Cum a fost? întreabă femeia, ieşindu-i înainte.

— Cred că am ţintit bine. Au fost mulţi. Şi dârji! adaugă el după câteva clipe de gândire.

Şi-a desbrăcat între timp paltonul şi l-a atârnat în cuierul de pe săliţă. Tot gânditor a mai stat o clipă în loc. S'a înapoiat apoi în încăpere.

— Ileano! Ştii pe cine am găsit la manifestaţie? Parcă nici mie nu-mi vine a crede. Pe unul din feciorii lui Pintea Dorobanţu.

— Dorobanţu? întreabă nedumerită femeia.

— Cum, nu-ţi aminteşti? Ţi-am povestit doar despre ostaşul acela de ispravă, pe care l-au ucis odată cu un soldat rus... Ei, vezi? ţi-ai amintit... Băiatul, leit taică-său. Parcă-l vedeam pe Pintea, tânăr, viu, îi mărturiseşte mai departe Ruja, mişcat. Bun şi curajos flăcău!

— I-ai vorbit? îl întreabă Ileana.

— Oarecum... Copiii ce fac? întreabă el, trăgând cu urechea înspre încăperea de alături...

— Dorm... Să-ţi pun de masă?

Ruja stă în cumpănă. După cum îşi frământă mâinile, se vede că-l chinue un gând.

— Ascultă, Ileano! l-am făgăduit atunci lui Pintea să mă duc la nevastă-sa... Îmi dăduse şi o fotografie... Nu s'a putut până acum... A venit pe urmă temniţa, nici nu ştiam unde li-e casa... Acum parcă nu mai am răbdare.

— Du-te atunci, îl îndeamnă zâmbind, femeia.

— Mă duc.

S'a îndreptat mai întâi spre încăperea alăturată.

— Încet, să nu-i trezeşti... îi mai spune din urmă femeia.

În odaia de alături paturile abia mai încap: un pat mare dublu şi două pătucuri de copii. Ruja se apropie de fiecare în vârful picioarelor şi îndreaptă plapumele copiilor, răvăşite în somn. Îi mai priveşte odată, rând pe rând, apoi trece în fata scrinului. Din sertarul de jos scoate o fotografie, se uită îndelung la ea şi o bagă apoi în buzunar. Cu paşi înceţi se apropie de uşă şi stinge lumina...

7

În încăperea cu portrete şi goarnă, pe lângă cei ce primiseră vizita doamnei cu pechinez, mai sunt acum Vijelie, Mura şi Cristea.

— Ilieş! Lasă-l în pace! îl dojeneşte Vijelie pe tânăr.

În adevăr, în continuarea unei gâlcevi dintre dânşii, tânărul dojenit şi ucenicul stau cocoşeşte faţă în faţă.

— Nene Vijelie, se scuză tânărul arătând înspre Cristea. În halul ăsta? Mama îl cârpeşte, îl spală şi el...

— Că tu eşti mai breaz! îl întrerupe colţos ucenicul.

— Măi! Măi! Ce fel de fraţi sunteţi voi? se amestecă şi tânăra, care trebăluia până acum lângă plită.

— Tocmai acum când i s'a promis mamei că o să-i dea pensia? mai stărue, oarecum mai îmblânzit, Ilieş.

Odată cu răspunsul a arătat înspre, formularul rămas pe colţul mesei.

Cristea, surprins, după ce-a privit întrebător la cei din jur, a luat în mână hârtia. Citeşte şi se încruntă.

— Ei şi? E dreptul nostru... Dece nu ne-au dat-o până acum?

— Că tu nu ştii! Pentrucă tata a fost dat dispărut...

— Acum se interesează doamna prezidentă... explică şi Anca.

Vijelie intervine şi el:

— Preşedinta, cu filantropia şi cu patria... specialitatea Uzinelor Racoviceanu... *„Soba săracului!"* Decât să te încălzească dânşii cu dragostea, mai bine să mori de ger. Brr! — se scutură cu scârbă.

— A mai fost azi şi proprietarul, intervine iar fata de lângă plită. Cere chiria...

— Aşa-i — stăruie Anca — chirie, pâine... patru guri de hrănit numai cu braţele lui Ilieş.

— Nu muncesc şi eu, nene Vijelie? Ca orice lucrător? Dece nu mă plătesc? se revoltă Cristea.

— Pentrucă nu te astâmperi! replică şi mai tăios Ilieş.

Se aşterne o tăcere apăsătoare. Cristea se pregăteşte tocmai să răspundă, când se aud ciocănitun în uşă. Tânăra de lângă

plită a ciulit urechea. A înălţat ochii şi Anca. Fata a ieşit pe prispă.

— Aci locueşte Anca Dorobanţu? se aude o voce din curte.

— Aci.

— Pot să-i vorbesc?

— Mamă! strigă fata din uşă.

A ieşit şi gazda pe prispă.

— Aş vrea să vă vorbesc, spune noul sosit.

— Intraţi! îl îmbie femeia.

A intrat Ruja. Priveşte oarecum mirat la cei din încăpere, ca şi cum nu s'ar fi aşteptat să găsească atâta lume.

— Bună seara... Nu vă stingheresc? întreabă el.

— Nu! Nu! Pofteşte, mă rog...

Noul sosit, mai înainte de a se aşeza pe scaun, şi-a oprit privirile la portretul din perete. Ochii îi trec apoi la cromolitografia *Gornistul dela Griviţa sunând atacul,* la goarna de deasupra tabloului şi la cele câteva medalii din războiul Independenţei. Se înţelege că toate îi sunt cunoscute, deşi le vede pentru prima oară. Privirile i-au stăruit îndeosebi asupra goarnei. Clatină din cap. Apoi îi cuprinde cu privirea pe cei din jur.

— Băieţii diumitale,?

— Da! încuviinţează Anca.

— Ilieş?

Anca încuviinţează mut din cap.

— Cristea?

Aceeaşi încuviinţare.

Cristea ar vrea să spună ceva, dar se opreşte. Încă nu e sigur că vizitatorul e acelaş cu muncitorul care i-a dat batista să se şteargă de sânge.

— Noi ne-am mai văzut, îi curmă însă noul sosit
îndoiala, în timp ce ochii băiatului încep să clipească de bucurie.

— Şi fata? reia Ruja şirul întrebărilor.

— Simina... îi răspunde Anca, arătând înspre fata de lângă plită.

Privirea necunoscutului l-a cercetat şi pe Vijelie, i-a identificat piciorul ţeapăn.

— Dumneata trebue să fii Vijelie.

— Dar dumneata cine eşti? întreabă intrigat muncitorul, de ne cunoşti atât de bine?

— Andronie Ruja. N'aveţi de unde să mă cunoaşteţi.

În adevăr, numele nu spune nimănui nimic. Cristea continuă a fi nedumerit. Doar Anca are o tresărire. Parcă ar răzbi, de undeva din amintiri, un nume care sună asemănător.

— Andronie Ruja? repetă ea, mereu mai îngândurată.

Între timp, străinul a scos din buzunar fotografia pe care o răsuceşte în mâini, privind când la ea, când Ia replica ei — fotografia mărită din perete.

Drept orice lămurire se decide şi o întinde femeii.

— De unde ai dumneata fotografia asta? întreabă cu glas răpus Anca.

— Dela bărbatul dumitale.

— Pintea al meu e dispărut din 1917. Pe front! răspunde Anca.

— Ştiu! S'a stins lângă mine.

— A murit lângă dumneata?

— Da, lângă mine!

Anca a păşit până la fereastra verandei unde se vede afară cireşul nins. Şi-a lipit fruntea de geam. O clipă se suprapune cealaltă imagine a cireşului în floare, ea

şi Pintea dedesubt, legându-i şiragul de hurmuz la gât — toate într’o tremurare de lacrimă.

Se scutură, se întoarce şi îşi ia locul.

Ruja, care a aşteptat în tăcere ca şi toţi ceilalţi, reia firul:

— Ar fi trebuit să viu demult... Cum m’a rugat el, dar... De! Omul nu face întotdeauna cum vrea... Acum însă am venit să vă spun... Era în August 1917... începe mai tărăgănat povestirea. În Rusia izbucnise revoluţia, iar la noi pe front numai despre asta se vorbea...

8

În salonul din locuinţa Racovicenilor discuţie agitată. Bătrânul Dobre, cu părul albit pe deantregul, dar încă masiv şi plin de energie, se plimbă prin odaie. Nolly şi Margot, tolăniţi în fotolii, privesc pe sub sprâncene înspre el.

— Asta le întrece pe toate! nu se poate potoli industriaşul. Ziua, în plină stradă... Şi poliţia să nu fie în stare să-i oprească!...

— Nu-i nimic, papa! încearcă să-l calmeze Nolly. Guvernul o să ia măsuri.

— Guvernul?!? izbucneşte şi mai aprins Dobre şi se opreşte în faţa lui Nolly. Guvernul ăsta e zaharisit, pe dric... Se joacă de-a politica şi eu pierd. Înţelegi, pierd! pufneşte el pe nas şi fără a mai da atenţie celorlalţi îşi reia plimbarea. Am să vorbesc personal cu Buricescu... spune bătrânul mai mult pentru sine; e ministru de interne, sau ce dracu?

Între timp Nolly şi Margot şi-au reluat conversaţia.

— Cum ţi-a mers cu tactica? Ai obţinut goarna?

— Ţi-ai găsit! Femeia asta e mai încăpăţânată decât un catâr.

— Pentruce atâtea ceremonii?... Ia-o şi gata!...

— Ei, nici aşa. Am eu alte planuri...

— Ce planuri? o întreabă Dobre oprindu-se din drum, evident, fără să fi auzit decât ultimul cuvânt.

— Vreau să fac o asociaţie patriotică „Gornistul dela Griviţa", apoi către Nolly: E văduvă de război... şi'nţelegi?

— Fleacuri, o întrerupe sentenţios bătrânul. Ţara arde şi baba se piaptănă!... Asociaţia (o imită)... patriotică... Ne trebue ceva tare... Să le luăm puţin sânge... Buboiul e prea adânc (Se gândeşte).

— Cuziştii poate... opinează Nolly.

— Slab... respinge propunerea, dând din mână, bătrânul. Nu-i destul de tare. Ne trebue ceva în genul calicilor ălora cu arhanghelul Mihail, sau cu nu ştiu care dracu alt arhanghel... Tot vorbesc eu cu Bu- ricescu...

— Până atunci n'ar fi bună şi cacialmaua lui Mar- got? îndrăzneşte totuşi Nolly. S'o vârîm în coasta sindicatului.

Bătrânul chibzueşte pufnind şi mai sgomotos pe nas.

— Doar să-l montăm mai bine pe Scripcă... îşi reia el plimbarea.

— Nolly — se opreşte Dobre iar — la recepţie ai să-l vezi pe Buricescu. Spune-i că vreau să-i vorbesc...

— Bine tată, consimte tânărul Racoviceanu, ridi- cându-se.

— Neapărat, Nolly!...

9

— Nolly Racoviceanu i-a ucis... Toţi au spus asta, îşi termină povestirea Ruja, în încăperea din strada Atelierului.

— Iar soră-sa umblă să te fericească cu pensia! sare Vijelie de pe scaun, adresându-se Ancăi.

— Făţărnicia burghează n’are margini! mai adaugă gânditor Ruja.

Ceilalţi însă rămân împietriţi sub impresia puternică a ce,lor povestite. Numai Cristea dă vizibile semne de neastâmpăr. Ruja însă îl potoleşte din privire.

— Eu mă duc — le spune el sculându-se — o să ne mai vedem...

— Mai vino, te rog, îi spune Anca.

— Trebue să mai vii! întăreşte şi Vijelie. Ruja a ieşit însoţit de Anca, până’n verandă.

A tras uşa după el. Zăpada s’a adunat între timp groasă pe prispă şi a îmbrăcat stâlpii. Paşii lui lasă urme adânci în nea.

În stradă l-a ajuns Cristea:

— Nene!

Ruja s’a oprit. La lumina felinarului, Andronie şi ucenicul stau faţă’n faţă.

— Nene — se grăbeşte Cristea să-şi descarce tot ce are pe suflet — când mai vii pe la noi? Să ştiu ce fac!

Ruja l-a atras înspre el.

— Să faci ce ai făcut şi azi. Apoi, adaugă mai rar, după o clipă de tăcere: Şi să nu uiţi niciodată pe acei care au ucis pe bunicul şi pe tatăl tău... Să le-o plăteşti!...

Sub felinar, Cristea a rămas singur. Mai are încă o svâcnire spre silueta puternică a lui Andronie, care se îndepărtează în noapte; pe urmă rămâne locului, neclintit, în ninsoare.

10

În dimineaţa care se ridică, Cristea sfârşeşte tocmai să taie pârtia în zăpada aşternută atât de bogat peste noapte. A deschis poteca până'n poartă, dar şi în partea cealaltă, până'n uşa Murei. Mai aruncă o privire peste munca terminată după care, liniştit, se reazimă de stâlpul prispei.

Odată cu şuieratul sirenei dela fabrică, s'a deschis şi uşa lui Vijelie. Pe prispa de acolo a apărut Mura. Prin uşă fata mai aruncă o privire in încăperea unde tatăl ei se pregăteşte de plecare. Deasupra lighia- nului, desbrăcat până la brâu, muncitorul îşi toarnă apa rece peste ceafă.

Tinerii şi-au făcut semn a bună dimineaţa şi împreună au pornit pe stradă. Peste gardul unui vecin, se'ntind crengile unui arbore încărcate de zăpadă. Cristea a atins cu capul o ramură şi pulberea albă se scutură peste amândoi. Însă tinerii nu au când să ob- serve şi să simtă asta. Serioşi şi gravi păşesc înainte.

Peste câteva clipe, odată cu mulţimea muncitorilor ce iuţesc paşii, au trecut de poarta uzinei. E uzina unde cu mulţi ani în urmă lucrase şi Pintea, abia sosit în Bucureşti. Aceeaşi firmă de sârmă cu litere din bronz, aceeaşi curte spaţioasă.

Decât că pavilioanele s’au înmulţit, iar etajele s’au înălţat. La stânga, pornind dinspre zidul de lângă stradă şi până la clădirea administraţiei, s’a ridicat un zid nou, în mijlocul căruia se mai află o poartă. Dincolo de zid se zăresc alte clădiri noi. Echipe speciale au curăţat din vreme zăpada de pe lespezile curţii. Câţiva salahori mai adună din lopeţi resturile. Operaţia este condusă de un supraveghetor în scurtă îmblănită, cuşmă şi cizme. Îndată însă ce a zărit pe cei doi tineri, a coborît în grabă peronul clădirii administraţiei şi-i ajunge din urmă, ca şi când le-ar fi aşteptat sosirea, dinadins. Nu se mulţumeşte numai să meargă alături de ei, ci îi şi desparte, intercalând între făpturile lor subţiri, trupul lui pătrat.

— Uite ce ţi-am adus, Mura! îi spuse fetii, întin- tinzându-i o portocală de Jaffa şi punându-i-o aproape cu sila în mână.

— Creşte la dumneata în grădină? replică fata, glumind.

— La mine cresc toate bunătăţile din lume.

— Nu s’ar zice, intervine Cristea.

— Atelierul tău e acolo! îl admonestează aspru supraveghetorul, arătându-i cu degetul clădirea depăşită.

Cristea s’a oprit în loc. Îşi mută ochii dela supraveghetor la Mura, care învârteşte încurcată portocala în mână, dela Mura la supraveghetor, şi se întoarce apoi brusc, îndreptându-se înspre atelierul său.

Ajunşi în faţa unei clădiri din fundul curţii, Mura i-a întins supraveghetorului portocala înapoi.

— Ce să fac cu ea? întreabă el nedumerit.

— Dă-o nevestei dumitale.

— Păi, n’am...

— Caut-o! S’o găsi vreuna şi pentru dumneata...

Fără multe codeli, sub nasul vătafului, tânăra i-a pus portocala pe un fund de butoi şi, grăbită, urcă treptele clădirii, urmărită de privirile lui tot mai ne-dumerite.

11

Intrând pe poartă, n’ar crede nimeni că în spatele hambarului pe jumătate ruinat, se mai află o curte: o îngrămădire de butoaie cu fundul în sus, varniţe putrezite, resturi de schelărie şi scări de lemn din care mai spânzură câte o treaptă, toate claie peste grămadă, lăsând cu greu loc de trecere.

Ruja, împreuna cu doi tineri muncitori, discută:

— După manifestaţia de eri, e sigur că vor lua măsuri. Să fim deci cu ochii în patru, le spune el. Orice s’ar întâmpla, întrunirea trebue ţinută. Să nu-i slăbim nicio clipă, să-i strângem în chingi din toate părţile. Ruja explică, ajutându-se cu un gest demonstrativ, de strânsură: Ai înţeles Miroane?

— Fără grijă, tovarăşe Dan, răspunde cel mai tânăr, clipind din ochii limpezi şi pătrunzători.

Să tot aibă douăzecişicinci de ani. Cu tot gerul, în loc de manta poartă numai un pieptar de blană, fără mâneci. Parcă nici nu-i pasă de frig. Doar mâinile şi le-a vârît în buzunarele pantalonilor. Celălalt tânăr, cu doi-trei ani mai în vârstă,

mărunt de statură şi cu faţa măslinie, suge dintr'un chiştoc scurt de ţigară, de mai să-i pârlească mustaţa tunsă. Poartă un dolman larg, cu blana de iepure mâncată de molii.

— El o să vorbească, îi spune mai departe Ruja, arătând spre tânărul cu mustaţa tunsă. Uită-te bine la el, ca să-l recunoşti.

Miron surâde:

— Cum să-l uit, tovarăşe Dan?

— Bine! răspunde Ruja. Mai e ceva. Lucrează la voi doi fraţi Dorobanţu?

— Da.

— Îi cunoşti?

— Nu tocmai... Unul e lucrător, celălalt ucenic.

— Cum sunt?

— Al mare e cam molâu... Lasă-mă să te las. Nu se bagă...

— Şi ucenicul?

— Pare un băiat bun... copilăros încă.

— S'a ocupat Uteceul de el?

— Nu ştiu...

— Ai grijă... E din aluat bun băiatul... Să-l creşteţi.

12

În atelierul cel mare de strungărie, lucrul a început mai demult. Fiecare muncilor e lângă maşina sa. Pe masa din faţa unui strung metalic, Cristea pregăteşte câteva piese. Doi paşi mai la o parte, Vijelie răsuceşte, în aşteptare, o ţigară. Ucenicul n'a lipsit decât o clipă din faţa pupitrului şi totuşi tânărul Ionaşcu, buză-de-iepure, acela de care Cristea se despărţise în ajun, cu câteva

minute înainte de manifestaţie, a avut timp să-i lase pe furiş o hârtie împăturită.

E atâta forfotă în atelier, încât manevra a rămas neobservată. Deaceea Cristea este surprins când găseşte hârtia. Îşi şterge mai întâi mâinile de pantaloni, apoi o despătureşte, o parcurge cu privirea. Zâmbeşte vesel şi mulţumit. Dar când să înalţe capul, privirea i se încrucişează cu a supraveghetorului. Grăbit, împătureşte hârtia şi o strecoară în buzunar.

Supraveghetorul însă n'are de gând să se lase înşelat. Mătăhălos şi crunt, i se postează în faţă. Felul cum întinde mâna, trădează aceeaşi comandă de nediscutat ca şi glasul.

— Dă-mi hârtia!

— Ce hârtie?

— Lasă mofturile! Umbli cu manifeste? şuieră printre dinţi supraveghetorul, cuprinzându-l pe neaşteptate în braţe pentru a-l perchizrţiona.

Vijelie priveşte înciudat, lepădând ţigara.

— Lăsaţi-mă în pace! se sbate ucenicul.

Printre cei ce s'au apropiat, Ionaşcu încearcă să-i facă semne neînţelese lui Cristea.

— Ce te legi de copii, domnule Pâslaru? intervine tot mai scos din fire Vijelie.

— Te rog să nu te amesteci! Înţelegi? strigă ca ieşit din minţi supraveghetorul, smucind mâna ucenicului pe care acesta o ţinea încleştată în buzunarul pantalonului.

Cu mâna rămasă liberă, l-a prins pe Cristea de gât. Printre muncitorii care au făcut cerc, s'a strecurat şi Miron. Calm, i-a desprins vătafului mâna de pe gâtul

ucenicului, numai strângându-l cu o putere de cleşte de încheietura pumnului.

— Ai înnebunit? îl întreabă încruntat. Sugrumi băiatul?

— Sunteţi complici cu toţii! urlă vătaful, rosto- golindu-şi ochii ca nişte talgere, fără să dea însă drumul mâinii pe care ucenicul încăpăţânat o îndesa şi mai adânc în buzunar.

— Ce v'a făcut băiatul? îl întreabă Miron.

— Păcătosul umblă cu manifeste! Să meargă cu mine la direcţie!

13

În biroul din clădirea administraţiei, Dobre Racoviceanu priveşte prin fereastra largă în curtea fabricii, unde activitatea îşi urmează cursul.

Călare pe un scaun, sugând din ţigaretu-i de chihlimbar, Nolly îi urmăreşte privirile.

— Cred că buldogul tău e un dobitoc! îi spune în- tr'un târziu bătrânul.

— Dece, tată?

— În loc să dea de fir, umblă cu fleacuri. Nu ţi-am

spus? Ăştia — şi arată cu bărbia spre curte — pregătesc ceva!

— Şi ce să facă Pâslaru?

— Să simtă! Să adulmece! Să pună iscoade! răspunde aspru bătrânul.

— E devotat, îl mai apără Nolly.

Pe ultimele cuvinte, vătaful a năvălit pe uşă târînd după el pe ucenic. Bătrânul a înălţat capul, surprins de atâta lipsă de protocol, iar Nolly, scăpând ţigaretul de chihlimbar din gură a sărit de pe scaun.

— Scoate manifestul! ţipă vătaful.

— Ce s'a întâmplat? întreabă Nolly. Ce-i năvala asta?

— El e!... răspunde gâfâind vătaful.

— Ce-i cu el? se răsteşte tot mai posomorît, Dobre Racoviceanu.

— El e cu manifestele!

— Care manifeste? sare ca ars Cristea. Ce vă tot legaţi de mine, domnule Pâslaru?

— Taci! ţipă Nolly, ridicându-şi enervat ţigaretul. Spune, Pâslarule! Dar spune mai pe înţeles.

— L-am văzut cu ochii mei cum a băgat manifestul în buzunar, răspunde supraveghetorul. Apoi, către Cristea: Scoate!

— N'am ce să scot... răspunde Cristea, privindu-l pe patron cu ură.

Nolly Racoviceanu însă, fără să-şi dea seama de sentimentele băiatului, se apropie insinuant:

— Scoate-l băiete. E mai bine aşa, cu vorbă bună. Că nu-ţi facem nimic. Altfel...

Ucenicul încă rezistă...

Nolly însă întinde mâna, pretinzând imperios hârtia, încât într'un sfârşit Cristea, în ciudă, se execută.

Satisfăcut, Racoviceanu despătureşte hârtia. Urmează un hohot de râs. Supraveghetorul priveşte uluit.

— Sfârşeşte odată cu râsul, Nolly! pufneşte bătrânul. Să văd şi eu.

A prins hârtia în mână, întinzând-o apoi mustră-
tor şi vătafului care priveşte la rându-i şi se îmbujorează.

— Manifestul dumitale! îi spune bătrânul. Când iţi spun că-i dobitoc, se stropşeşte la Nolly.

Pretinsa hârtie subversivă este o caricatură înfăţişând, cu destulă abilitate, pe supraveghetor în chip de buldog, în faţa coteţului, mârâind.

Inscripţia cu litere mari de deasupra: *Atenţie la Buldog,* e de natură să înlăture orice confuzie. Dealtfel, asemănarea dintre capul buldogului din caricatură şi figura canină a supraveghetorului este izbitoare.

Cu pumnii ridicaţi, cu ochii injectaţi, vătaful şi-a pierdut cumpătul şi s'a repezit asupra ucenicului.

— Pâslarule! îl aduce la ordine feciorul patronului. Apoi către Cristea: Cum te chiamă, băiete?

— Cristea Dorobanţu.

— Dorobanţu? mai întreabă odată domnul cu ţi- garet, căruia numele îi pare cunoscut. Aha! îşi a- minteste el. E din protejaţii lui Margot.

Bătrânul a încreţit din sprâncene.

— Cei cu tactica şi cu goarna pentru nevasta ministrului de finanţe, îl lămureşte atunci Nolly, îndrep- tându-se spre el. *Cest drole! N'est-ce pas?*[1])

[1] Nostim! Nu-i aşa?

Poţi să te duci, Pâslarule, îi spune Buldogului, întorcându-se.

Vătaful a plecat, iar Nolly şi-a luat o înfăţişare severă.

— Să-ţi bagi minţile în cap! admonestează el ucenicul care continuă să privească în jos, cu buzele încleştate... Frumos? Soră-mea umblă să te facă om şi tu...

14

Gânditor, ucenicul nici n'a apucat să tragă după dânsul uşa biroului patronului, când, din spate, supraveghetorul, care-i pândea din umbră trecerea, i-a repezit pe neaşteptate pumnul în ceafă. Apoi, când băiatul s'a răsucit buimac, clătinându-se, îi repede şi un al doilea pumn în piept. Izbit mişeleşte, tânărul se prăbuşeşte pe podea.

— Asta... aşa... ca să mă ţii minte! rânjeşte Buldogul, depărtându-se.

Ucenicul a rămas un timp lungit jos. S'a înălţat apoi într'un genunchi, scuturându-şi capul, parcă pentru a-şi aduna creierii clătinaţi de lovitură. Ameţit, îşi priveşte dezolat pantalonii rupţi la genunchi, în cădere. Cu paşii împleticiţi încă, se îndreaptă apoi înspre atelier.

Amărît, buimac, şchiopătând şi cu părul răvăşit, Cristea s'a apropiat de strungul lui Vijelie; el însă lipseşte din atelier. Cu gesturi mecanice încearcă să-şi continue munca. Zadarnic. Mâinile îi sunt ca înţepenite. Face atunci câţiva paşi până la pupitru, de care-şi reazimă braţele, sprijinindu-şi pe ele fruntea.

Dela distanţă, Miron se desprinde de ucenicul Ionaşcu, cu care stătea de vorbă, apropiindu-se şi el de pupitru. Cristea simte mâna prietenească, pe ceafă, înalţă capul şi privirea lui o întâlneşte pe a muncitorului, limpede, prietenoasă, grijulie.

— Te-a lovit? îl întreabă Miron.

— Da.

— Vino cu mine.

L-a prins pe Cristea de mijloc, purtându-l înspre un colţ al atelierului. A sosit lângă strung şi Vijelie. Roteşte ochii de jur-împrejur până ce-l zăreşte pe Cristea stând de vorbă într’un colţ cu Miron. Atunci, zâmbitor, prinde să-şi adune singur piesele strungului.

Acolo, în colţul atelierului, Miron îi mai spune u- cenicului:

— Trebue să luptăm. Asta pentru ca buldogii şi Racovicenii să nu-şi bată joc de noi. Ai să vezi şi astăzi. Să nu uiţi! La plecare aştepţi la poartă.

„La plecare aştepţi la poartă”! îi spune un muncitor altuia în atelierul de turnătorie. De alături, lucrând la nişte forme, Ilieş îşi dă seama că se pregăteşte ceva deosebit şi întoarce capul. Muncitorul însă a şi dispărut.

Ilieş îşi continuă neturburat treaba.

*

— Azi, după lucru! spune tânărul Ionaşcu unei fete într’o încăpere largă unde se împachetează nişte piese.

Fata a înţelas şi de îndată ce Ionaşcu s’a depărtat a trecut lângă Mura, care împachetează şi ea în faţa unei mese.

— După lucru să nu te grăbeşti spre casă.

— Dece? întreabă Mura mirată.

— Ai să vezi.

*

— S’a hotărît pentru astăzi. Pregăteşte-ţi oamenii, rosteşte un muncitor scund, negricios, cu un fular negru răsucit în jurul gâtului, către un altul înalt, uscăţiv, cu o cicatrice adâncă pe obraz.

Mai la o parte, un lucrător între două vârste, ceva mai îngrijit îmbrăcat, cu o frunte îngustă şi cu părul tuns chilug, clipeşte des din ochii mici cu pleoape în aparenţă adormite, dar foarte atent la tot ce se petrece.

Să ne apărăm salariile!, Jos teroarea! lipeşte un fluturaş pe o uşă un alt muncitor.

*

Deabia s’a depărtat cel ce a lipit lozinca pe uşă şi muncitorul cu pleoape adormite s’a şi apropiat.

Ferindu-se să nu-l zărească nimeni, desprinde cu unghia fluturaşul. Dar aproape în aceeaşi clipă un alt fluturaş apare alături.

*

Un grup de muncitori s’a oprit în faţa unei inscripţii cu cărbune pe peretele coridorului.

Jos concedierile!

— La plecare aşteptaţi la poartă! îi spune muncitorul cu cicatrice pe obraz lui Vijelie.

16

În clipa când şuieră sirena, din atelier coboară în grabă tineri muncitori, hotărîţi să fie primii la poartă. Ca într’un vârtej, urcă deodată câte două trei trepte. Grupuri-grupuri, s’au oprit în câteva puncte, acolo unde curtea se lărgeşte în faţa porţii de ieşire.

— Aţi auzit? întreabă într’un grup, Miron. Iar ne taie din salarii!

Muncitorii se îndreaptă spre cabina portarului să-şi depună fişele pe tablou. Unii ies în stradă, alţii se întorc, înghesuindu-se lângă poartă. Până la urmă, mai mulţi muncitori s’au apropiat de grupul tinerilor

— Ce e, Miroane? Se fac iar concedieri? îl întreabă unul.

— Dacă o să fim proşti, au să facă şi concedieri.

Acum, tot mai mulţi muncitori, pregătiţi să plece, s’au oprit pe lângă diferitele grupuri, în timp ce alţii

continuă să iasă de prin clădiri, fără a mai apuca să ajungă până la cabina portarului. Cristea s’a apropiat de grupul lui Miron. Mai la o parte, singur, lângă un zid, s’a oprit Ilieş.

Aproape de poartă, toate privirile sunt atrase către un vorbitor ce s’a înălţat pe o tribună improvizată din lăzi şi butoaie, în ungherul alcătuit din zidul cel nou dinspre curtea magaziilor şi din cabina portarului. E tânărul scund cu faţa măslinie, pe care Ruja i-l dăduse în grija lui Miron. (Şi-a lepădat dolmanul şi, în haină numai, pare şi mai puţin la trup.

— Fraţilor! Vă întrebaţi dacă se fac concedieri şi în fabrica voastră? S’or face dacă vă veţi lăsa! Numai la Malaxa au fost svârliţi pe drumuri 500 de muncitori. La Lemaître 300, la Vulcan 500. Sunt concediaţi muncitorii cu câte cinci şi şase copii. Bucureştiul e plin de şomeri. Nici pâinea nu ne mai e asigurată...

Rândurile ascultătorilor se îngroaşă. Ca o măsură de prevedere, un grup de tineri, printre care şi Io- naşcu, au făcut cordon în jurul vorbitorului. Mai la o parte s’au oprit câteva fete. Privesc curioase, ron- ţăind seminţe. Mura îşi repede mereu capul când într’o parte, când în alta. L-a zărit în sfârşit pe Cristea şi îi trimite un zâmbet. Cristea însă nu răspunde. E numai urechi.

— Şi la voi se pregătesc concedieri în masă... continuă vorbitorul. Pentru asta au venit bancherii americani, de benchetuesc în fiecare seară cu Racovice- nii... Pe Buldog îl cunoaşteţi... umblă cu carnetul prin fabrică şi face liste. În plină criză, şandramaua capi-

talistă pârâe şi patronii ar voi să plătiţi voi oalele sparte! Să nu-i lăsăm...

Dela distanţă, Buldogul a văzut grupul. Când şi-a auzit porecla, instinctiv porneşte înspre vorbitor, apoi se opreşte, gândeşte o clipă şi o rupe la fugă înspre pavilionul administraţiei.

— Bogăţiile ţării au ajuns pe mâna trusturilor străine! răsună glasul vorbitorului.

— Cine este? îi întreabă un muncitor pe un altul, arătând înspre vorbitor.

— Nu-l cunosc. Dar bine grăieşte... Adevărul curat!

— Adevăr, adevăr, dar pe pielea noastră replică muncitorul cu pleoapele adormite, care se îndeletnicise adineaori cu deslipirea fluturaşilor.

Câţiva muncitori din apropiere întorc înspre el priviri mirate.

— Ce ne trebuie de ăştia? reia cel nemultumit, încurajat de faptul că e ascultat. Mai bine făceam un memoriu...

— Memoriu? izbucneşte în râs muncitorul cu fularul negru la gât. Toată iarna trecută Racovicenii nu au făcut foc în sobă cu memoriile tale? Aşa e, măi Scripcă?... Mare pricopseală, memoriile tale!

De lângă poartă se aude tot mai puternic glasul vorbitorului.

— Dacă e vorba de sacrificii, dece nu le fac patronii? Ce? N’au de unde?

— Aşa e!... aprobă într’un glas mulţimea.

— Să-şi mai taie şi Racovicenii din osânză! se aude o voce mai puternică.

În grupul în care se găseşte muncitorul cu fularul negru şi Scripcă, discuţia e din

ce în ce mai aprinsă. Mai tare însă, biruie vocea vorbitorului.

— Pentrucă au nevoie de război... Ce caută generalul ăla francez la noi? Dar americanii? Vor să a- tace Uniunea Sovietică... pentrucă le stă ca un cui în' coastă!

— Straşnic ar mai vrea să scape de ea — se aude din nou o voce din mulţime — dar nu sunt în stare...

Ilieş s'a desprins de zid, apropiindu-se de grupul celor ce discută.

— Vedeţi? Asta e — izbucneşte Scripcă pe ulti- mele cuvinte ale vorbitorului — propaganda comunistă!

— Ei şi — intervine din nou muncitorul cu fular la gât — tu nu faci propagandă? Social-democrată?

— Fac! Dar nu subversivă! Dacă ne arestează? Cine o să ne apere? Comuniştii?

— Da! Comuniştii! Ei luptă cu adevărat! Deschis! Nu au cârdăşii pe uşa de din dos cu patronii...

— Lasă, lasă... că au fost desfiinţaţi comuniştii. Eu zic să plecăm...

Scripcă dă să plece. Câţiva muncitori sunt gata să-l urmeze.

Alţii însă li se pun în faţă.

— Staţi, fraţilor!... Aici e suferinţa noastră.

Unii se lasă convinşi, alţii îşi urmeaza drumul înspre poartă. Mai la o parte, îngândurat, se'ndreaptă spre poartă şi Ilieş. Îl opreşte tovarăşul său de lucru dela turnătorie.

— Ce-i, Dorobanţule? Te dai cu Scripcă?

— Nu mă dau cu nimeni! răspunde în răspăr Ilieş. Dar am o casă de hrănit.

Şi-şi urmează drumul.

Între timp, situaţia s’a încordat. Un grup de poliţişti, aduşi de Buldog, au pătruns în curte prin clădirea administraţiei, provocând învălmăşeală în rândurile muncitorilor. Însă glasul vorbitorului continuă să domine.

— Să nu lăsăm trădătorii de ţară să atace Uniunea Sovietică!

Poliţiştii fluieră şi caută să-şi croiască drum spre tribuna improvizată. Vijelie a întins însă braţul şi strigă:

— Mişel, care pleacă! Nu fugiţi, fraţilor!

Poliţiştii încep să bruscheze pe muncitori. Muncitorii ripostează.

— Aşa răspunde guvernul la cererile drepte ale muncitorilor! strigă vorbitorul.

Mulţimea îşi strânge rândurile. Strigăte, vacarm, lovituri, încăierare generală, pe când vocea agitatorului răsună mereu:

— Partidul comunist vă chiamă la luptă! Nu daţi crezare celor care spun că-i distrus! Nimic nu-i în stare să-l sfarme! Apăraţi-vă drepturile, salvaţi ţara!

Încăierarea se înteţeşte. Lovind în dreapta şi în stânga cu bastoane de cauciuc, poliţiştii îşi croiesc drum spre vorbitor.

— Nicio concediere! Niciun ban pentru războiul antisovietic! Trăiască clasa muncitoare! Trăiască Partidul Comunist!

— Trăiască Partidul Comunist! repetă grupul de tineri din jurul vorbitorului.

I-au făcut apoi o piramidă vie, ca să poată sări dincolo de zid, în stradă, de unde se pierde în mulţime. Muncitorii încep să se risipească. S’a deschis poarta şi mulţimea a inundat uliţa. Miron, mai la

urmă, în grupul celor din curte, grăbeşte şi el pasul.

Un poliţist îi ţine urma.

Miron simte aceasta, începe să fugă, întoarce capul, se vede urmărit de poliţist, apoi urmăritorul se prăbuşeşte.

Cristea a avut grijă să-i pună la timp o piedică. Mişcarea aceasta a executat-o cu o deosebită şi oarecum înveselită dibăcie, după ce din două salturi îl ajunsese pe poliţist din urmă. Apoi, dintr'o săritură, păstrându-şi o clipă echilibrul pe creasta zidului, ucenicul a sărit în curtea de alături.

Acum caută un loc unde să se ascundă.

În dreapta, în dosul clădirii administraţiei, e curtea depozitelor, despărţită printr'un grilaj de restul curţii. În stânga, o puzderie de clădiri — magaziile, laboratorul, garajul... În sfârşit, s'a hotărît! Uşa garajului e întredeschisă. Într'o clipă e înăuntru. Miron, care a intrat şi el prin poarta rămasă deschisă, l-a zărit. Domol, fără grabă, a intrat şi el în garaj. Ucenicul îi primeşte fericit strângerea de mână.

Pe Vijelie un poliţist îl îmbrânceşte din urmă.

17

E primăvară. Pretutindeni pomii sunt acoperiţi de floare, iar din castan a ţâşnit un frunziş mărunt şi proaspăt.

În curtea din strada Atelierului un gospodar leagă de boltă curpenii desprinşi. Un altul răsădeşte câteva flori. Un al treilea stropeşte curtea dintr'o cutie de conserve găurită, desemnând

opturi din stropi, în vreme ce gospodina mătură cu grijă curtea. Se simte că e duminică dimineaţă.

Sub cireşul plin de floare, Cristea şi Mura stau alături pe o ladă. El urmăreşte o gâză ce-şi face loc prin ţărână; ea îşi leagănă ritmic picioarele. Fereastra din faţă se deschide şi apare chipul Ancăi. Îi caută din ochi, dă să strige ceva, dar cum îi zăreşte, închide încet fereastra. Îngândurată, îşi aminteşte şi retrăieşte clipele petrecute alături de Pintea, tot sub un cireş.

— Dacă am merge în Parcul Sălciilor? întreabă Mura.

— Mergem! răspunde Cristea zâmbind, ducând mâna streaşină la ochi şi privind în soare.

În curte însă a intrat un domn cu burtă şi guşă, îmbrăcat sărbătoreşte, cu o cravată imensă la gât şi cu un lanţ gros pe pântec. Suflând greu, a urcat treptele prispei, până'n faţa ferestrei deschise, prin care Vijelie, cu un cojoc pe umeri, cu ochii intraţi în fundul capului, cu nasul subţiat de boală, cu un tartan pe genunchi privea pierdut la cireşul înflorit de afară. Vijelie a tresărit.

— Ei? întreabă domnul cu guşă.

Bolnavul priveşte absent la apariţia din fereastră, fără să răspundă. S'a grăbit însă Mura să se apropie.

— Lăsaţi-l pe tata... Vă explic eu...

— N'am nevoie de nicio explicaţie. Plătiţi chiria ori nu? îi curmă vorba domnul gras.

— Dacă tata găseşte iarăşi de lucru... mai încearcă fata să-l înduplece pe proprietar. Nu rămânem noi datori.

— Lucru? rânjeşte domnul. Cine nu-şi vede de treabă... Vrei să şti? Bine au făcut că l-au dat afară!

Smuls din toropeală, Vijelie a întins mâna pe pri- chici, după piatra ce sprijină de vânt fereastra. Domnul a înţeles gestul şi se grăbeşte să se pună la a- dăpost.

— Ucigaşi! Auz'?... Să mă amenințe pe mine!? Vă învăţ eu minte! strigă el dela distanţă.

Mura s'a repezit înăuntru, a deschis sertarul mesei, a scotocit, şi l-a ajuns pe proprietar din urmă.

— Sunt banii de spital ai tatei... Luaţi-i, vă rog! încearcă să-i potolească supărarea.

Burtă-verde ia banii. Îi îndeasă în buzunar şi se opreşte în faţa uşii care dă în casa familiei Dorobanţu.

— Să-mi goliţi casa! Aţi auzit? urlă el, deschizând uşa. Sunt sătul de văduve de război!

Trântind cu furie uşa, a făcut să se desprindă şi câteva bucăţi de moîoz, pe care inconştient se grăbeşte să le culeagă, îndurerat de atâta pagubă.

Dinăuntru. Anca ar vrea să-l urmeze şi să-l roage să mai aştepte. A reţinut-o însă Ilieş. Îşi dă seama că orice stăruinţă e inutilă.

Cristea, după ce l-a petrecut pe proprietar cu privirile pline de ură, apucă o carte şi caută cu înverşunare să se adâncească în lectură. Dar degetele lui frământă cu neastâmpăr pagina.

Între timp, Anca a scos dintr'o ladă costumul ţărănesc cunoscut din fotografie.

— Nu te las să-l vinzi, mamă, se împotriveşte Ilieş.

— Avem altceva?

Întrebarea face şi mai prezentă mizeria din încăpere, unde lucrurile s'au împuţinat şi mai jalnic. Fără voie, privirile tuturor s'au adunat pe goarnă. Cristea, care se silea să-şi urmeze lectura, s'a ridicat, a luat Ancăi costumul din mână şi l-a pus pe ladă.

— Mai bine vând armonica, mamă.

— Foarte bine! aprobă Simina.

— Nu se poate, copii — se împotriveşte Anca — atâta alinare ne-a mai rămas în casă!

— Le plătim noi odată! mai spune îndârjit, ucenicul.

— Dar până atunci? bombăneşte Ilieş. O să hrăneşti tu casa?

— Măi Ilieş — îi spune Cristea, de data aceasta cald şi însufleţit — cum de nu înţelegi tu, că oricât te-ai sbate, de astea nu vei scăpa... Te înfunzi doar mai rău ca în mlaştină... Nu citeşti, de aia nu ştii... Să facem si la noi cum e în Rusia... Acolo e adevărata viaţă...

— Frumos e ce spui — răspunde surâzând Ilieş — dar din asta nu ies bani pentru chirie.

Atentă la discuţie, Simina a simţit totuşi că cineva s'a oprit în faţa prispei. Deaceea s'a şi grăbit să iasă.

— Aici locueşte Cristea Dorobanţu? o întâmpină

surprins Miron, care numai la fetişcana asta cu părul de aur nu se aştepta.

— Aici, răspunde Simina, cântărind pe tânăr din ochi. Îl chem îndată...

— Dumneata eşti sora lui? o mai întreabă tânărul cu privirea ţintă la cozile bogate, pe care şi le-a răsucit ca o cunună în jurul capului.

Simina nu mai e grăbită, căci se reazimă de uşa geamlâcului. Ce ciudat o priveşte tânărul acesta şi totuşi nu-i vine să râdă!

— Ai ghicit... Sunt sora lui... Simina.

Miron ar vrea să mai spună ceva, dar nu găseşte ce.

— Vrei să-l chemi?

Simina parcă a uitat despre ce e vorba. Apoi, scu- turându-se:

— Da, da... Îndată.

Desmeticită, a intrat vârtej în casă. Miron a rămas pe gânduri, cu capul plecat într'o parte, cu privirea ţintă, ca şi când ar fi descoperit cine ştie ce comoară fără de seamăn în ţărâna curţii. L-a înălţat iară, numai când l-a simţit pe ucenic în uşă.

— Dumneata erai? întreabă fericit Cristea.

Din fundul curţii, de pe scăunelul unde stă ghemuită cu bărbia proptită în palme, Mura priveşte cu încordare la cele ce se petrec în faţa prispei familiei Dorobanţu. Acclo, Miron l-a tras pe Cristea mai la o parte, până lângă bolta de viţă, unde pe vreji a început să se înfiripe frunza. Miron vorbeşte, dar privirile îi alunecă mereu înspre fereastră. Acum, Cristea a intrat în casă, în timp ce muncitcrul iese în stradă, să-l aştepte. În clipa când

ucenicul a ieşit din nou în curte, Mura l-a strigat:

— Cristea!

Ucenicul s’a oprit.

— Unde vă duceţi?

— La petrecere. Nu se vede? răspunde Cristea glumind şi arătând spre armonică.

— Lasă — îl întrerupe Mura, încreţindu-şi fruntea

— nu mă crede aşa. Ştiu eu multe pe care nici tu nu le ştii.

— Dacă ştii, cu atât mai bine.

— Tocmai deaceea, Cristea! ii spune Mura, prin- zându-l de mână şi continuând grăbită, cu frânturi de frază: Fereşte-te!... Uită-te la noi... Ce-a făcut tata? A rămas fără lucru... Mama (Mura dă să plângă).. de asta a murit. Mai bine să mergem în Parcul Sălciilor... nu vrei?

— Vreau Mura... Vreau... Dar nu acum...

— Vasăzică aşa ţii tu la mine? mai încearcă drept ultim argument, fata.

Ucenicul priveşte mirat şi aspru.

— Cum de nu înţelegi, tu, Mura?

Din stradă se aude vocea lui Miron.

— Mergem?

— Acum!

Cu armonica pe umăr, Cristea se grăbeşte să ajungă în stradă. Mura a rămas în curte, tristă şi singură.

18

Din înaltul râpei, Cristea, cu armonica pe umăr, priveşte în jos spre fundul văii unde se ghiceşte iazul; mai aruncă şi câte o ochire în urmă, pe strada periferică pe care a venit. Coboară apoi poteca până la mijlocul povârnişului. Din locul unde a ajuns, îi este uşor să cuprindă dintr'o privire întreaga margine a râpei ce'nconjoară de sus iazul ca un arc imens. În depărtare, clădirile oraşului se arată privirilor, imagine despicată pe alocuri de furnalele fabricilor.

Din ochi, caută un loc mai ascuns, de unde să poată supraveghia mai în voie. Privirea i se opreşte în sfârşit asunra unui desiş de sălcii tinere. Se apropie şi pătrunde în întunericul lor, croindu-şi drum cu greu, până ce tulpinele se răresc neaşteptat, ca pentru a face loc drumeţului.

Bucuros că a găsit locul potrivit, Cristea înaintează mereu. S'a oprit însă la timp. Încă un pas şi ar fi alunecat în băltoaca cu apă stătută, acoperită cu mătreaţă verde şi cu mătasa broaştei. Grijuliu, face atunci calea întoarsă, priveşte din nou împrejur, apoi se'ndreaptă înspre un arbore scorburos, de care se reazimă. Şi-a desprins armonica şi cântecul uşor — o melodie tristă, mai mult îngânată, însoţită de acorduri — începe să se audă.

19

Între timp, Miron, care a coborît până la malul iazului, este întâmpinat, sub salcia rămuroasă şi înverzită, de muncitorul cu fularul negru cunoscut încă dela întrunirea din fabrică.

— Noroc, Tănase! îi spune Miron. Eşti singur?

— Au venit cu toţii. Sus e totul în regulă?

— Fără grijă!

De undeva, de aiurea, se aud trei fluierături de mierlă. Miron răspunde, apoi porneşte însoţit de Tănase în lungul malului. Sus, Cristea îşi cântă tot mai antrenant melodia tristă şi nostalgia. Cei de pe malul iazului se pot consfătui acum

în voie. Miron, Tănase, muncitorul cel uscăţiv cu cicatricea adâncă în obraz, vorbitorul dela întrunirea sburătoare şi încă un muncitor au făcut cerc în jurul lui Andronie Ruja. Atenţi îi ascultă cuvintele:

— Aveţi o celulă puternică în fabrică! E un succes în aducerea la îndeplinire a uneia din hotărîrile Congresului al V-lea. Celula şi-a dovedit forţa cu prilejul ultimei acţiuni. Decât... acesta-i abia un început... Uzina voastră trebue să devină acum un pilon, un pilon puternic, adică un centru de activare a mişcării revoluţionare muncitoreşti din cartier.

20

De sus, de pe marginea râpei, doi trecători privesc cu atenţie. Fiecare amănunt li se pare interesant. Şi-au schimbat locul cu câţiva, paşi mai la o parte, au căutat apoi alt loc în partea opusă, de unde vederea li se pare mai puţin stânjenită. Din când în când, bondocul, cu o pălărie de fetru trasă peste ochi, priveşte în sus, înspre namila care-l însoţeşte, să-i citească gândul. Atitudinea lor nu înşeală. Urmăresc. Vor să descopere. Namila s'a hotărît şi, urmat de bondoc, începe să coboare poteca înspre iaz. Pe măsură ce se apropie de locul unde se găseşte ucenicul, cântecul acestuia devine mai puternic.

21

Jos, lângă iaz, discuţia continuă. Vorbeşte acum Tănase:

— Vă spun eu... Muncitorii sunt nemulţumiţi... Nu mai vor să rabde. Dacă am declara acum grevă, ar merge toţi.

— Asta aşa e, replică muncitorul cu cicatricea, dar nu toţi sunt conştienţi. Mai apleacă unii urechea şi la ce spun social-democraţii.

— Ba chiar şi printre social-democraţi sunt mulţi care nu mai cred în minciunile lui Scripcă! replică Tănase, lărgindu-şi fularul.

Cu toţii au întors capul spre locul de unde cântecul lui Cristea se aude, mereu mai tare. Un timp ascultă atenţi.

— Cred că va trebui să ne despărţim, spune Miron, cântărind situaţia.

— Bine! încuviinţează Ruja, adunându-şi gândurile. Dar mai am ceva de spus.

Deşi se grăbeşte, vorba îi este totuşi calmă, stăpânită:

— De declarat grevă, nu e greu... Mai greu e s'o câştigi... Să te urmeze muncitorii până la capăt... Nemulţumirea şi revolta trebuesc organizate. E necesară o pregătire politică... pentru ca social-democraţii să nu...

Dar cântecul se opreşte brusc... O altă melodie se aude acum: puternică, viguroasă, săltăreaţă.

22

Răzimat de acelaş copac scorburos, Cristea continuă să cânte, fără să piardă din ochi pe agenţi.

„Într'o seară lâng' ogradă..."

După felul cum atacă mereu mai tare şi mai agitat acordurile, s'ar zice că ar vrea să-şi sfâşie instrumentul.

Cei de jos, avertizaţi de schimbarea bruscă a melodiei, se despart în grabă. Mai întâi a plecat Ruja. Apoi Miron, însoţit de vorbitorul dela întrunire. Au rămas pe loc ceilalţi trei. Tănase a scotocit într'o servietă, simulând o masă inofensivă „la iarbă verde".

23

Agenţii s'au apropiat de Cristea.

— Cânţi aşa, de unul singur? îl iscodeşte namila.

— Ăsta mi-e felul! răspunde morocănos Cristea, privind pe sub sprâncene.

— Aştepţi o fată? caută să se lămurească mai bine agentul.

Pe faţa lui Cristea s'a aşternut, de circumstanţă, un zâmbet de tânăr îndrăgostit.

— Poate! răspunde el, afectând încurcătura unui adolescent ruşinat.

— Să nu te lase cu buzele umflate! îi spune cu cu importanţă namila. Dar alţi oameni n'ai văzut cumva pe aici?

— Oameni? Ce fel de oameni? se miră Cristea, întrerupându-şi cântecul.

— Aşa... Muncitori...

Un alt zâmbet, şiret de astădată, se aşterne pe faţa ucenicului.

— Păi, vin tot felul de oameni pe aici. Vin muncitori să petreacă...

— Tocmai! se înviorează agentul. I-ai văzut? Unde?

Cristea cumpăneşte o clipă, apoi hotărît, indică desişul de sălcii tinere.

Namila se şi avântă, urmat de bondoc. Cu mâinile îşi croieşte drum printre împletiturile desişului. Dar grăbit cum este, a alunecat în băltoaca cu apă stătută.

Înjurând cumplit, se munceşte să-şi tragă picioarele din mâl. Bondocul s'a repezit să-i dea ajutor şî s'a pomenit şi el în băltoacă.

— Dacă te iei după copii!... îl mustră namila, ca şi când bondocul ar fi avut iniţiativa exploatării desişului.

Cristea, numai urechi şi aşteptare, aude în sfârşit blestemele.

Hohotind de râs, urcă grăbit râpa. Ajuns în stradă, îşi potriveşte armonica şi

cântecul se aude din nou vesel şi nestingherit.

„Într’o seară, lâng’ogradă”

24

„Într’o seară, lâng’ ogradă” cântă plin de antren Cristea, înconjurat de un grup de băieţi şi fete. Corul de voci tinereşti repetă voiniceşte refrenul.

E în Parcul Sălciilor. Pădurice clocoteşte astăzi de tineret: muncitoare, muncitori, studenţi, elevi. De prin luminişuri şi de pe poteci se aud strigăte voioase şi cântece. Pe o alee câţiva se întrec la fugă, Iar sub un păr sălbatic, pe covoare întinse, un grup s’a strâns în jurul lui Cristea. Lângă un alt copac, s’a mai strâns lumea în jurul unui scripcar. E veselie. Felele — prin voioşia lor — dau înfăţişare sărbătorească vesmintelor modeste. Braţele sunt încărcate cu buchete de liliac.

Iată însă că toţi se îndreaptă spre mijlocul pădurii, unde un tânăr cu şapcă de student, cu o carte în mână, stă răzimat de trunchiul retezat al unui copac. Lângă el, parcă aşteptând, se află Ionaşcu, lucrătorul cu buza de iepure. Cei ce sosesc mereu au făcut cerc în jurul celor doi tineri, fie culcaţi în iarbă, fie răzimaţi de copaci, fie sprijinindu-se în câte un genunchi.

— Prieteni, le spune Ionaşcu. Acum ne va vorbi tovarăşul Ciurezu despre tineretul din Uniunea Sovietică.

— Am aici — începe Ciurezu arătându-şi cartea — raportul unei delegaţii de muncitori francezi care au vizitat de

curând Uniunea Sovietică. Ei povestesc din ceeace au văzut în ţara în care constituţia garantează fiecărui muncitor dreptul la muncă... Nu ca la noi, unde zeci de mii de tineri sunt şomeri. Tinerii ucenici au şcoli şi cămine speciale...

În timp ce studentul vorbeşte, tot mai mulţi tineri se alătură grupului din centru. Printre ei sunt şi Cristea cu Mura, Simina şi alţii.

25

S'a înserat. Tineretul îşi urmează voios cântecele şi jocurile. Într'o poiană, un grup joacă „perniţa"; alte gruouri cântă în cor.

Miron şi Simina s'au apropiat de marginea pădurii. Acolo, un drum de ţară desparte mulţimea copacilor de câmpurile înverzite.

— Eu cred că ar trebui să trăieşti altfel, spune Miron. Să schimbi viaţa ta de azi cu una mai vie, mai plină...

— Vezi — răspunde Simina, muşcând dintr'o floare — şi eu aş vrea altceva. Am citit şi în cărţile lui Cristea... Apoi astăzi... ce am auzit aici...

— Dece nu lucrezi?

— Nu ştiu, înalţă din umeri fata. Ilieş spune să ajut mamei, că asta-i tot, dar nu cred.

Întreaga ei atenţie pare acum concentrată asupra florii pe care o culesese.

— Ei, Simino — spune cu o voce sugrumată de emoţie Miron — e atâta amar în viată, că dacă nu ştii să-l înfrunţi,

te doboară. Omul e om, numai când ştie ce vrea...

Fata a înălţat capul, iar ochii lor s'au întâlnit.

— Vreau să fiu şi eu om, răspunde încet Simina. Mă înveţi? Da?

— Da!

26

Şi Cristea s'a desprins din grupul său. Caută din ochi, pretutindeni. A ieşit dintr'o potecă, a intrat în alta. A zărit-o în sfârşit pe Mura. Culcată în iarbă, cu capul sprijinit de un stejar, cu ochii închişi, ai crede că doarme. Ucenicul se apropie în vârful picioarelor. Cu o creangă subţire, ascuns de trunchiul copacului, o gâdilă pe braţ.

Mura alungă gâza ce o necăjeşte. Dar insecta parcă nici nu-i dă atenţie. O gâdilă mereu. Deodată se răsuceşte într'un cot şi atunci îl descoperă pe Cristea. Ca un arc ce se destinde, a sărit în picioare şi o porneşte la fugă. Ucenicul aleargă şi el, din urmă. A ajuns-o. Un timp râd împreună, dar curând pe fata Murei se aşterne din nou o umbră de tristeţe.

— Mura — o scutură Cristea — dece fugi din calea mea?

— Dacă n'ai timp pentru mine!

Ucenicul şi-a lăsat să-i cadă, obosit, braţele în jos.

— Tot nu înţelegi?

— Ce?

— Că-mi eşti dragă...

— Îti sunt?... Dar dece eşti urîcios?

— Eu?

O strânge cu putere. Tinerii se sărută.

27

Deasupra oraşului noaptea încă nu s’a ridicat cu totul. La orizont, o geană îngustă de lumină anunţă zorile.

Cristea operează metodic. În strada pe care trece sunt sumedenii de curţi şi pentru fiecare în parte, ucenicul are un manifest de aruncat. Curând împărţirea e terminată. Tânărul e vesel şi mulţumit. Îşi urmează acum drumul agale îngânând cântecul o- bişnuit. E timpul să se întoarcă acasă şi totul ar fi în regulă, dacă în colţul străzii nu s’sr simţi mişcare. S’a oprit în loc... Un grup de poliţişti, în razie obişnuită, verifică trecătorilor actele. Au înghesuit lângă un zid pe cei găsiţi în neregulă: un covrigar, o ţărancă înaltă, un pensionar uscăţiv, cu umbrelă, alţi câţiva trecători. Cristea neturburat, îşi continuă drumul. Doar bagă mâna în buzunar pentru a se convinge că n’are de ce să fie îngrijorat. Actele îi sunt în regulă.

Ar vrea totuşi să se întoarcă din drum dar nu-i chip; din urmă se aud paşi suspecţi. Doi gardişti urcă strada. Atunci? Mai cuminte e să urmeze drumul. *„Într’o seară, lâng’ ogradă”,* răsună refrenul cântecului. La colţ razia îl opreşte:

— Mai încet cântăreţule, îl somează comisarul. Încotro?

— La fabrică.

— Care fabrică?

— Uzinele Racoviceanu, răspunde ucenicul.

— Mă, da harnic mai eşti! îl ironizează comisarul, controlându-i actele. Bine! Vezi-ţi de treabă. Ia stai!

Ultimele cuvinte sunt pronunţate la îndemnul unuia din agenţi — namila care l-a recunoscut pe Cristea. Aplecat la urechea comisarului, arătându-şi ciobotele, agentul povesteşte. Comisarul ascultă atent şi amuzat.

— Treci lângă zid! îi ordonă lui Cristea, indicân- du-i locul unde au fost opriţi covrigarul, ţăranca şi pensionarul.

Poliţiştii ai căror paşi îi auzise ucenicul au ajuns şi ei la locul raziei. Au adus cu ei din manifestele împărţite de Cristea prin curţi şi le arată comisarului!

— Ce-o mai fi şi asta? îl întreabă îngrijorat pensionarul pe ucenic, trăgând cu urechea la discuţia animată dintre vardişti şi comisar. Să ştii că au găsit manifeste!

Comisarul însă, însoţit de agenţi şi vardişti, a venit aproape de ei.

— Care dintre voi aţi venit de pe Zambilei? îi întreabă răstit, arătând înspre strada de unde au venit aceştia. Asta şi ăsta! îi alege tot el, fără să le mai aştepte răspunsul, grupându-i mai la o parte.

— Au mai fost unii pe care i-aţi lăsat să treacă, îndrăzneşte un agent.

— Nu te-am întrebat! Du-i la circă! ordonă el subofiţerului.

— Aoleu! se vaicără ţăranca.

28

Pe banca din sala de intrare a comisariatului, a- lături de alţii, îşi aşteaptă rândul anchetei şi Cristea. Un gardian îi supraveghiază, foindu-se tot timpul pe scaunul pe care stă. Din biroul comisariatului, plesniturile şi înjurăturile se aud până la ei. La răsunetul fiecărei lovituri, unii dintre preveniţi îşi trag capul între umeri, ca şi când ar fi primit-o ei în ceafă.

— Ce-o fi având cu noi? îl întreabă pe ucenic ţăranca.

— Bat de cinci ceasuri şi tot nu s’au săturat... observă pensionarul.

— Tu, flăcăule! îl chiamă pe ucenic agentul ieşit în uşă.

29

În jurul mesei mari din sufragerie s’a strâns toată familia Racoviceanu. E ora cafelei cu lapte şi au găsit momentul prielnic să-şi mai schimbe gândurile.

— Margot o să ne rezolve problema cu finanţarea! afirmă sentenţios Nolly, plin de grijă pentru tartina din mână.

Dobre şi-a şters de pe mustăţi frişca şi a înălţat întrebător şi neîncrezător privirea.

— Nicio greutate! confirmă vizibil flatată Margot. Chiar astă seară avem şedinţă la societate.

— Îi cedează Laurei preşedinţia, se amestecă în vorbă şi cealaltă doamnă, care tocmai îşi dichisea buclele coafurei.

— Laura?

— Nevasta ministrului de finanţe, lămureşte Margot.

— Să-i bage atunci in cap dobitocului — pufneşte pe nas Dobre — că dacă ţara are nevoie de arme, de muniţii, de echipament, trebue să plătească!

— Să-i dăm şi ceva acţiuni, opinează Nolly.

— O să-i dăm, dar cu o socoteală, nu aşa cu top- tanu...

A sunat telefonul.

Nolly a trântit şervetul, îndreptându-se spre măsuţa din colţ.

30

— Cum? Chiar dumneavoastră? întreabă fâstâcit inspectorul din celălalt capăt al firului... Vă rog să mă iertaţi. Am greşit numărul. Am crezut că e administraţia... Dar dacă-mi îngăduiţi, vă explic. Avem aici un ucenic. Pretinde că lucrează la dumneavoastră... Dorobanţu...

— Margot! i se adresează Nolly, astupând cu palma pâlnia telefonului. Unul din protejaţii tăi e la poliţie... Cristea Dorobanţu, îi curmă nedumeririle.

— Ce-a făcut?

— Bănuit că răspândeşte manifeste...

Margot s'a apropiat de măsuţă şi a făcut ochii mici.

— Interesant! Ştii ce ar trebui...

— Aşteaptă o clipă! comandă tânărul Racoviceanu tn telefon, înălţând apoi din nou ochii spre Margot.

— N'ar strica să-l mai pieptene puţin... Înţelegi tactica? Asta până intervin eu...

— Fiindcă tot îl aveţi acolo... rosteşte ca o concluzie la telefon Racoviceanu. Vă mai sunăm noi...

— Am înţeles, răspunde inspectorul. Umflă-l! dă el dispoziţie comisarului de lângă el. Vă rog să mă iertaţi că v'am deranjat, mai rosteşte el mieros în pâlnie.

Ucenicul, care şi-a dat seama că la telefon i se hotărăşte soarta, a înţeles şi el.

31

— Poftim! Arestat! ţipă Ilieş, agitându-se prin casă. Poţi să ne nenoroceşti pe toţi! Rămânem pe drumuri. Şi pentruce? îl întreabă pe ucenic, oprindu-i-se în faţă.

— Mă priveşte, răspunde Cristea cu colţoşenia lui cunoscută. Tu tot nu înţelegi.

— Înţeleg că-ţi faci de cap! Asta e!...

— Lasă-l, Ilieş, intervine Anca, doar n'a furat!... Avem şi aşa destule necazuri...

— Dar eu ce fac, mamă? Nu mă sbat? Nu lucrez cât trei?

— Dar cu ce folos? intră în vorbă şi Simina, care tăcuse până atunci.

Ilieş e încolţit. Dar nu se lasă:

— Eu ştiu una şi bună... Când eşti sărac, când mai ai şi o familie de hrănit, nu te amesteci, stai la o parte, îşi susţine tot mai înfierbântat Ilieş punctul de vedere. Dacă m'ar aresta pe mine, ce v'aţi face? Ce-aţi mânca?

Anca şi Simina nu răspund. Tac stingherite. Cristea se apropie însă de Ilieş şi-i vorbeşte mai calm, prietenește:

— Măi, cum de nu înţelegi? Aşa cuminte pum eşti, crezi tu că nu pot să te dea afară oricând?... Că aşa e legea lor! Ştiu ei de omenie?...

— Lasă-mă'n pace, se smuceşte Ilieş.

— Nici nu vorbesc cu tine, se înfurie şi Cristea.

— Parcă e de vorbit cu tine!... se aprinde tot mai mult Ilieş. Dacă ar trăi tata, ar isprăvi repede, ţi-ar trage o mamă de bătaie ca să te vindece pentru totdeauna...

Vertiginos, Cristea şi-a lepădat haina şi cămaşa, arătându-i spatele învineţit de loviturile dela politie.

— Eşti mulţumit acum? Iată că ti s'a împlinit dorinţa!

Ilieş e îngrozit. A închis ochii şi a plecat capul. Anca a început să plângă.

— Nu te necăji, mamă, o mângâie ucenicul. Dar abia mai are vreme să-şi arunce haina pe umeri, când Margot Racoviceanu a şi intrat în casă. Toţi sunt buimăciţi de apariţia ei.

— Ştii cum ţi s'a dat drumul? îl întreabă pe Cristea, fără a le lăsa răgaz să se desmeticească. Dacă nu-l rugam eu pe inspector, cu tactica mea...

Se întoarce apoi înspre Anca, lăsând să se înţeleagă că intervenţia ei a fost salvatoare.

— Ştiu! confirmă cu tâlc amar Cristea, care nu a uitat acel „umflă-l" al inspectorului, în clipa de concluzie a convorbirii telefonice.

— Frumos este? Nepotul gornistului dela Griviţa la poliţie... îşi continuă morala doamna cu pechinez. Apropos de goarnă. Grozav o doreşte nevasta ministrului.

— V'am mai spus, doamnă — răspunde calm, dar hotărît Anca — goarna nu-i de vânzare.

— Vă faceţi o datorie către ţară, mai insistă Margot, dând drumul pechinezului, pentru a scoate din poşetă teancul de bancnote, sigură că tactica ei a dat roade.

— Ne-am făcut-o! replică şi mai apăsat Anca.

— Nu vă cunoaşteţi interesul. Habar n’aveţi de tactică, pufneşte dispreţuitor Margot.

— Ba avem şi noi tactica noastră — îi taie glasul Cristea, liniştit, dar cu voce tare, — tactica cinstei.

— Cum?

Indignată, doamna nu mai ştie ce să răspundă. Atâta obrăznicie a uluit-o. Furioasă, se căzneşte să-şi recapete pechinezul care nu se lasă prins.

O ajută Ilieş şi Simina, aţinându-se deoparte şi de alta a mesei, într’un joc neprevăzut „de-a prinselea”. Câinele s’a încurcat însă în picioarele lui Cristea, care l-a şi prins, dar de coadă. Un chelăîăit prelung este urmarea. E mai mult decât poate răbda doamna filantroapă.

— Brută! Bine ţi-a făcut la poliţie, îi mai aruncă revoltată Margot, reluându-şi căţelul. Să mai aşteptaţi protecţie!

32

În cabinetul somptuos, Dobre Racoviceanu s’a scufundat până la gât în fotoliul din faţa biroului. Priveşte de sub sprâncene la interlocutorul său monoclat, preocupat parcă de perla imensă cu care şi-a fixat cravata.

— Înţelegi, Buricescule? Avem pierderi imense, spune Racoviceanu.

— Ce-i de făcut atunci? întreabă domnul cu monoclu.

— Concedieri şi reduceri de salarii...

— Foarte bine.

— Foarte bine! repetă cu ironie exclamaţia şi Dobre. Dar lucrezi prost...

— ??

— Ministerul tău nu face nimic!

Dobre se scoală şi începe să se plimbe prin cameră.

— Dela un timp încoace nu mai sunt stăpân în fabrică, explică el, oprindu-se în loc. Peste tot comunişti. Şi idioţii tăi nu sunt în stare să descopere pe nimeni...

— Dar ce te împiedică să reduci salariile?

— Nu vreau, înţelegi, nu vreau! Greve, complicaţii, alte pierderi, veşnică ciorovoială... Vreau linişte!... De aia vă plătesc.

Buricescu s'a ridicat şi se apropie de Dobre. Îl aşează în fotoliu.

— Liniştеşte-te.

Industriaşul bea un pahar cu apă.

— Uite ce — continuă Dobre — întâi îmi dai a- genţi buni, cei mai buni... în al doilea rând trebue lovit... Dar nu ca până acum... cu discursuri şi cu politică... Lovit tare... să simtă... (strigă). Să simtă mârlanii cine e stăpân în ţara asta!

33

În biroul Racovicenilor consfătuirea e pe terminate. Dobre dă Buldogului ultimele instrucţiuni:

— Ca să câştigăm răgaz, trebuesc reprimiţi câţiva din cei concediaţi. Asta, ştii, ca să liniştim spiritele...

— Am înţeles! răspunde Buldogul. Eu l-aş propune pe Vijelie. Dacă-l primim, poate dau şi de urma altora...

— Vijelie? hohoteşte'n râs Nolly, făcându-i vătafului cu ochiul. Fii-sa mai e în fabrică? Să ştii, tată, că are dreptate.

Are să facă impresie bună. Cu piciorul lui schilodit în atelier...

Bătrânul i-a privit pe rând. Cântăreşte.

— Bine, rechiamă-l, îşi dă aprobarea. Dar nu ăsta e principalul. Principalul e să dăm de firul comuniştilor. Urmăreşte personal pe cei mai suspecţi. Nu te bizui pe poliţie. Ai înţeles?

— Am înţeles. Să trăiţi...

34

Într’o prăvălie de cartier, cârciumă şi băcănie totodată, cele câteva mese sunt ocupate numai de oameni necăjiţi. În dreptul ferestrei murdare se află tejgheaua, îndărătul căreia se întind rafturile cu articole coloniale. Mura târgueşte.

— Un sfert de zahăr.

În timp ce negustorul cântăreşte, Mura îşi întoarce capul, privind prin fereastră afară. De cealaltă parte un felinar îşi aruncă lumina palidă pe pavaj.

— Altceva? întreabă crâşmarul, întinzând cornetul cu zahăr.

Mura i-ar fi răspuns, dacă nu l-ar fi zărit pe Miron afară, pe stradă. Era atât de încredinţată că şi el a văzut-o, încât schiţează un gest prietenesc cu mâna. Miron însă a trecut fără să-i facă vreun semn.

— O pâine, îi răspunde în sfârşit negustorului.

Dar nu şi-a luat ochii de pe fereastră şi, ciudat, privirii i se înfăţişează un alt cunoscut. De data aceasta pe sub felinar trece Buldogul. Supraveghetorul s’a oprit din drum şi s’a adăpostit după o margine de zid ieşită mai înafară. Oprire scurtă căci curând îşi continuă drumul. Intrigată. Mura îl urmăreşte cu privirea. Ezitarea ei a durat numai o clipă. Prinde în grabă pâinea şi cornetul cu zahăr, plăteşte tot atât de grăbită şi o sbugheşte afară. Sticla cu untdelemn a uitat-o pe tejghea.

— Fetiţo! o strigă mirat crâşmarul.

35

Mura a grăbit pasul şi l-a ajuns pe Buldog din urmă, mergând pe cealaltă parte a străzii. Apoi, a- proape alergând, îi taie drumul. Ai crede că s’a poticnit, căci cornetul i-a scăpat din mână şi... zahărul s’a împrăştiat pe trotuar. Fata se apleacă tocmai în dreptul supraveghetorului, iar acesta, atent doar la omul din faţă, pe care nu trebue să-l scape din ochi, se ciocneşte cu totul pe neaşteptate de obstacolul neprevăzut. Mura s’a înălţat şi vrea să pară mirată. Buldogului, îndată ce a recunoscut-o, i-a trecut supărarea.

— Bună seara, Mura — ii spune galant — ce s’a întâmplat?

— Mi s’a vărsat zahărul, şi se apleacă din nou.

Supraveghetorul priveşte o clipă în susul străzii, unde silueta lui Miron abia se mai vede. Pe Buldog apariţia neaşteptată a fetei îl încântă, dar nici pe Miron n’ar vrea să-l scape. Stă la îndoială. Muncitorul însă a dispărut, încât nu-i rămâne decât să se aplece şi să-i ajute fetei.

— Domnule Pâslaru — protestează modest Mura — îl adun şi singură.

— Se poate? Nu mă cunoşti ce cavaler sunt!

36

După colţ însă, Miron s’a oprit lipit de zid, priveşte strada pe unde a venit.

Deacolo, dela distanţă, în lumina puţină a felinarului umbra Buldogului se conturează cu greu. Îl vede insă aplecat de-asupra trotuarului, cu o fată alături. Deaceea îşi urmează liniştit drumul.

Mai coteşte un colţ, o stradă, altă stradă şi după ce se asigură că nimic suspect nu se arată, pătrunde într'o curte. Grăbit, urcă apoi treptele casei şi ciocăneşte ritmat în uşă.

Aşteaptă.

Apoi repetă ciocăniturile cu acelaş ritm ca şi prima dată. Drept răspuns, perdeaua de pe ferestruica uşii s'a dat puţin deoparte.

— Bine că ai venit, rosteşte uşurat Ruja, făcându-i loc să treacă.

În dreptul cârciumii, Mura dă să se despartă de ispravnic.

— Nu se poate! protestează Buldogul, trebue să-mi plăteşti amendă...

— Ce amendă?

— Să luăm o gustare...

— Nu... nu... Sunt grăbită. La revedere...

— Lasă mofturile, stăruie Buldogul, prinzând-o puternic de braţ.

Fata s'a desprins însă cu sprinteneală de pisică şi a sărit într'o parte.

— Mura! Mura! îi strigă din urmă vătaful, schiţând şi el câţiva paşi. A naibii sălbăticiune! işi spune plin de năduf, repezindu-şi cu un bobârnac pălăria pe ceafă.

38

În încăperea în care a intrat Miron, înafară de Ruja, se mai găseşte vorbitorul dela întrunire.

— Aşa dar — îi spune Ruja lui Miron — de azi înainte ţii legătura cu tovarăşul Alexandru. Ăsta e numele tău conspirativ, nu? se adresează el vorbitorului, apoi din nou către Miron: câţi tovarăşi noi pentru partid propuneţi voi?

— Patru...

— Puţin.

— De aceştia însă răspundem...

— Dar conducerea sindicatului? Aţi întărit-o cu oameni de nădejde?

— Da. A intrat şi Văduva acolo.

— Foarte bine.

Ruja a rămas o clipă pe gânduri.

— Cred că în curând vom putea trece la acţiune. Tu ce zici?

— E timpul, tovarăşe Dan...

39

E o minunată dimineaţă de vară. Trecătorii cu pasul potolit, copiii care se joacă pe străzi, prăvăliile cu obloanele trase, totul arată că e zi de duminică. Numai zarzavagiii încovoiaţi sub povara coşurilor pline, îşi strigă neobosiţi marfa. Curţile şi grădinile sunt pline de trandafiri înfloriţi, iar printre frunzele caişilor se zăresc fructele coapte, aurii.

Miron şi Simina merg alături, cu paşi alene. Din- tr'un cornet pe care-l întinde mereu muncitorul, Simina ciuguleşte alune.

— Tovarăşe Miron! Bine că te întâlnesc, aud ei vocea Murei care i-a ajuns din urmă.

Simina îi strânge prieteneşte mâna, iar muncitorul i-a întins cornetul cu alune.

— Ce s'a întâmplat? o întreabă apoi domol, zâmbitor.

— Aseară..., începe să povestească Mura... târguiam la băcănie şi când deodată îl văd pe Buldog...

— A, vasăzică tu erai? exclamă înveselit Miron, prefăcându-se că e din cale afară de mirat.

40

În atelierul cel mare, Miron lucrează la strungul lui. Lângă el, Cristea îşi face de treabă, dar e atent la ce-i spune muncitorul.

— Mura? întreabă el uluit de ceeace i-a povestit celălalt.

— Da! Da! întăreşte înclinarea din cap a muncitorului care pare preocupat numai să lămurească ucenicul cum se mânueşte o unealtă. Te-ai grăbit s'o judeci... ea simte, mă Cristea, pentru noi... E încă tânără... dar e o fată de nădejde.

— Ia treci puţin încoa, Miroane! îl strigă lângă un geam Tănase Văduva, care priveşte preocupat afară.

Împreună, Miron şi Cristea se îndreaptă într'acolo.

Alţi câţiva muncitori, printre care şi Vijelie, s'au
apropiat şi ei. Prin ferestrele de alături privesc alte grupuri. Jos în curte, în faţa peronului dela pavilionul administraţiei, s'a oprit o limuzină cu semnul unei legaţii străine. Nolly coboară treptele până lângă portieră. Două-trei trepte mai sus, aşteaptă Dobre. Lângă portal, s'au adunat câţiva ingineri şi funcţionari superiori.

— Îi vezi? Ce vă spuneam! li se adresează Tănase Văduva celor din jur. Vin să ne îngroape. Planul dela Geneva a ajuns şi la noi...

— Au venit pentru credite, acum o să fie mai bine, îşi exprimă părerea într'un alt grup, Scripcă.

— Să-ţi stea ţie în gât, binele ăsta, ripostează Vijelie.

Jos, noii sosiţi împart generoşi strângeri de mână. Cu o respectuoasă condescendenţă, ceilalţi îi urmează.

Peste câteva clipe alaiul intră în atelier. Dobre, mai în faţă, explică ceva unuia din străini. Acesta ascultă, dar mai mult se uită de jur-împrejur. Întâlneşte însă nişte

priviri îndârjite şi atunci se întoarce spre patron.

— Da, da! încuviinţează el. Aici se pot executa şi comenzi pentru armată...

41

În dreptul Posadei, acolo unde Valea Prahovei se strânge, şirul de maşini luxoase se scurge în viteză. Una câte una au traversat Sinaia şi s'au oprit în faţa unei porţi grilate. În fund, dincolo de grădina în terasă, printre brazi, se zăreşte o vilă somptuoasă.

— Finanţele mai întâi! îi spune Buricescu în glumă unui domn cu ochelari negri, lăsându-i loc să treacă pe poartă.

— Nu, internele! răspunde acesta.

— Nu, astăzi finanţele.

Ultimii au trecut pe poartă Dobre Racoviceanu împreună cu Nolly.

Oaspeţii s'au adunat pe o terasă largă cu privelişte

minunată spre povârnişul munţilor. Petele de culoare mai deschisă ale fagilor alternează cu petele de întuneric ale brazilor.

— Sosesc, întrerupe Buricescu contemplarea admirativă şi discuţia potolită a celor de pe terasă.

Într'adevăr, în faţa porţilor a oprit o limuzină cu steag de legaţie. Aceeaşi limuzină privită mai deunăzi de muncitorii dela fabrica Racoviceanu.

Toţi se grăbesc spre salonul alăturat terasei, unde masa imensă este gata pregătită pentru şedinţă.

42

În stradă, lângă maşini, au rămas numai şoferii. Au făcut cerc în jurul unuia mai în vârstă, care şi-a dat şapca pe ceafă.

— Vă spun eu, aici se pune ţara la cale, îi încredinţează el pe ceilalţi, arătând înspre vilă.

— Dar ce discută? întreabă curios un tânăr.

— Ce? strânge din umeri cu superioritate de om iniţiat, şoferul ministerului de finanţe. Afaceri... vă spun eu: discută împrumuturile.

— Am înţeles, răspunde tânărul. Ne pomenim mâine cu o nouă curbă de sacrificiu...

43

Sus, pe terasă, consfătuirea e pe terminate.

— Să fim înţeleşi, domnilor, îşi rosteşte sentinţa delegatul străinătăţii din capul mesei: „Banca americană de ajutor" va acorda împrumutul solicitat. Dar cu următoarele condiţii: primo — enunţă delegatul ridicând degetul mare în sus — procentul va creşte cu doi la sută; secundo — indică, înălţând arătătorul — veţi lua următoarele măsuri: comenzi militare, reducerea salariilor cu 30 la sută, concedieri în aceeaşi proporţie. Şi, în fine — sfârşeşte ridicând al treilea deget — 55 la sută din acţiunile enumerate vor reveni băncii noastre. Asta

bineînţeles înafara procentului de împrumut.

Spre a-i face să înţeleagă că sentinţa e fără apel, a întins mâna spre servietă, îngrămădind hârtiile scoase. Nimeni nu îndrăzneşte să replice vreun cuvânt. Numai Dobre Racoviceanu s'a ridicat greoi din scaun, cu o schimonositură pe obraz, prilejuită de suferinţa articulaţiilor chinuite de gută.

— Condiţiunile mi se par, vă rog să mă iertaţi, exagerate. O producţie diminuată înseamnă beneficii diminuate. Atunci nu avem nevoie de o nouă sumă şi în consecinţă ar urma să fie redusă şi participarea băncii creditoare.

— Mai ales că tot partea noastră va avea de făcut faţă greutăţilor... Şi aşa avem destulă bătaie de cap cu muncitorii, îndrăzneşte să intervină şi Buricescu, ridicându-se automat de pe scaun.

Gesturi timide de aprobare schiţează şi ceilalţi participanţi ai conferinţei. Străinul ascultă plictisit, privind într'o parte. A trântit însă, neaşteptat, teancul de hârtii pe masă.

— Sunteţi într'o profundă eroare, domnilor. N'am mandat să discut. V'am transmis pur şi simplu o hotă- rîre. „Banca americană de ajutor" nu poate s'o schimbe dela o zi la alta. Sunteţi liberi să primiţi sau nu.

La plesnitura teancului de hârtii, ambii oponenţi au căzut turtiţi în fotolii. Ceilalţi participanţi şi-au tras capul între umeri. Tăcere. Pauza e penibilă.

Situaţia e salvată însă de apariţia chelnerilor cu tăvi pline de pahare cu whisky.

Participanţii conferinţei se grăbesc să facă cerc în jurul străinilor...

— Prozit! îşi înalţă paharul bătrânul Dobre.

— Pentru fericirea patriei dumneavoastră! şi-l înalţă pe al său, şeful delegaţiei americane.

— Vivat! urmează sgomotos ceilalţi.

44

La intrarea în uzină, muncitorii, pe măsură ce sosesc, se opresc în faţa afişului anunţând noile măsuri:

„Greutăţile crizei au obligat administraţia uzinei să ia unele măsuri de sacrificiu. În consecinţă, începând de mâine 10 August 1932, toate salariile se vor reduce cu 30 la sută. Sunt concediaţi...”

Reacţia în faţa afişului este diferită; unii dintre muncitori şi-au plecat capul între umeri, ca şi cum ar fi primit o lovitură puternică în ceafă; alţii dau curs liber revoltei, blestemând patronii.

— Bestiile! Pe spinarea noastră... se indignează Vijelie.

— Administraţia face sacrificii! ironizează muncitorul cel uscăţiv cu cicatrice pe obraz. Se sacrifică pe munca noastră...

— Lingăii americanilor! încleştează pumnii un al treilea.

Rând pe rând, toţi însă depăşesc poarta. Au sosit în faţa afişului şi Miron, împreună cu Tănase Văduva. După citire s’au privit unul pe altul.

— Eu nu mai intru! hotărăşte Miron. Trebue să aflu ce-i de făcut. Tu pune băieţii in mişcare!

Grăbind paşii, s’a îndepărtat pe o stradă lăturalnică, în timp ce celălalt a depăşit poarta uzinei.

45

Pe o stradă dosnică, din care se văd încă coşurile uzinelor Racoviceanu,

Miron s’a întâlnit cu legătura sa, Alexandru.

— Tovarăşul Dan vrea să te vadă, îi spune acesta, lntâmpinându-l.

Împreună o pornesc alături.

— Comitetul Raional — il informează Alexandru — a aflat încă de eri de situaţia dela fabrică şi aprobă propunerile voastre. Dar să nu vă pripiţi... Hotărîrea de a lăsa lucrul trebue s’o ia toţi muncitorii.

De după colţ îi întâmpină Ruja.

— Tovarăşe Dan — începe cu însufleţire Miron — muncitorii ard de nerăbdare...

— Ştiu, ştiu, dar uite ce...

Ruja a intrat între ceilalţi doi şi vorbeşte, după obiceiul lui, fără grabă, pe îndelete:

— După cum am mai spus, după alegerea delegaţiei, nu reluaţi lucrul, dar nici nu plecaţi acasă... Dacă revendicările vă sunt respinse, vă baricadaţi înăuntru.

Pe, faţa lui Miron se poate citi o mare satisfacţie.

— Aşa e, tovarăşe Dan... Niciunul nu vom pleca...

— Nu te grăbi. Nu totdeauna socoteala din târg se potriveşte cu cea de acasă... Nu uita de social-demo- craţi!

— Tovarăşe Dan, nu-i mai crede nimeni...

— Da! Dar sunt şi muncitori şovăelnici. Patronii şi poliţia nu vor sta cu mâinile în sân... Să întăriţi mereu frontul unic de jos... în el e tăria...

— Tovarăşe Dan, aşa vorn face... Pot să mă duc?

— Stai!... Ruja s’a oprit pentru o clipă înainte de a-i întinde mâna. Se pot ivi greutăţi neaşteptate... Sunteţi pregătiţi?

— Până la capăt...

— Noi vă vom da ajutor. Se vor solidariza şl alte fabrici... Către Alexandru: Ai vorbit peste tot?

— Vorbit...

— Menţineţi mereu legătura cu mine... prin Alexandru. Iar dacă se îngroaşă gluma, sunaţi sirena.

— Ştiu...

— Atunci, cu bine...

Strângând puternic mâna lui Miron, Ruja îi mal spune:

— Tovarăşe Miron, să transmiţi tuturor tovarăşilor că partidul are încredere în ei...

46

În biroul său din fabrică, bătrânul Dobre Racoviceanu stă cufundat în fotoliu, în faţa mesei de lucru. De cealaltă parte, Scripcă, în picioare, cu şapca în mână.

— Regret şi eu, domnule Scripcă, spune Dobre. Cât ai fost dumneata preşedintele sindicatului, treburile au mers mai bine...

— Din cauza comuniştilor nu m'au reales...

— Destul de rău! Tocmai acum când am fost siliţi să luăm aceste măsuri dureroase.

— M'am gândit şi eu... Poate că s'a redus prea mult, aşa, deodată.

— Totul poate fi discutat — replică Dobre, privind l-a un tablou din perete şi bătând încet cu creionul în masă — numai dacă am avea cu cine...

— Dacă aş fi eu în sindicat — aprobă cu însufleţire şi nostalgie Scripcă — am începe tratativele.

— Dacă lucrezi cu cap o să ajungi şi acolo.

— Credeţi, domnule Racoviceanu?

— Sunt sigur, şi atunci o să ne înţelegem, subliniază ultimul cuvânt Dobre, indicând astfel sfârşitul convorbirii.

— Desigur, desigur, ne vom înţelege... Vă salut... ne vom înţelege, să trăiţi, domnule Racoviceanu...

Scripcă a ieşit, iar Dobre îşi sună secretara:

— Pâslaru poate să intre.

Buldogul intră grăbit; privirile îi alunecă nesigure dintr'un ungher în altul. Între timp, printr'o uşă laterală a intrat şi Nolly.

— Ce se aude, Pâslarule? întreabă Dobre.

— Sunt sigur că iar ne pregătesc vreo istorie! raportează Buldogul. O să vedeţi!...

— Fii atunci cu ochii în patru, porunceşte scurt patronul, făcându-i semn că poate să plece.

— Domnule Nolly, mai îndrăzneşte să stărue supraveghetorul. N'ar fi mai bine să anunţăm siguranţa?

Racoviceanu cel tânăr l-a privit îndelung înainte de a-i răspunde:

— Prost mai eşti, Pâslarule!

Mutra Buldogului nu poate să cuprindă atâta nedumerire. Nolly a deschis uşa laterală, invitându-l să privească.

Cu ochii tot timpul la cei doi Racoviceni, sluga lor s'a îndreptat spre uşa indicată. Grupul de agenţi civili, care fumează în jurul mesei din cealaltă cameră a înălţat capul. Cu un surâs admirativ, Buldogul a închis uşa la loc şi, în vârful

picioarelor, părăseste biroul, urmărit de privirile batjocoritoare ale lui Dobre.

47

Curtea uzinei şi halele principale s'au umplut de oameni în mişcare. În atelierul de strungărie se procedează la alegerea delegaţiei. Vuietul agitaţiei nu se potoleşte nicio singură clipă.

— Vasile Ionescu, propune Vijelie.

— Vasile Ionescu, aprobă în cor mulţimea.

Muncitorul în salopetă şi cu tâmplele sure a trecut deoparte.

— Tocmai alegeam delegaţii! explică un muncitor altuia, care abia intrase pe uşă.

— Grigore Leanu, propun alte glasuri.

— Bravo! întăreşte mulţimea.

Muncitorul uscăţiv, cu cicatrice pe obraz, a trecut şi el deoparte.

— Văduva Tănase, porneşte strigătul dela un grup de tineri. Văduva Tănase! strigă şi alte glasuri. Văduva Tănase! aclamă mulţimea.

Noul ales s'a desprins şi el din mulţime, alătu- rându-se celorlalţi doi. Împreună, delegaţii consfă- tuesc acum în şoaptă. Pe tribună însă apare Timotei Scripcă.

— Tovarăşi — începe el, pe un ton declamatoriu — în aceste momente de luptă, când interesele noastre vitale sunt în joc, după ce am ales delegaţia (tonul scade, devine mieros, insinuant) ar fi bine să ne reluăm lucrul... Aşa e... cuminte...

— Nu-i adevărat, îl întrerupe Văduva Tănase. Tocmai acum nu trebue să-l reluăm...

— Aşa, aşa e!... se aude din mulţime.

Scripcă aşteaptă cu răbdare să se termine vacar- mul. E hotărît să continue.

— Nu spun nu, dar gândesc că pentruce oare să stăm aici adunaţi, în timp ce delegaţia parlamentează? Doar ca... să întărâtăm patronii?

— Asta cam aşa e, se aud două-trei voci izolate. Alţi muncitori încep să se privească între ei cu îndoială. Dar pe tribună se suie furtunos Tănase Văduva.

— Ce-i, Scripcă? Ţi s'a făcut milă de patroni? Să nu-i întărâtăm! Săracii!

În sală, se pornesc râsete şi exclamaţii aprobatoare.

— Nu de ei — încearcă să se explice social-demo- cratul — de noi... Să nu păţim noi ceva.

— Că n'am păţit destule!

— Vezi să nu muiem inima bandiţilor cu atâta cuminţenie! strigă Grigore Leahu.

— Cam asta ar vrea Scripcă, reia Tănase Văduva. Noi să ne întoarcem la lucru, sau să pornim frumuşel acasă, iar Racovicenii şi cu siguranţa să ne aranjeze delegaţii. Pe urmă să parlamenteze el... că e obişnuit... Să obţină pentru noi doi la sută şi pentru el câteva mii. Aşa-i! spune tu, Iudă!

Scripcă încearcă să protesteze, urcându-se din nou la tribună. Însă mulţimea îl apostrofează şi-l hui- dueşte. Câteva braţe se reped şi-l trag jos, în timp ce Văduva Tănase continuă:

— Fraţilor! Ne-aţi ales?! Avem încrederea voas- tră?!

— Desigur! Mergeţi înainte! strigă mulţimea.

— Atunci nu ne lăsăm până nu căpătăm ceeace cereţi voi. Nu scăderea salariilor, ci sporirea lor cu 15 la sută.

— Aşa e! Sporirea salariilor!

— Nicio altă concediere, ci reprimirea celor concediaţi până astăzi.

— Pe toţi! Pe toţi să-i primească!

— Recunoaşterea comitetului de fabrică!

— Da! Comitetul! Să-l recunoască!

48

Într'un colţ de curte, Cristea l-a ajuns pe Ilieş.

— Ilieş — se grăbeşte Cristea, fără să găsească cuvintele cele mai potrivite — măcar acum... Nu pleca.

Ilieş e posomorît. Priveşte în pământ.

— Nu plec...

— E viaţa noastră, înţelegi? Dacă suntem uniţi...

— Nu! Nu pot pleca — repetă Ilieş — dar cine ştie ce-o să iasă...

49

În biroul patronilor, delegaţia ascultă.

Dobre Racoviceanu vorbeşte cu ochii în pământ, preocupat parcă de luciul încălţărilor.

— Aveţi cuvântul nostru! Deocamdată nicio concediere, le promite bătrânul. Problema salariilor mai este în studiu, dar o să aveţi în curând răspunsul.

— Noi cerem satisfacerea imediată a tuturor revendicărilor, stărue Văduva Tănase.

— V'am dat cuvântul — asigură din nou Racoviceanu — dar toate acestea nu se

pot aranja din- trodată... O să mai vorbim.

— Atunci — intervine Leahu — nu putem relua lucrul.

— Vom aştepta, adaugă semnificativ Văduva.

— Cum vreţi, rânjeşte bătrânul.

50

Chiar la ieşirea din încăpere însă, pe delegaţi i-au înconjurat agenţii.

— Ce’nseamnă ticăloşia asta? încearcă să protesteze Văduva.

Doi agenţi l-au prins însă de braţ. Un al treilea împinge din spate. Din colţul său, Buldogul rânjeşte.

— Cuvântul vostru! scuipă cu scârbă Leahu.

— O să vă coste scump! mai apucă să strige şi Tănase.

51

În curtea de dincolo de pavilionul administraţiei, ascuns după o grămadă de fier vechi, Cristea a avut timp să vadă cum delegaţii escortaţi de agenţi au fost scoşi pe o uşă lăturalnică. Ar vrea să-i urmărească, încearcă chiar să vadă unde sunt duşi. Dar curtea unde se află cât şi cea de dincolo de grilaj, unde se înşiră magaziile, laboratorul şi garajul, sunt împânzite de agenţi.

Furişându-se pe după grămezile de fier vechi, izbuteşte să se strecoare înapoi în curtea fabricii. Aici se opreşte din nou nedecis, aruncând de jur-împrejur priviri pline de încordare. În aceeaşi clipă o zăr-

reşte pe Mura, fugind din fundul curţii spre clădirea principală. Fata l-a văzut şi ea şi îşi schimbă drumul, întâmpinându-l voioasă:

— Ce faci aici?

Fără să-i răspundă, Cristea o trage de mână până lângă zid:

— Sari pe aici. Sau nu... Mai bine fugi repede până'n curtea magaziilor şi vezi unde-i duce pe ai noştri...

Mura tot nu pricepe.

— A fost arestată delegaţia. Nu înţelegi?... I-a scos pe acolo (întinde mâna înspre colţul după care se afla uşa lăturalnică, pe unde ieşiseră adineaori Văduva şi ceilalţi, escortaţi de agenţi).

Acum Mura a înţeles. Prinde la întâmplare un bidon pe care-l găseşte pe jos şi fuge înainte. Cristea porneşte şi el în fugă înspre intrarea principală a atelierelor.

La câţiva paşi de poarta care desparte curtea fabricii de curtea magaziilor, Mura s'a oprit, încurcată. Poarta e deschisă, dar o păzeşte un agent. Altă intrare nu-i. Buimăcită, se uită de jur-împrejur, dar în cele din urmă reuşeşte să se strecoare. Tocmai la timp, ca să vadă ceeace trebuia să afle.

Uşa garajului din colţul clădirii e larg deschisă. Unul câte unul, cei trei arestaţi sunt introduşi înăuntru. Ultimul e Tănase.

— Aici vă puteţi odihni, îi spune rânjind unul din agenţi.

Uşa se închide, iar zăvorul imens e tras cu sgo- mot.

— Ce-i acolo — sbiară agentul — dece-i deschisă poarta?

Dar şi agentul de lângă poartă şi-a dat seama despre ce e vorba. Mura de abia mai are timp s'o sbughiască afară şi poarta se închide în urma ei.

52

Hala principală e plină de lume. Grupuri-grupuri, muncitorii discută în aşteptarea rezultatului pe care trebue să-l aducă delegaţia. Într'un grup, Vijelie vorbeşte însufleţit:

— Să nu cedăm... chiar dacă ne împuşcă... Tăria noastră stă în unire... Eu ţin minte din 1920. Tot aşa am pornit... Dar dece n'am reuşit? Fiindcă n'a fost unire.

Cristea, care a urcat în grabă scările ticsite de oameni, a ajuns gâfâind în hală. Fără să mai stea pe gânduri, se urcă pe postamentul unei maşini, înalţă mai întâi mâinile şi apoi se adresează mulţimii:

— Fraţilor, delegaţii noştri au fost arestaţi.

În sală se stârneşte o furtună de indignare. Dela locul său, Vijelie izbucneşte ca un tunet:

— Acum e acum. Să nu ne lăsăm!

Cu paşi mari, Miron s'a apropiat de masa care a servit de tribună. Dintr'un salt e sus.

— Tovarăşi! Drept a vorbit Vijelie! Noi nu putem lăsa lucrurile aşa. Dacă patronii ne provoacă, apoi să afle şi dânşii ce înseamnă tăria şi unitatea muncitorească. Cine seamănă vânt, culege furtună...

53

În biroul său din clădirea administraţiei, bătrânul Dobre moţăe cu ochii pe jumătate deschişi, cu o sticlă de băutură alături, iar Nolly, după cum o demonstrează scrumiera plină de mucuri, fumează ţigară după ţigară. În asemenea momente se pare că Buldogul are acces după voie în biroul patronilor.

— Ce se aude? întreabă Nolly.

— Se'ncurcă iţele, răspunde vătaful, scărpinându-se la ceafă. Bolşevicul ăla de Miron şi neisprăvitul celălalt de Cristea Dorobanţu au aprins fabrica.

— Cum? sare speriat Nolly.

Bătrânul îl potoleşte cu un gest.

— Ce fac?

— Se adună în curte... Strigă întruna... S i vie delegaţia, adică s'o eliberăm noi... Mă tem să nu forţeze poarta.

— Întăreşte paza! Nolly, telefonează lui Burices- cu... să trimeată câteva plutoane de gardieni.

54

În faţa porţii ce desparte curtea fabricii de curtea magaziilor, rândurile muncitorilor se îngroaşă mereu. Un grup de agenţi civili şi sergenţi de stradă le barează drumul. Din toate părţile se aud strigăte:

— Banditism!

— Daţi-i drumul!

— Jos teroarea!

— Cerem eliberarea delegaţilor!

Cu ochi strălucitori, gesticulând, vine Mura. Îi a- vertizează pe Miron şi pe Cristea.

— Sunt acolo, în garaj, i-am văzut cu ochii mei...

Poarta s'a deschis şi un grup şi mai mare de poliţişti înarmaţi cu bastoane de cauciuc dau năvală lovind besmetic în mulţime. În acelaş timp, alţi poliţişti atacă dinspre poarta principală. Busculada se înteţeşte. Grupuri de muncitori sosesc în goană din toate părţile în ajutorul celor atacaţi.

Încăierarea e deosebit de crâncenă în faţa porţii. Grupul compact de poliţişti barează intrarea, dar şi numărul muncitorilor care presează creşte mereu.

Strecurându-se ca un ţipar, Cristea a ajuns lângă poartă, însă în clipa când vrea să tragă zăvorul, este înhăţat de poliţişti. Mai mulţi tineri i-au sărit în apărare şi l-au făcut scăpat. Dar agenţii sunt din nou stăpâni pe situaţie. Brutal, împing înapoi pe muncitori. Sub ploaia de lovituri, trupul unui muncitor se prăbuşeşte şi totuşi loviturile continuă.

Întărâtat, Vijelie se smulge din mâna lui Ilieş şi se năpusteşte asupra poliţiştilor. Un grup de muncitori îl urmează. Poliţiştii şi muncitorii sunt acum un singur tot, o învălmăşeală cumplită, iar loviturile curg.

Împins, ghiontit, asvârlit dintr'un loc în altul. Vijelie tot nu pierde din ochi poarta, străduindu-se mereu să se apropie de ea. Reuşeşte. De îndată îşi dă seama, trage zăvorul şi poarta se deschide.

— Acum, fraţilor! strigă el din răsputeri.

Grupul de muncitori s'a repezit în curtea alăturată cu poliţiştii după ei. Dar Vijelie a rămas singur, faţă'n faţă cu mai

mulţi vrăjmaşi. Răzimat de zid, cu pumnii şi cu piciorul sănătos, caută să ţină la distanţă pe atacanţi.

— Nene Vijelie, îi strigă neliniştit Ilieş, văzând că din cealaltă parte un poliţist se apropie.

Vijelie însă nu aude. Cu greu se apără de loviturile care-l năpădesc din toate părţile.

— Tată! se aude şi vocea disperată a Murei, alergând într'acolo.

E prea târziu. În timp ce Vijelie întoarce capul spre atacantul din spate, un alt poliţist îl izbeşte cu boxul în tâmplă. S'a prăbuşit. Cei câţiva poliţişti s'au risipit. Mura a îngenunchiat alături şi i-a înălţat capul. Câţiva muncitori s'au strâns în cerc. De pe tâmpla lui Vijelie, peste obrazul îmbătrânit şi neras, se prelinge o dâră de sânge negru.

— Tată! Spune ceva! îl imploră în hohote de plâns, fata. M'auzi?

Din grupul de muncitori strânşi în cerc iese afară Cristea. Cu afecţiune frăţească, încearcă s'o desprindă pe Mura de lângă leşul lui Vijelie. Alţi muncitori au îngenunchiat alături, blestemând.

55

— Delegaţia a fost eliberată! năvăleşte Buldogul în biroul Racovicenilor.

— Ce-ai spus? întreabă nedumerit Nolly.

— Ieşirile sunt blocate! anunţă un agent, sosit după Buldog.

Bătrânul Dobre îşi muşcă mustaţa. Ciuleşte urechea la mugetul prelung al sirenei.

— Ce facem tată? întreabă Nolly.

Bătrânul e turburat. Cu greu s'a ridicat din fotoliu.

— Cedăm! hotărăşte în cele din urmă, încruntat. Deocamdată!...

56

În curtea magaziilor, mulţimea triumfătoare îşî poartă pe braţe delegaţii eliberaţi înspre clădirea atelierelor. Dincolo de poartă, alaiul se opreşte. Cu capetele descoperite, muncitorii s'au adunat în jurul cadavrului lui Vijelie. Miron îl acoperă cu o bucată de pânză roşie.

57

În ploaia cenuşie şi măruntă, mormintele cimitirului de periferie sunt parcă şi mai triste. Cortegiul impunător se scurge pe o alee, spre groapa săpată proaspăt. Mura, sprijinită de două tinere muncitoare, urmează de aproape sicriul purtat pe umeri de tovarăşii de atelier ai lui Vijelie. În grupul din urmă, un muncitor povesteşte:

— Eu l-am văzut cum s'a repezit! Curat Vijelie! Acum se odihneşte. Ce om!...

Din poteca prin care sosesc Anca şi Ruja se zăreşte trecând cortegiul.

— În sfârşit, ai să simţi dumneata singură ce trebue să spui... rosteşte Andronie drept ultimă recomandare. Pe când femeia intră în rând cu celelalte,

încercatul luptător ilegalist s’a oprit pentru a privi coloana. A ajuns în dreptul său şi Cristea, gata să-şi manifeste mirarea. Îl vede pentru prima oară de când s’au despărţit pe strada Atelierului. Privirea lui Ruja exprimă înţelegere şi îmbărbătare, dar degetul pe care-l duce la buze impune ucenicului discreţie.

Tânărul a înţeles. A înălţat capul şi tăcut îşi urmează drumul.

— Nu putem lăsa neplătită mârşăvia asta! răbufneşte stăpânit, într’un alt grup, un muncitor. Astăzi el, mâine altul...

— Şi ce inimă... întăreşte Ilieş.

— Nu l-am apărat cum trebue, intervine Tănase Văduva. Dacă ne-am fi organizat din vreme, am fi fost mai tari şi tâlharii n’ar fi îndrăznit!

Într’un alt grup se aude ca un ecou:

— Nimeni nu cade în luptă de prisos. Să ne fie de învăţătură. Trebue să ne organizăm. A venit vremea să deschidem ochii.

Cortegiul a ajuns lângă groapă. Sicriul cu trupul lui Vijelie a fost aşezat alături, iar Anca urcă pe movila de pământ. Cei din jur îşi dau seama că vrea să le vorbească. Toţi au tăcut.

— Oameni buni — începe Anca — inima nu mă lasă să tac. Nimeni n’ar putea să vă grăiască despre Vijelie, cu mai multă durere decât o văduvă ca mine... Când am ajuns la Bucureşti cu bărbatu-meu şi cu doi prunci de-o şchioapă, pe nimeni n’aveam... nici ce mânca. Cine ne-a ajutat atunci? Vijelie! Când am fost la nevoie, cine ne-a sprijinit? Vijelie! De copiii mei,

când au rămas orfani, cine purta grijă cu tot atât drag ca de copila lui? Vijelie!... Nu era suferinţă să n'o vadă, să nu sară în ajutor... Toată viaţa a luptat pentru, adevărata tovărăşie... Ţin minte, era în vreme de război... S'a născut la noi în curte o fetiţă... Slabă cum era, îi trebuia mamei văduve bani pentru leacuri ca s'o scape... De nicăieri, niciun gologan. Parcă ne aflam într'un pustiu... Dar Vijelie n'a lăsat copila să se prăpădească... A rupt dela gura lui, două zile n'a mâncat. Toată viaţa a fost la fel... Iar acum? Au isprăvit cu dânsul!... Nu! Cei care l-au ucis nu sunt oameni! Au mai ucis şi pe alţii. Şi vor mai ucide! Să nu-i iertaţi!

A coborît de pe movilă, abia stăpânindu-şi lacrimile. În aceeaşi clipă, desfăşurată, fâlfâe pânza unui steag roşu. Alexandru s'a înălţat pe postamentul unui grilaj.

— Fraţilor, începu el. E o zi tristă şi aspră pentru noi toţi... Ne sugrumă durerea, dar şi revolta.

În timp ce femeile plâng, de după copaci apar câteva mutre de agenţi şi poliţişti care ciulesc urechile. Vorbitorul continuă:

— Care dintre noi nu l-a iubit, cine nu l-a preţuit pe Vijelie? A murit la datorie, apărând drepturile noastre. Putem noi oare să-l uităm?

— Nu! se aude murmurul mulţimii.

În spate, rândurile poliţiştilor se îngroaşe, pregătirile de atac se înteţesc. Vocea vorbitorului răsună tot mai puternică:

— Patronii, guvernul, siguranţa, ne pregătesc fiecăruia din noi soarta lui

Vijelie! Salariile scad, iar concedierile se ţin lanţ... Se urzeşte un război nelegiuit. Să nu ne lăsăm! Asta e porunca lui Vijelie!

Peste morminte, din toate părţile, se reped sălbatic poliţiştii. Îmbrâncesc în dreapta şi în stânga, hotărîţi să ajungă vorbitorul. Muncitorii au avut însă grijă să-l pună la adăpost. Ceremonia este întreruptă, iar oamenii se risipesc. Coşciugul lui Vijelie a rămas singur, veghiat numai de Mura, de Anca, Simina şi alte câteva femei.

Sprijinită de Ilieş şi Simina, cu părul ud pe frunte şi obraji, cu basmaua pe umeri, Mura se îndreaptă apoi spre poarta cimitirului.

58

În strada Atelierului, Mura i-a însoţit pe Cristea şi Miron până la poartă.

— Eu mă întorc îndată, îi spune ucenicul. Mai bine intră în casă...

— Nu! Te aştept aici, îi răspunde fata.

Cei doi tineri se îndepărtează încet, dar lupă colţ iuţesc pasul. Sunt atât de cufundaţi în gânduri, încât nici n’au simţit când patru agenţi i-au ajuns din urmă. Pe neaşteptate, i-au cuprins pe fiecare de, câte un braţ. Ucenicul vrea să reziste.

— Fii cuminte! îi spune unul din agenţi.

Cristea îşi plimbă privirea deia un agent la altul.

Înţelege ce strânge în buzunar fiecare, cu mâna rămasă liberă.

— Fie! le răspunde cu surâsul pe buze Deocamdată!

A renunţat deci la orice împotrivire. „Trei pietoni care se plimbă”, ar spune cei ce i-ar vedea împreună.

Câţiva paşi mai în urmă, ceilalţi doi agenţi îl duc pe Miron.

59

Lângă poarta din Strada Atelierului, în timp ce noaptea coboară tot mai deasă, Mura aşteaptă, zadarnic aşteaptă.

60

Convoiul de deţinuţi urcă dealul Doftanei. Sunt mulţi. Cu fiare la picioare, cu felurite desage în spi- nare, obosiţi, dar cu fruntea sus, în acelaş rând Miron, Cristea, Ionaşcu şi Tănase Văduva ţin pasul.

— Iată că am ajuns şi la universitatea noastră! spune Miron.

Cu toţi îşi înalţă privirea. În adevăr: posomorîtă, cenuşie şi sumbră, după cotitura drumului, a apărut închisoarea. La mijloc se înalţă monumentală, poarta pătrată cu ceasul deasupra.

P A R T E A I I.

1

În Bucureşti nopţile de Iunie sunt calde şi în parcul cu bănci nu adie nicio boare. În lumina palidă a lunii, arborii îmbracă forme ciudate. Umbre lungi se’ntind pe aleele goale. Doar ici şi colo o pereche de îndrăgostiţi mai întârzie pe o bancă. Singuraticul care ciuguleşte distrat petalele unei flori ar putea să fie şi el un îndrăgostit, aşteptându-şi zădarnic iubita... A încetat ciugulitul, numai când un trecător i s’a oprit în faţă.

— Vă rog... nu ştiţi cât e ceasul?

Omul de pe bancă înalţă mâna cu brăţara ceasornicului, pentru a descifra ora. Cu un ochi stăruitor cercetează însă trecătorul, nu ceasul. S’ar părea că nu-i nimic deosebit în înfăţişarea lui. Totuşi, în mâna stângă a omului din picioare, observă o cutie de chibrituri pe care acesta o mişcă neîntrerupt... În tăcerea nopţii sunetul produs de beţişoare se aude desluşit.

— Treizeci şi unu! răsună apoi răspunsul ciudat.

— Fără cinci?

— Fără grijă! Noroc! Cei doi necunoscuţi îşi strâng prieteneşte mâinile.

— Mi-ai adus? îl întreabă apoi pe noul venit în şoaptă, după ce acesta i s’a aşezat alături.

— Nu!

— Dece?

— N’am primit! Tovarăşul Dan te aşteaptă peste un sfert de oră. Ştii unde...

A plecat. Singuraticul de pe bancă a rămas iar singur. E atât de cufundat în gânduri, încât pare străin la tot ce se întâmplă în jurul lui. Apoi, deodată, se ridică brusc şi porneşte cu paşi repezi pe alee.

La ieşirea din parc stă puţin în cumpănă, ca şi cum nu se poate hotărî încotro să apuce. În lumina felinarului, chipul i se desluşeşte mai limpede. S’ar zice că e Cristea Dorobanţu... Dar umerii i s’au lărgit şi s’a mai înălţat parcă. Nici trăsăturile mature ale feţei nu mai seamănă cu ale ucenicului de odinioară.

În sfârşit se decide. Porneşte pe o stradă pustie, cum sunt dealtfel mai toate străzile din jur. Întoarce un colţ, apoi altă stradă. O străbate până în dreptul unei porţi unde se opreşte. Priveşte în lungul străzii şi mai face câţiva paşi. S’a înapoiat. Se uită lin nou într’o parte şi în alta, apoi pătrunde în curte. A ciocănit repetat la uşa care dă într’un demisol până ce aude:

— Intră!

2

Dealungul coridorului păşeşte în urma unui om firav, cu umerii uşor încovoiaţi. În dreptul ultimei încăperi călăuza a

ciocănit uşor, a împins uşa şi s’a îndepărtat. De lângă masa luminată palid de o lampă cu abajur, l-a întâmpinat un bărbat. Îşi strâng mâinile. Faţă’n faţă, cuprinşi de lumina abajurului, s’au aşezat la masă.

Cristea priveşte la chipul lui Ruja, pe care anii au brăzdat cute şi mai adânci, apoi îi spune îngrijorat:

— N’am primit...

— Ştiu... Ai să primeşti, tărăgănează Ruja cuvintele după obiceiul lui, încreţindu-şi cuta dintre sprâncene. Te-am chemat pentrucă se întâmplă ceva nou.

Cristea priveşte la celălalt mirat şi nerăbdător. Ruja însă tot nu se grăbeşte.

Cu aceleaşi mişcări potolite se ridică, se apropie de cuierul unde-i atârnă haina, scoate un ziar împăturit, pe care i-l întinde.

— Citeşte!

Tânărul despătureşte foaia. E prima serie a unei pagini de ziar pe care literele încă ude de cerneală deabia au fost supte de porii hârtiei. Citeşte în grabă. Titlul pe şapte coloane anunţă cu litere de-o şchioapă ordinul de trecere a Prutului, intrarea în război...

— Înţelegi ce înseamnă asta? se aude puţin sugrumată de emoţie, vocea lui Ruja.

— Înţeleg... S’a pornit furtuna...

— Cumplită furtună!

Ruja se apropie mai mult de Cristea. Îi pune mâna pe umăr.

— Da, băiatule... s’a pornit!... Dar în iureşul uraganelor se pune la încercare tăria oamenilor.

— Iar după furtună... Nene Andronie, ce mândru e soarele!

— Mai ales atunci când lângă noi se înalţă şi stânca de care se va sparge urgia...

— Nu mai e mult. Vor fi sdrobiţi!

— De sdrobit îi vor sdrobi... Negreşit. Dar până atunci va mai fi de luptă. Bandiţii dacă au atacat, înseamnă că au strâns forţe... se sprijină pe ceva... Numai că socoteala de-acasă nu se potriveşte cu cea din târg... Până la urmă tot sfârşitul îi aşteaptă...

Tânărul a înclinat grav din cap, apoi se ridică. Ruja l-a tras lângă pieptul lui şi l-a privit adânc în ochi, ca în seara de demult, când s'au cunoscut.

— Fiecare dintre noi va trebui să ne facem datoria până la capăt, rosteşte încet glasul lui. Tu, Cristea, te dai la fund... Comitetul Raional îţi încredinţează o sarcină de răspundere... Nu mă îndoiesc că te vei dovedi vrednic de încrederea care ţi se arată... Ai aici adresa şi parola.

I-a întins o hârtiuţă. Cristea, după ce a citit-o şi a recitit-o, i-a dat foc cu un chibrit.

3

În încăperea modestă cu obloanele trase, abia luminată de o lampă cu gaz, pregătirile de plecare sunt în toi. Mura mai ticlueşte câteva lucruşoare în cufăraşul de pe masă. Cufăraşul e mic şi capacul nu se închide.

Fata scoate afară rufele şi începe să rânduiască din nou.

Cristea e în picioare lângă o etajeră cu cărţi şi caiete. Cu toate că e vară, în sobă pâlpâe focul. E o pălălaie mare şi înşelătoare. Deodată saltă svâcnind şi tot atât de repede se potoleşte... Cristea s'a apropiat de sobă şi aruncă înăuntru alte hârtii. Flacăra luminează iarăşi puternic încăperea.

— Ştii, Mura — vorbeşte Cristea apropiindu-se de masa unde trebăluieşte soţia — am ars toate însemnările mele şi parcă nu mă doare. Eri, dacă mi-ar fi cerut-o cineva, ar fi fost o sfâşiere cumplită...

— Aşa e, răspunde Mura, care a izbutit până la urmă să închidă capacul cufăraşului.

Şi-a întors privirea pentru a o întâlni pe a lui Cristea şi îi prinde gândul în sbor:

— Ştii, mi se pare că deodată totul s'a schimbat... că ne aşteaptă ceva mare, măreţ...

— Tocmai — se aprinde şi Cristea — uite, asta simt şi eu... Mă gândesc: bandiţii au pornit războiul antisovietic... Ce zile grele ne aşteaptă!... teroare, pogromuri... Mulţi nu vom scăpa cu viaţă... Şi totuşi mereu gândul mă duce la ce va fi după...

— Da, Cristea! După... ce nespus de minunat are să fie!...

Au tresărit amândoi... În colţul cel mai întunecat al odăii, copilul s’a săltat prin somn. Nu s’a trezit şi totuşi cere:

— Apă...

Cristea a apucat cana pregătită pe un scaun de- alături şi sprijinindu-i capul îi dă să bea. Copilul înghite cu sete, fără să deschidă ochii. S’a apropiat de pătucul lui şi Mura.

— Îl duci deocamdată la mama, pe urmă vor avea grijă tovarăşii de el.

— Ştiu...

4

Soarele, s’a şi ridicat destul de sus, revărsându-şi lumina triumfătoare asupra tuturor făpturilor de pe pământ. În curtea cea mare, neîngrijită, plină de tufe de coacăze şi liliac, năpădită de buruieni şi flori, fiecare fir de verdeaţă îşi râde bucuria în întâmpinarea razelor. Înainte de zori a trecut pesemne un ropot de ploaie repede şi văratică, iar acum, spălate şi gătite, plantele se încălzesc într’o dulce destindere. În fiecare strop, curcubeul razelor se răsfrânge ca în tot atâtea mici oglinzi. Străbătând apoi curtea, se opresc la căsuţa singuratică din fund, dojenind parcă singura ei fereastră, fiindcă se încumetă să rămână închisă într’o dimineaţă cu atâta lumină. Dar străpung şi acest obstacol şi în ciuda perdelelor coborîte lasă mari rotogoale galbene pe duşumea.

înăuntru, Miron şi Simina au isprăvit şi ei cu pregătirile de plecare. într’un coş

de paie şi într’o lădiţă de campanie le-a încăput toată averea. Cristea aşteaptă pe marginea patului desgolit. Miron a aşezat în mijlocul mesei bileţelul anunţând mutarea şi banii de chirie.

— Parcă v’aţi muta la capătul lumii! glumeşte Cristea.

Miron s’a ridicat zâmbind de pe scaun.

— La capătul lumii nu ne mutăm — răspunde el — dar într’un fel am pornit tot spre capătul unei lumi.

Cristea îl priveşte mirat. N’a înţeles. Însă Simina şi-a dat imediat seama la ce se gândeşte bărbatul. Din colţul său, îi duce gândul mai departe:

— Aşa e. Numai să scăpăm cu viaţă că fără doar şi poate lumea în care vom ajunge va fi alta.

Miron şi-a privit cu dragoste nevasta. S’au apropiat unul de altul.

— Măcar o bucată de timp n’o să ne mai vedem, spune el

— Ştiu.

— Dacă pierzi legătura o găseşti prin mama…

— Sau prin Tănase Văduva.

Se îmbrăţişează. S’a ridicat de pe pat şi Cristea.

— Mergem?…

Miron a scos în curte coşul, iar Cristea lădiţa de campanie. Apoi primul s’a înapoiat să-şi ia haina. Cheia cu care a încuiat uşa a lăsat-o pe prichiciul ferestrei. Între timp Simina a ieşit în stradă. Priveşte de jur-imprejur şi deodată tresare. De bună seamă, ascunşi până atunci în vreo curte, doi agenţi au răsărit ca din pământ. Din partea cealaltă se apropie şi alţii. Din ogradă se aud paşii grei ai bărbaţilor cu bagajele.

— Miron, fugiţi! a mai apucat să strige Simina şi o ia la goană în lungul străzii.

O parte din agenţi o urmăresc, în timp ce alţii grăbesc spre poartă.

Miron şi Cristea nu stau la gânduri. Leapădă bagajele jos. În câteva sărituri Miron e lângă poartă. Trage zăvorul. Apoi tot atât de repede se întoarce şi amândoi aleargă spre fundul curţii unde sar peste gard.

Agenţii izbesc cu furie în poarta zăvorîtă. Unul încearcă să sară gardul, dar zăplazul e prea înalt. Când, în cele din urmă, izbutesc să pătrundă în curte, Miron şi Cristea sunt înafară de orice primejdie.

Simina a fost însă prinsă şi e adusă înapoi în curte.

— V’aţi pregătit bagajele pentru lagăr? întreabă rânjind unul din agenţi, arătând coşul şi cufărul lăsate în părăsire pe potecă.

5

Lângă un drum lăturalnic dela marginea Bucu- reştiului, s’au strâns cam vreo douăzeci de femei cu copii. În mijlocul lor e Anca Dorobanţu. A mai
îmbătrânit. Cute dese îi brăzdează faţa, iar de sub basma se zăresc smocuri de păr argintiu. Trăsăturile femeii sunt tot aşa de potolite şi de resemnate ca odinioară. Privirea doar e mai sigură, mai dârză. De mână ţine un copil cam de vreo trei-patru ani. E O- prişor, băiatul lui Cristea şi al Murei.

Deodată, de pâlcul femeilor se apropie vreo zece jandarmi.

— Ce căutaţi aici? întreabă răstit un plutonier.

— Păi, pe aici trebue să treacă, răspunde vocea unei femei.

— Cine?

— Băieţii noştri... de i-a luat acum... la războiu...

— Fugi de ici — pufneşte a râde plutonierul — nu trece nimeni... Plecaţi!

— Minte! se aude în grup şoapta Ancăi.

— Şi adică dece să plecăm? capătă glas, atunci mai îndrăzneţ, o femeie. Mai stăm...

— Nu e voie! taie scurt subofiţerul.

— Cum asta? Nu-i voie să ne vedem copiii?

— Plecaţi!

Jandarmii încep să îmbrâncească femeile. Izbucnesc strigăte şi împotriviri.

— După ce ne luaţi copiii nu ne lăsaţi nici să-i vedem pentru cea din urmă oară? se aude mai puternică vocea Ancăi.

— Gura!

Jandarmii lovesc cu paturile puştilor, femeile ţipă. Peste câteva clipe lupta e sfârşită şi locul eliberat. Doar în depărtare se mai zăresc ca nişte pete albe mişcătoare, fustele şi iile femeilor fugind peste câmp. Anca însă s'a oprit. S'a aruncat într'un şanţ şi, cu copilul alături, se târăşte înapoi spre şosea.

Între timp, dinspre Bucureşti, apare o coloană motorizată. Pe unul din camioane, între alţi ostaşi e şi Ilieş Dorobanţu. Pe el anii l-au schimbat mai puţin. Aceeaşi faţă osoasă, concentrată, cu sprâncenele încruntate. Doar spatele e şi mai lat. În hainele militare seamănă

uluitor cu taică-su, răposatul Pintea. Acum e mai îngândurat şi mai posomorit ca deobicei.

Anca s'a apropiat din nou de şosea. Din dosul unui trunchi priveşte cu încordare spre coloana care înaintează. În sfârşit l-a zărit. Iese din ascunziş şi începe să facă semne cu o batistă. Râzând de bucurie o imită şi Oprişor. Ilieş a observat şi el. Ridică mâna în semn de bun rămas. Au prins de veste şi ceilalţi ostaşi. Toţi privesc în partea de unde, ascunsă în spatele copacilor de urgia jandarmilor, Anca flutură mereu din batistă.

Totul a durat doar câteva clipe. Unitatea a trecut, iar Anca rămâne din nou singură, cu ochii ţintă, ca pe peronul gării de odinioară, în 1916...

6

Obosită şi îngândurată, purtând copilul adormit în braţe, Anca a ajuns lângă cunoscuta poartă din strada Atelierului. În stradă o aşteaptă o vecină:

— Caută la dumneata! o vesteşte în şoaptă. Au întrebat de Cristea.

— Nu-i nimic, răspundte încet Anca, cu un gest care arată prea îndestul cât de obişnuită e acum cu astfel de vizite. Ai grijă de Oprişor, te rog... să doarmă la dumneata...

— Cum nu, răspunde plină de înţelegere vecina, luând în braţe copilul adormit.

Tot aşa de liniştită şi de îngândurată, Anca intră apoi în curte.

7

Cei trei agenţi care cotrobăesc în casa Ancăi din strada Atelierului au înălţat capul când au auzit paşi pe prispă. Pe jos zac risipite maldăre de cărţi, iar patul are velinţa şi pernele răsturnate.

Anca intră neturburată. Un agent chel şi cu dinţii de aur s’a aşezat pe un scaun. Ceilalţi doi s’au dat la o parte.

— Unde ţi-e feciorul? o întreabă chelul pe Anca.

— Acasă!

— Unde acasă?

— La nevastă-sa…

— Adică nu ştii că a spălat putina de două săptămâni? intervine chiorîş alt agent din cei opriţi de strajă la o parte.

— S’o fi mutat! răspunde Anca.

— Unde e? se repede al treilea, neaşteptat, cu degetul întins.

Anca a înălţat din umeri. Agentul cu dinţii de aur o cunoaşte.

— Unde? Vorbeşte! îşi repetă întrebarea.

Anca s’a smuls, îndârjită.

— Lăsaţi-mă în pace!

— Leoaico! rânjeşte batjocoritor, agentul. Să mergem! se adresează apoi celorlalţi. Împing cu piciorul în lături sărmanele boarfe răvăşite pe jos care le împiedică drumul.

Abia plecaţi, Anca începu să strângă pe îndelete lucrurile de prin casă. Dar s’a oprit cu lehamite pentru puţină vreme şi a dat drumul cărţilor.

Trage scaunul lângă fereastră şi priveşte pierdută afară. Pe urmă, din ochi caută locurile unde altădată se aflau cei

trei copii, crescuţi în această casă, acum atât de pustie.

8

A doua zi în zori, ca deobicei, Anca porneşte la lucru. Drumul ei trece prin aceleaşi străzi pe care le-au străbătut de atâtea ori şi bărbatul ei Pintea, mai demult, şi cei doi feciori mai pe urmă.

Ajunge în faţa aceloraşi porţi, numai că firma arată puţin mai altfel acum:

DOBRE RACOVICEANU, FIUL & Co.
Întreprinderi Metalurgice

Trece de poartă şi străbate curtea în tot lungul ei. În fund s’a înălţat o clădire nouă. Deasupra uşii atârnă firma lămuritoare: LABORATORUL.

Ajunsă înăuntru, îmbrăcată într’un halat cenuşiu, Anca mai trece odată cu cârpa peste mese şi peste vitrinele de sticlă, strălucitoare de curăţenie. Umblă încet, cu grijă, să nu răstoarne sticluţele şi epru- betele.

S’a apropiat de fereastră şi o deschide.

— Psst!... se aude chemarea ei înceată.

Prin curte, în faţa ferestrei, tocmai trece un muncitor mai în vârstă, cu părul cărunt, aproape alb. Pe obrazul brăzdat de ani al lui Grigore Leahu, cicatricea adâncă, amintirea unui accident de demult, se pierde acum printre sbârcituri.

Leahu se uită cu precauţie de jur-împrejur şi numai după asta se apropie de geam:

— Ce e, tuşă Anco?

— Eri, i-am auzit că fac inspecţie. Vin nişte nemţi...

— Când?

— Astăzi dimineaţă.

— Bine.

9

Leahu se îndepărtează în grabă. Străbate curtea şi întră în atelierul de strungărie. Chiar lângă uşă dă peste un grup de vreo douăzeci de muncitori care discută cu însufleţire. Discuţia se înteţeşte din ce în ce mai aprinsă înăuntrul grupului.

Unul dintre cei mai îndârjiţi e un muncitor tânăr cu o mustaţă neagră, stufoasă, neizbutind să ascundă decât în parte buza de iepure după care îl recunoaştem pe fostul ucenic Ionaşcu. Cu nerăbdare şi oarecum abia stăpânindu-se, aşteaptă să termine celălalt, un muncitor destul de bătrân, cu o frunte îngustă şi părul tuns chilug. Clipind mereu din ochii mici cu aceleaşi pleoape parcă veşnic adormite, vechea unealtă a Racovicenilor repetă cu o energie surprinzătoare:

— Dar dece se retrag? Dece? Vezi? N'ai ce răspunde!

Priveşte triumfător în jur. Unii muncitori coboară privirile în jos. Ionaşcu vrea să răspundă, se opreşte însă la un semn al lui Leahu. Acesta îl apucă pe muncitorul cu pleoapele adormite de pieptul hainei şi-l trage uşor către el.

— Măi Scripcă — începe el liniştit, aproape împăciuitor — mă vezi tu pe mine?

— Ce vrei să spui?

— Mă vezi pe mine, aici, în faţa ta?

— Desigur că te văd...

— Sigur?

— Ei, şi?

— Eşti sigur că mă vezi?

— Lasă-mă'n pace... Iar umbli cu şotii... Eu am de lucru! dă el să plece, însă Leahu îl ţine sdravăn pe loc.

— Stai! Nu aşa! Eşti sigur ori nu că eu, Grigore Leahu, şi nu altul, sunt în faţa ta?

— D'apoi cine altul să fie? Dracu?...

— Vasăzică, eşti sigur?

— Ptiuu! Doamne fereşte! Sigur! Sigur! Ce mai vrei acu mă?

— Ei, tot aşa de sigur sunt şi eu că trupele sovietice vor fi într’o zi la Berlin, anunţă apăsat Leahu dând drumul hainei lui Scripcă.

Afirmaţia are efectul unei explozii. Ceilalţi muncitori înalţă capul, iar Scripcă se îndepărtează, agitân- du-şi cu supărare mâinile, în râsetele gălăgioase ale celor din jur.

Între timp, Leahu îl apucă pe Ionaşcu.

— Vine inspecţia...

Amândoi continuă a vorbi, traversând atelierul în lung.

De pretutindeni se vădesc semnele unei premeditate delăsări. Oamenii lucrează agale, tărăgănând fiece mişcare. Ici-colo, pe lângă strungurile care merg în gol, muncitorii stau în grupuri, câte doi-trei. Într’un colţ, vreo patru fumează. Un alt muncitor s’a aşezat jos lângă maşină şi mănâncă.

— Mai ales să nu dăm ocazia la provocări, îl po- văţueşte Leahu pe Ionaşcu, despărţindu-se.

Peste câteva clipe în atelier începe forfota pregătirilor. Muncitorii trec la locurile lor. Ici-colo, câte-un ucenic porneşte să măture. Dar n’apucă să isprăvească. Încă nici n’au ajuns muncitorii la locurile lor, când dinspre uşă se şi transmite cuvântul de alarmă:

— Atenţie!... Racovicenii!...

La intrarea în atelier s’a oprit bătrânul Dobre Racoviceanu, cărunt de tot dar încă ţeapăn, sprijinit într’un baston; fecioru-său, Nolly; fostul ministru de interne, Aurel Buricescu; un ofiţer

german cu multe decoraţii; Buldogul şi alţi câţiva maiştri care le ţin trena.

Nolly cuprinde cu o privire sceptică hala.

— Nu ne-ajung atelierele! declară el sentenţios.

— De asta porţi tu grijă? bombăneşte Dobre. Clădim altele! Acum avem de unde!

Buricescu traduce la urechea ofiţerului german cele două replici.

— *O! Ja! Ja!*[1] aprobă sgomotos acesta.

Tot grupul, înafară de Dobre, porneşte apoi înspre fundul atelierului. Ochii lui Nolly aleargă iscoditori dela un muncitor la altul. Din când în când aruncă câte o privire semnificativă Buldogului. Căci semnele delăsării n'au putut fi înlăturate decât în parte: la multe strunguri cuţitele abia au început să lase în urmă panglica şpanului, în aer mai plutesc rotocoale de fum de ţigară, iar pe alocurea, pe podea, se mai văd foi de hârtie şi resturi de mâncare.

— Vezi? şuieră Nolly, printre dinţi, Buldogului.

Muncitorii îşi văd în aparenţă liniştit de treabă.

— Amendează! Concediază! Fă raport! strigă Nolly, scos din fire, Buldogului, care, neputincios, înalţă din umeri. Priveşte-i! În fiecare din ei se ascunde un bolşevic!...

Vizitatorii urmează drumul printre maşini. Nolly s'a oprit lângă un strung.

— Ce-ai lucrat astăzi? ţipă cuprins de furie unui muncitor. Ce-ai lucrat?

Muncitorul priveşte stingherit şi cu teamă în jurul lui. Nu şitie ce să

[1] O! Da! Da!

răspundă. Însă dela un strung, de alături, se aude glasul lui Leahu.

— Lucrează fiecare cât poate!

— Cum? explodează Nolly. Cine te-a întrebat? Agiţi? Notează-l, Pâslarule! Am să vă arăt eu vouă, sbiară iarăşi Nolly ca ieşit din minţi. Carcera vă mănâncă!!

10

Vechiul garaj al fabricii Racoviceanu, de unde cu nouă ani în urmă fusese eliberată delegaţia muncitorilor, e transformat în carcere. Patru cutiuţe de lemn sunt înşirate dealungul peretelui. În fiecare stă ghemuit jos câte un muncitor. E beznă şi tăcere. Doar din când în când se aude o voce.

— Mai ai vreun chibrit, Tănase?

— Da de unde...

— Lua-i-ar dracu de afurisiţi! Cât au de gând să ne mai ţină aici?

Deodată uşa garajului se deschide; înlăuntru năvălesc un ofiţer german, un maistru şi în sfârşit Buldogul. Sentinela deschide uşa carcerii lui Văduva.

— Ieşi afară! ţipă Buldogul.

Tănase iese sprijinindu-se de peretele de scânduri. Lumina l-a orbit.

— Îţi dăm drumul, spune ofiţerul german într’o românească stricată. Trebue munca... Dar fii cuminte!

— Nu dela muncă m’aţi luat? replică Văduva. M’am cerut eu la carceră?

— Oricum! Fiţi şi voi mai înţelegători, intervine împăciuitor Buldogul. Vezi... Astăzi...

— Ţine-ţi gura! se răsteşte Văduva, făcând un pas

ameninţător spre ispravnic, care se retrage prevăzător după spatele ofiţerului.

Tănase, fără a mai arunca cuiva vreo privire, iese afară. Sentinela deschide şi celelalte uşi ale carcere- lor. Cei patru muncitori eliberaţi se întâlnesc la intrarea în garaj cu noul lot de patru, adus între baionete de doi jandarmi. Printre aceştia e şi Grigore Leahu. Văduva şi cu Leahu încearcă să-şi spună ceva prin semne, dar nu izbutesc.

11

Între timp, Nolly Racoviceanu, Aurel Buricescu şi primul ofiţer german îşi continuă inspecţia. Tustrei s'au apropiat de clădirea laboratorului din fundul curţii.

Au intrat. În vestibul, Anca cu o cârpă în mână şterge nişte borcane. Pentru o clipă privirea femeii s'a încrucişat cu cea a patronului. Nolly o priveşte indiferent, ca pe un obiect, însă ochii Ancăi scapără, îşi întoarce repede capul, continuându-şi treaba.

Ceilalţi au intrat înăuntru şi trec printre mesele la care lucrează laboranţii.

— Aici putem face orice experienţă — se făleşte Nolly — avem şi oxigen, şi acid sulfuric, şi fosfor.

— Lucrăm şi pentru alte fabrici, adaugă Buricescu.

Neamţul însă nu prea pare impresionat. Plictisit, se întoarce şi se îndreaptă înapoi spre uşă. Nolly şi Buricescu îl urmează.

Prin uşa rămasă deschisă, Anca urmăreşte cu ură figurile celor ce se îndepărtează. Deodată aude o chemare înnăbuşită.

— Tănase! exclamă ea bucuroasă întâmpinând pe noul venit. Când ţi-au dat drumul?

— Adineaori! Ţine... îi spune, strecurându-i ceva în mână. Ce-a fost azi în fabrică?

— Inspecţie cu nemţii. Scandal mare... L-au arestat pe Leahu...

— Am văzut...

12

Ziua s'a terminat. Umbrele serii se adună tot mai dese. În cunoscuta locuinţă de pe strada Atelierului, în lumina puţină a odăii, Anca stă faţă'n faţă cu Cristea, care-i ţine în mâinile lui mari, mâinile ei mici şi sbârcite.

— N'am să mai pot veni pe aici, îi spune el. Azi e pentru cea din urmă dată.

— Ştiu, îi răspunse Anca. Adaugă apoi: pe Opri- şor l-am dus la Veronica... E mai cuminte aşa.

— E sănătos?

— Mare şi voinic!

Anca s'a ridicat şi se apropie de peretele unde e atârnată lampa într'un cui. Vrea să aprindă un chibrit, însă Cristea o opreşte.

— Nu-i nevoie... Stăm mai bine aşa.

Câteva clipe stărue tăcerea.

Rezemându-se cu o mână de zid, Anca a rămas nemişcată.

— Ilieş când a plecat? o întreabă Cristea.

Anca răspunde cu greu, după ce a întors capul cu un oftat:

— Să tot fie două săptămâni.
— Ai apucat să-l mai vezi?
— Când trecea...
Apoi Anca urmează ca pentru sine:
— Simina e în lagăr...
— Ştiu.
Cristea s'a sculat şi se apropie de maică-sa. O cuprinde în braţe:
— Greu îţi mai este, mamă!
Anca nu răspunde. Şi-a ascuns fruntea pe umărul băiatului. Cristea îi mângâie încet părul cărunt şi rar. Apoi îi sărută creştetul capului.
— Şi nu e tot, mamă... S'a pornit urgia... Dar în urgie se încearcă tăria oamenilor! repetă fără să-şi dea seamă cuvintele lui Ruja. Apoi continuă cu însufleţire: Ne-au declarat război, tâlharii... Înţelegi, mamă?... Dacă au atacat Uniunea Sovietică, înseamnă că ne-au declarat război nouă, poporului. Acum trebue să-i doborîm, să le plătim şi pentru bunic şi pentru tata, pentru toţi... înţelegi?
— Înţeleg, se aude ca un ecou vocea Ancăi. S'a a- propiat de fereastră şi priveşte afară: Va fi greu cu lucrul de acum înainte...
— Unde lucrezi?
— În fabrică. Îngrijitoare...
— Şi oamenii ce spun?
— Felurite... Unii se tem să-şi spună gândul... Alţii întreabă mereu: dece se retrag ruşii? Ştim noi ce să le răspundem. Dar...
— E greu, cu adevărat... Dar vom răzbi şi prin asta până la urmă...
Cristea s'a uitat la ceas. Se apropie de scaun, îşi îmbracă haina. Pune un pacheţel pe masă.

— Uite, pentru Oprişor, mamă.

— Pleci chiar acum? întreabă Anca fără să se întoarcă.

— Trebue.

Atunci nu s’a mai putut stăpâni... I se aruncă în braţe. Îl cuprinde cu nesaţ... Plânge, încet, înnăbuşit.

— Aţi plecat toţi... toţi... Când am să vă mai văd?

Cristea nu se grăbeşte să-i dea nădejdi deşarte. O îmbrăţişează şi o mângâie cu palma, neîndemânatic, în tăcere. Doar după ce femeia s’a desprins iar, răspunde încet, apăsat, cântărind parcă fiecare cuvânt:

— E război, mamă... Şi la război trebue să ştii să jertfeşti totul unde se arată nevoie... Nu mă îndoiesc... Dintre noi, nu-i unul să nu-şi facă datoria până la capăt...

Anca îl priveşte cu o mândrie de mamă, care s’a biruit demult:

— Du-te!...

— Mă duc, mamă...

Cristea abia plecat, Anca se apropie de vechea fotografie, o desprinde din perete şi trece lângă geam. În lumina lunii priveşte îndelung chipul lui Pintea.

13

În faţa unui afiş, pe o stradă din centrul Bucu- reştiului, stă Mura. E îmbrăcată ca o studentă înstărită, un pardesiu elegant, o beretă cochetă, pantofi cu tocuri înalte. Curioasă, citeşte amănuntele cu privire la viitorul concert, în mână ţine, neglijent, o servietă. E o servietă obişnuită de piele, dintr'acele pe care le folosesc studenţii.

— Noroc! se aude din spate o voce bărbătească.

Mura se întoarce brusc. E acela pe care-l aşteaptă. Tot un student se pare. Un flăcău tânăr, negricios, cu un zâmbet aproape copilăresc pe buze.

— Mergem?

— Mergem.

Au pornit la braţ şi pe nesimţite, prevenitor, tânărul i-a luat servieta din mână.

La primul colţ se despart. Servieta a rămas însă la student. Strângând mâna fetei, îi şopteşte:

— Tovarăşul Alexandru a spus să vii mâine! Are ceva important de predat...

14

Pe o stradă liniştită, nu departe de centrul oraşului, Mura se plimbă încet. Nu trece mult şi Alexandru a şi apărut din direcţia opusă. Îşi dau bună ziua şi o pornesc alături. Într'o clipă, hârtia împăturită adusă de Alexandru a şi fost ascunsă de Mura în sân.

— Grăbiţi-vă, îi spune Alexandru. Materialul ăsta trebue s'ajungă cât mai repede în toată ţara.

15

Într'un subsol slab luminat se aude bătaia ritmică a unui mic boston. Una câte una foile tipărite se a- şează pe placa căptuşită cu ziare vechi. O mână le scoate şi le aşează alături, grămadă. Alte mâini împăturesc foile. Apare titlul:

LUPTA POPORULUI ROMAN PENTRU LIBERTATE
ŞI INDEPENDENŢĂ NAŢIONALĂ

Sarcinile Partidului Comunist din România

Sgomotul bostonului se aude mereu, iar grămada foilor tipărite, creşte, creşte...

*

Într'o încăpere sărăcăcioasă, aplecaţi asupra mesei slab luminate de o lampă ce fumegă, s'au adunat Tănase Văduva, Vasile Ionescu, muncitorul care în luptele din 1932 a fost ales împreună cu Văduva şi cu Leahu în delegaţie, Ionaşcu şi încă unul, ortacul de altădată al lui Ilieş Dorobanţu, dela atelierul de turnătorie.

Tănase Văduva citeşte:

„Sarcina şi răspunderea istorică a Partidului Comunist din România faţă de poporul român constă în organizarea în România a luptei — alături de marele popor sovietic şi de celelalte popoare cotropite — pentru sdrobirea fascismului sângeros german şi a slugilor sale din

toate ţările, pentru alungarea ocupanţilor germani din România, pentru doborîrea bandei de trădători dela cârma ţării în frunte cu generalul Antonescu, pentru eliberarea ţării de sub jugul sângeros german, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă şi independentă...”

S’a oprit pentru a-şi mai trage sufletul.

— Bine zice! exclamă apoi cu satisfacţie şi dre- gându-şi glasul continuă: „Comitetul Central a pus ca sarcină principală lupta pentru realizarea frontului unic naţional al poporului român împotriva fascismului german şi a clicii sale de trădători de ţară...”

*

În adăpostul alcătuit de câteva vagoane, Cristea citeşte unui grup de ceferişti:

— „Împiedicarea producţiei de război, a transportului de muniţii, arme şi armate pentru asupritorii sângeroşi ai poporului român, pentru războiul lui Hitler, lupta cu arma în mână împotriva armatei lui Hitler, e datoria fiecărui patriot român care iubeşte libertatea şi independenţa poporului român. Sabotajul şi luptele de partizani ale poporului român grăbesc sdrobirea ocupanţilor hitlerişti şi eliberarea ţării”.

*

Într’o curte, Anca descifrează slovele materialului în faţa a trei femei. E de faţă şi Veronica, vecina care o anunţase cu câteva săptămâni înainte despre perchiziţia din casă. Ceva mai la o parte se joacă cu câteva pietricele Oprisor, în acelaş loc şi cam tot aşa cum se juca odinioară Cristea.

— „Femeile române — se aude vocea Ancăi — trebue să aibă şi vor avea un rol de frunte în organizarea frontului unic naţional al poporului român. Împreună cu eroicele femei ale Uniunii Sovietice şi ale tuturor popoarelor iubitoare de libertate, femeile române trebue să ia parte la lupta împotriva hitleris- mului sângeros, pentru o viaţă liberă şi fericită a poporului şi a copiilor lor”.

*

— Citeşte şi dă mai departe! şopteşte Ionaşcu unui muncitor, strecurându-i materialul.

*

— Citeşte şi dă mai departe! se repetă scena, într'o rafinărie de petrol din Ploeşti.

*

— Citeşte şi dă mai departe! şopteşte un student către un altul, în sala paşilor pierduţi a Universităţii.

— Citeşte şi dă mai departe! apare o inscripţie mare pe ecran. Ea se stinge încet în timp ce reapar siluetele Murei şi tânărului negricios mergând la braţ, pe stradă. Ea îi trece pe furiş o servietă plină, grea...

16

Casa conspirativă din strada Cometelor numărul 40 este aceeaşi casă unde s'au întâlnit Ruja şi Cristea în noaptea când s'a declarat războiul. E situată într'un demisol şi face parte din locuinţa tovarăşului Stănică, cizmar, care are atelierul alături. Atunci însa când au loc întâlnirile, tovarăşul Stănică lasă atelierul în seama ucenicilor şi e nelipsit în coridorul locuinţei. Tot aşa ca şi în această după amiază de Decembrie 1942, nu îngădue nimănui altuia să răspundă la parolă în locul său.

Acum l-a însoţit pe Cristea în încăperea cunoscută. Peste câteva clipe intră şi Miron. Vechii tovarăşi de două ori legaţi se îmbrăţişează fierbinte.

— Ai veşti dela Simina? întreabă Cristea.

— Nu direct... E sănătoasă... Dar Mura? Ce face?

Cristea strânge din umeri.

— Întreabă pe Alexandru... E peste un an de când n'am mai văzut-o.

Discuţia e întreruptă de apariţia lui Ruja.

— Bine ai lucrat! se adresează el lui Miron. Avem o grupă straşnică, oameni de nădejde... Putem merge mai departe...

— Mai departe, încotro? întreabă Miron.

— Pleci în Valea Prahovei...

— În Valea Prahovei?

— Da! Problema principală e benzina... Ca să ajutăm ofensiva Armatei Roşii trebue să facem tot ce-i posibil pentru a-l împiedica pe Hitler să se aprovizioneze cu petrolul românesc.

— Tovarăşe Dan, dar noi am putea acum să organizăm aici sabotaje mai mari, să aruncăm în aer uzinele...

— La ce bun? Nu tot ale noastre rămân? Trebue să distrugem producţia, nu uzinele! Şi asta va fi sarcina lui Cristea. O să-i predai legăturile. Tu — se întoarce Ruja către Cristea — odată cu intensificarea sabotajului în fabrici, te ocupi şi de organizarea laboratorului de explozibile. Îndată ce se'napoiază Miron, trecem la acţiune.

— Laboratorul se face în raionul nostru? mai întreabă Cristea.

— Desigur. S'a hotărît! îi răspunde Ruja. Apoi din nou către Miron: în Valea Prahovei, ai grijă mai ales să găseşti câţiva oameni de nădejde.

S'a oprit. Pe urmă, porneşte cu paşi repezi prin încăpere, frecându-şi mâinile:

— Ah, ce iluminaţie o să-i facem în curând auto- mareşalului! O să vadă noaptea ca ziua!

17

Într’un orăşel din Valea Prahovei, la un colţ de stradă. Miron stă de vorbă cu doi muncitori:

— Ziceţi că aveţi acces la cisterne? întreabă Miron.

— Avem...

— Atunci ce vă împiedică?

— Cisterna nu are decât o gaură, explică unul din muncitori. Supapa de siguranţă... Acolo nu putem rămâne decât două-trei minute, altfel devine suspect.

— Ei şi! N’ajunge?

— Da de unde!

— Cu benzina nu merge aşa! se amestecă celălalt muncitor. Aici cu dinamita n’ai ce face... Trebue foc...

— Cum asta?

— Ceva să se aprindă dela sine... Să laşi numai acolo şi să ia foc... După asta se aprind vaporii de benzină şi atunci... gata!

Muncitorul lămureşte printr’un gest expresiv cu a- mândouă mâinile ce înseamnă „gata”.

— Se vede noaptea ca ziua! îl ajută celălalt petrolist, parcă ghicind cuvintele lui Ruja.

— Orbeşte automareşalul! râde cu poftă Miron.

18

— Rebut şi iar rebut! ţipă agitat Buldogul, arătând cu degetul spre nişte piese stricate care zac lângă strungul lui Ionaşcu.

— Dacă materialul e prost, se scuză indiferent muncitorul.

19

În cabinetul lui Dobre Racoviceanu consfătuirea e în toi. Dobre şi mai îmbătrânit, dar încă lucid, e adâncit în fotoliu. Buricescu şade în faţa lui pe un scaun. Nolly se plimbă prin cameră. Buldogul, cu şapca în mână, e lângă uşă.

— In fiecare zi, să trăiţi — raportează vătaful — vin tot mai puţini... mereu strică piesele, lipsesc dela lucru.

— Mâna comuniştilor! declară sentenţios Buricescu.

— Trebue să le vorbim, să le explicăm! se agită Nolly.

— Fleacuri! se trezeşte din somnolenţă Dobre. Să curăţim uzina, asta e de făcut... Pâslarule, ce grijă ai?

— Grijă am, să trăiţi, dar nu-i pot dibui. Se ascund.

— Idiot ai fost, idiot ai rămas! pufneşte Dobre. Buricescule! se adresează apoi către fostul ministru:

— Eu zic să vorbeşti cu Scripcă.

20

Într’un alt birou, Buricescu şi Scripcă şed alături pe o canapea.

— Înţelegi? spune Buricescu. Nici eu ca naţional- ţărănist, nu ţin cu nemţii... Dar altceva ce poţi să faci?

— Aşa e, încuviinţează Scripcă.

— Şi nici cu Racovicenii nu ţin: Dă-i dracului de îmbuibaţi!... Sunt muncitor ca şi dumneata... Muncitor intelectual.

— Vă ştiu! Se poate să nu ştiu, domnule Buri- cescu?...

— Dar te întreb? Ce interes avem noi, muncitorii, să nu executăm comenzile în fabrică? Să-i iritäm pe nemţi? Să treacă la represalii?

— Asta o zic şi eu, domnule Buricescu, să fim înţelegători până trece urgia...

— O spuneţi, dar n'o faceţi...

— Cine?

— Dumneata şi alţii ca dumneata... Voi, muncitorii...! Dece nu lucraţi? Stricaţi mereu...

— Vai de mine, domnule Buricescu, eu ce le spun toată ziua? Dar poţi face ceva de răul comuniştilor? Ăştia sunt nebuni!

— Sunt mulţi? Îi cunoşti?

— Mulţi... Şi cât le vorbesc! Dar nimic nu iese... nici nu vor s'asculte...

— Degeaba. Cu vorba n'ajungi la nimic... Trebue altceva.

Se apleacă şi mai mult spre celălalt:

— Fă o listă...

— Cum?

Exclamaţia lui Scripcă cuprinde mai multă surprindere, decât indignare.

— O listă... Să-i izolăm... deocamdată... E mai bine şi pentru ei...

— Şi pentru alţii, întăreşte Scripcă. Am să fac. O fac... Dacă aşa cer interesele vitale ale clasei muncitoare...

21

În noaptea de iarnă, paşii arestaţilor şi ai jandarmilor care-i escortează răsună

puternic. Aproape lângă fiecare curte coloana se opreşte şi agentul însoţitor cercetează nişte liste. Alţi şi alţi muncitori îngroaşă rândurile celor căzuţi. Printre alţii îl vedem şi pe Vasile Ionescu, pe Ionaşcu, pe tovarăşul dela turnătorie.

— Mâna lui Scripcă, spune încet acesta.

— Te mai îndoieşti?

22

La geamul Ancăi Dorobanţu bate cineva încet. Niciun răspuns. Încă odată omul se lipeşte de zid, pe după prispă. Într'un târziu geamul se deschide.

— Cine e? întreabă vocea slabă, precaută.

— Eu, Anca, eu...

— Cine?

— Tănase... Văduva.

— Ce s'a întâmplat?

— Lasă-mă înăuntru...

Odată intrat în cameră, pe întuneric, muncitorul explică:

— Mă întorceam târziu acasă, când am zărit agenţii şi jandarmii... Arestează pe capete... Acasă nu-i chip să intru... Să stau aici până dimineaţă.

— Nu aici, că au ochii şi pe mine. Intri în gura lupului... Mai bine la o vecină... Aşteaptă să te duc eu...

Împreună ies în curte.

23

În locuinţa unui tovarăş s'au strâns lângă un aparat de radio: Ruja, Cristea, Alexandru, un bărbat şi o femeie, desigur gazdele. Ruja s'a adâncit într'un fotoliu,

Alexandru, în picioare, fumează nervos, iar Cristea învârteşte mereu butonul aparatului.

— Nu te grăbi! îl povăţuieşte Ruja după ce s'a uitat la ceas. Mai sunt câteva minute.

— Tovarăşe Dan, i se adresează Alexandru. A- restările ne-au cam încurcat socotelile. Curând se întoarce Miron şi ce ne facem? Amânăm?

— Deloc. Trebuesc găsiţi alţi oameni cât mai degrabă. Înfiinţarea laboratorului nu trebue să întârzie nicio zi...

„Vorbeşte Moscova! Vorbeşte Moscova!" se aude deodată în aparat.

Toată lumea se strânge în jur. Ruja se scoală de pe fotoliu şi se aşează pe un scaun alături. Alexandru striveşte în grabă un muc de ţigară în scrumieră.

„Transmitem ordinul de zi al Comandantului Suprem către armatele frontului Donului", se aude mai departe vocea crainicului. Un hârîit îl întrerupe. Toţi se privesc cu ciudă şi nerăbdare. Cristea umblă febril la butoane. În sfârşit emisiunea se aude din nou.

„...vă felicit pe dumneavoastră şi armatele Donului cu prilejul desăvârşirii încununate cu succes a lichidării trupelor vrăjmaşe înconjurate lângă Stalingrad. Exprim mulţumiri tuturor ostaşilor, comandanţilor şi instructorilor politici ai frontului Donului pentru excelentele lor acţiuni de luptă! Comandant Suprem I. Stalin. Moscova, Cremlin. 2 Februarie 1943".

Huruelile reîncep. Cristea stinge aparatul. Toţi sar în picioare.

— E o zi mare — spune Ruja — o zi istorică! Cât de bine a prevăzut tovarăşul

Stalin: va veni sărbătoare şi pe uliţa noastră...

— Tovarăşe Dan, îl întrerupe Cristea. Acum şi noi trebue să lovim cât mai tare!

— Ai dreptate, băiete. Să nu-i slăbim nicio clipă. Acum, înţelegi — se întoarce Ruja către Alexandru — dece nu poate fi vorba de nicio amânare?

24

E disdediinineaţă. Ziua de iarnă n'a început încă, însă lumina felinarelor a prins să pălească. În faţa unei brutării e o coadă nesfârşită. Femeile strigă. Cele din faţă bat cu pumnii în ferestruica trasă. Un camion se opreşte şi prin poartă nişte băieţandri încep să care coşuri cu pâine. Vacarmul creşte. O femeie se caţără pe trepte. E Anca. Îşi strânge broboada dela gât şi strigă:

— În vreme ce noi îngheţăm aici, boierilor li se cară pâinea cu camionul.

— E pentru nemţi, oameni buni, pentru nemţi! strigă o alta.

— Ne fură tot...

— Să nu-i lăsăm!

— Huo!

— Să ne daţi pâinea noastră, că-i muncită de noi!

Cât ai bate din palme, femeile au înconjurat maşina şi au luat fiecare câte o pâine. Se risipesc apoi, în timp ce de departe se aud fluierăturile vardiştilor.

25

Fluierături se aud şi în noaptea de primăvară, într'o gară de încrucişare,

unde liniile sunt ticsite de vagoane. Pe peron, şeful gării sbiară ca ieşit din minţi către un ofiţer:

— Cum să dau drumul trenului dacă n’am nicio linie liberă?

În spatele gării, Cristea se desparte de un acar îmbrăcat într’un cojoc greu, lung până la glezne.

— Ai făcut treabă bună, nene Costache... Pe mâine...

26

Pe străzile întunecate ale Bucureştiului, tineri lipesc manifeste. Pe vitrinele magazinelor apar fluturaşi:

Jos războiul antisovietic!

Trăiască România liberă, democratică şi independentă!

*

Poliţiştii şi agenţii supraveghiază deslipirea manifestelor.

*

Convoaie de arestaţi trec pe străzi.

*

Dar manifestele şi fluturaşii reapar pe ziduri şi pe geamuri.

27

Într’o încăpere mansardată, Ruja, Cristea şi Alexandru stau în picioare în mijlocul camerei. Cu toţii sunt fără haină, cu gulerele cămăşilor descheiate. Cristea îşi face vânt cu o scândurică. Ruja ţine în mână primul număr al *României Libere.* Vorbind, aruncă câte o privire asupră-i, bătându-l uşor cu dosul palmei.

— Ziarul ăsta e un lucru mare... El ne va ajuta să strângem pe toţi acei care sunt gata să lupte împotriva robiei fasciste. Răspândirea lui e o sarcină deosebit de importantă.

— Voi lua măsuri chiar astăzi, se angajează Alexandru.

— Nu prea cred...

Ruja zâmbeşte pe ’nfundate după obiceiul lui, iar Alexandru îl priveşte uimit. Dar nu se grăbeşte să întrebe; ştie că însuşi Ruja îi va lămuri de îndată.

— Am veşti bune, anunţă într’adevăr Ruja, clipind din ochi cu înţeles. S’a întors Miron.

— S’a întors?

— Şi ce spune? întreabă nerăbdător şi Cristea.

— E bine... De organizarea laboratorului au să se ocupe Miron şi Alexandru, iar tu, Cristea, vei prelua munca lui Alexandru...

— Negreşit...

— Prima sarcină — îl lămureşte Ruja pe Alexandru — e fabricarea unei substanţe inflamabile, uşor de transportat...

28

În aceeaşi zi, pe ’nserate, Alexandru şi Mura se plimbă încet pe stradă.

— Începem o altă muncă, explică Alexandru. Vei ţine legătura între mine şi un alt tovarăş. Mâine...

Huruitul unui camion care tocmai trece pe stradă acoperă ultimele cuvinte ale lui Alexandru.

29

Uitându-se mereu la ceas, Mura grăbeşte pasul. A întârziat şi nu mai are decât câteva minute până la întâlnirea de control. Dar ce înseamnă asta? Locul fixat forfoteşte de îmbulzeala lumii, de alarmă, de strigăte, fluierături...

Prima mişcare a fost să se întoarcă. Pe urmă însă, cuprinsă de presimţiri, continuă să înainteze. Şi pe măsură ce se apropie, i se strânge inimn. Presimţirea se adevereşte. Aude desluşit vocea lui Alexandru:

— Dece vă legaţi de oameni paşnici, pe stradă?

— Ce aveţi cu ei? îl sprijină o voce din mulţime.

Alte glasuri se înteţesc

— Daţi-i drumul!

— Să se isprăvească odată cu teroarea!

Mura a şi ajuns lângă mulţime. Cu greu îşi taie drum. La mijloc îi zăreşte pe Alexandru şi pe Miron striviţi de pumni. Câţiva sergenţi de stradă, agenţi civili şi

doi reprezentanţi ai Gestapoului îi ţin sdra- văn. Însă Alexandru şi Miron se sbat cu îndârjire.

— Tacă-ţi gura, bolşevicule! ţipă un agent la Alexandru, care nu conteneşte a striga:

— Vedeţi, oameni buni, ce-a ajuns ţara noastră? O moşie hitleristă!

— Aşa e! îl sprijină un trecător, îşi fac de cap nemţii!

— Ce te bagi? se răsteşte la el un sergent. Ţi s'a făcut de lagăr?

Unul din hitlerişti îl loveşte cu pumnul pe Miron. Acesta se clatină şi strigă:

— Au ajuns stăpâni în ţară, de când cu războiul ăsta blestemat. Dar nu mai e mult...

Nu apucă să termine.

Poliţiştii au izbutit să-i urce pe cei doi arestaţi într'o maşină. Ceilalţi poliţişti rămaşi pe stradă împrăştie mulţimea. Oamenii se îndepărtează încet, mormăind. O bătrânică împinge un cărucior cu un copil, crucindu-se. Mura rămâne câteva clipe înmărmurită. Apoi, cu o scuturare energică din tot trupul, se întoarce şi porneşte repede înapoi.

30

În casa de întâlnire din strada Cometelor se află numai Ruja şi Cristea.

— Vom începe să strângem arme, îşi continuă explicaţia Ruja. O parte din oameni vor trebui organizaţi milităreşte.

Ochii lui Cristea sclipesc de bucurie. Ruja a observat şi-l bate prieteneşte pe umăr.

— Se apropie, Cristea, se apropie! continuă el. Fierbe ţara... Armata Roşie înaintează...

Deodată uşa se deschide şi intră cizmarul cei firav, adus de spate.

— Tovarăşe Dan.

— Ce-i?

— E aici o fată... Spune că a pierdut legătura şi că i s'a dat adresa asta pentru control...

— Vezi tu ce e, Cristea!

Cristea iese în coridor. Uşa rămâne puţin întredeschisă. Mura e palidă, răvăşită, cu ochii încă plini de groază. Priveşte năucă şi deodată îl vede pe Cristea.

— Cristea!

— Mura!

Amândoi se îmbrăţişează. Părinteşte mişcat, Ruja, care la auzul celor două nume deschisese uşa, îi urmăreşte din prag. Brusc însă Mura se smulge. Îl recunoaşte pe Ruja. Parcă prin vis. Se îndreaptă spre el.

— Au fost arestaţi, geme cu vocea scăzută. Adineaori... în faţa mea...

31

Înaintea comisarului de siguranţă, care „anchetează", Miron deşi lovit până la desfigurare, răspunde apăsat şi stăpân pe sine.

— N'am ce să spun...

— Dacă nu vorbeşti — rânjeşte comisarul — nici nu te mai trimitem la Malmezon... Te achităm aici.

— N'am ce vorbi! răspunde liniştit Miron.

32

Într’un coridor, doi agenţi îl târâe de picioare pe Alexandru. Capul celui torturat se loveşte, neînsufleţit, de lespezi.

33

În încăperea din strada Cometelor, Mura şi-a isprăvit istorisirea. Ruja a rămas calm în aparenţă. Numai degetele îi frământă chinuit batista.

— Buni tovarăşi, buni tovarăşi... repetă el încet.

Apoi deodată se întoarce spre Cristea şi izbucneşte, ridicându-şi vocea pentru prima dată.

— Tu ştii ce înseamnă asta?

— Ştiu...

— Alte întârzieri... Alte sute de vagoane de benzină pentru Hitler.

Cristea şi-a trecut mâna pe frunte Se aşează, se scoală iar, umblă prin cameră cu paşi repezi, neastâmpăraţi...

Dar sbuciumul lui Ruja s’a potolit. Îşi îmbracă haina şi îşi ia pălăria.

— Ai să te ocupi tu de asta. Iei legăturile... Ne vedem mâine. Dar bagă de seamă, fii prudent... Camera asta să n’o mai folosim un timp...

Lângă uşă s’a oprit. Se întoarce:

— O să le plătim noi... şi pentru asta!... Să n’aibă grijă... O să le plătim!

Cristea şi Mura rămân singuri. Se uită stingheriţi unul la altul.

— Ce face Oprişor? întreabă în sfârşit Cristea L-ai văzut?

Drept răspuns Mura clatină negativ capul.

34

În Parcul Sălciilor dela marginea oraşului, plutonul de execuţie e pregătit.

Alexandru şi Miron, sunt alături, cu mâinele legate la spate. Puşcaşii înalţă armele. Ochesc.

— Trăiască Partidul Comunist! strigă Miron.

— Trăiască România Liberă! se aude vocea lui Alexandru.

— Foc! ordonă ofiţerul.

Corpurile se prăbuşesc. Miron însă mai are putere să se ridice într'un genunchi:

— Slavă lui Stalin! strigă el privind lung la călău.

Ofiţerul aleargă spre el, scoate pistolul şi-l propteşte în tâmpla rănitului. Trage.

35

Salvele catiuşelor brăzdează cu dâre luminoase întunericul nopţii. Canonada artileriei creşte mereu mai asurzitoare. Tancurile sovietice trec în înaintarea lor vijelioasă peste reţelele de sârmă ghimpată şi alte întărituri hitleriste. În strigăte de victorie înaintează la atac valul infanteriştilor.

36

Pe câmpiile Basarabiei, de unde primăvara care se apropie n'a reuşit încă să gonească toate zăpezile, trupele germane şi române se retrag în

debandadă sub loviturile Armatei Roşii. Pe un drum desfundat şi plin

de noroi, în urma unei jalnice coloane — tot ce a rămas dintr'un regiment — se mai târăsc câteva căruţe cu răniţi. Într'una îl vedem şi pe Ilieş. Are capul bandajat şi faţa lui e chinuită de durere la fiecare hurducătură.

Deodată, la o cotitură de drum, căruţa e oprită de un grup de soldaţi hitlerişti.

— *Halt! Walachen — Zigeuner!*[1] Jos!

Soldatul care mână caii încearcă să-i zorească la trap. Dar caii obosiţi nu-l ascultă... Un neamţ apucă de hăţuri, în vreme ce altul ameninţă cu un pistol automat. Soldatul român dă să pună şi el mâna pe puşcă, pe când răniţii din căruţă se căznesc zadarnic să se scoale. O rafală şi soldatul român s'a prăbuşit. Nemţii smucesc trupurile răniţilor şi le aruncă în noroiul şoselii. Căruţa se îndepărtează.

Ilieş încearcă să se ridice. S'a sculat şi se prăbuşeşte iarăşi. Un picior nu-l ascultă. Alt rănit îl ajută. Pe urmă, împreună, sprijinindu-se unul de altul, încet, o pornesc prin noroaiele şi prin ceaţa primăverii timpurii a anului 1944.

37

În pivniţa unde se află instalat laboratorul clandestin, în jurul unei mese, câţiva oameni aşteaptă în tăcere. Ferestrele joase, înguste, deabia înălţate deasupra solului, au fost acoperite cu cartoane negre. Becurile spânzurate în sârmele din tavan, luminează câteva rafturi şi tejghele cu tot soiul de instrumente, de eprubete şi sticluţe. La intrare, un tânăr cu o puşcă automată face de

[1] Opriţi! Valahi, ţigani!

strajă. Alte arme atârnă în perete, lângă uşă. Cei din jurul mesei privesc cu încordare o farfurie, în mijlocul căreia se găseşte o cârpă.

Un bătrân scund cu mustăţi mari, sure şi cu ochelari în rame de os, îmbrăcat într'un halat alb, a turnat peste cârpă câteva picături dintr'o sticluţă.

Aşteptarea continuă. Într'un târziu bătrânul prinde nervos cârpa şi o asvârle la o parte.

— Dece nu merge? îl întreabă Cristea.

— Ne trebue fosfor, îl lămureşte bătrânul.

— Şi e atât de greu de găsit?

— Foarte greu! intervine Tănase Văduva. Speculanţii nu-l vând decât oamenilor lor de încredere. Apoi, cine-l cumpără în cantitate mai mare se expune...

— Cumpăr eu! intervine un tânăr negricios, acelaş cu care ţinuse Mura legătura în ultimii ani.

— Domol, domol! îl potoleşte Cristea. Nu te repezi aşa. Vasăzică, tovarăşe Mihu, se întoarce el iar către bătrân, totul depinde de fosfor?

— Fireşte!

— Şi dacă găsim şi fosfor, atunci în câteva zile putem avea substanţa inflamabilă pentru aruncarea în aer a rezervelor hitleriste de benzină?

— Fără îndoială.

— Bine! rosteşte atunci hotărît Cristea. Vom avea fosfor!

38

În încăperea conspirativă e aproape întuneric. A- murgul de primăvară a coborît deabinelea. Înăuntru se află numai Ruja şi Anca. Fruntea îngândurată a lui Ruja e şi mai brăzdată de cute ca deobicei.

— Pândeşte bine momentul când laborantul e a- fară, îi spune el. Să ai o cârpă pregătită. Dacă te pomeneşti cu el pe neaşteptate, să creadă că ştergi praful... Şi mai e ceva. Ştii, dacă se răstoarnă sticla, fosforul se aprinde singur...

— Ştiu, mi-a spus laborantul.

39

În laboratorul fabricii, Anca face curăţenia de dimineaţă. Se apropie de vitrina cu sticluţe. Începe să plimbe cârpa peste ele. Apoi grăbită, scoate una afară. O destupă. Lucrează ager, febril, trăgând cu ochii mereu spre uşă. Cu o pensetă extrage câteva grăunţe şi le trece în alta, pe care a scos-o din buzunarul halatului. Apoi continuă să şteargă praful.

40

În celălalt laborator, din pivniţă, lucrul se desfăşoară în tăcere.

Bătrânul Mihu a isprăvit de preparat o anume soluţie. Se apropie de o altă masă, de unde ia o farfurie. Rupe o bucăţică de cârpă şi o pune pe farfurie. Apoi picură încet din sticluţă pe cârpă. Toţi cei de faţă, Cristea, Tănase Văduva, tânărul cel

negricios şi încă doi tovarăşi în halate, se strâng în jur şi aşteaptă.

Aşteptarea e lungă şi chinuitoare. Dar... decdată cârpa se aprinde cu o flacără strălucitoare. Toţi răsuflă uşuraţi. Le sclipesc ochii de bucurie. Mihu întinde sticluţa lui Cristea, care o dă tânărului.

— Expediaz'o imediat!

41

Undeva, în regiunea Prahovei, lângă instalaţiile supapei de siguranţă a unui mare rezervor de benzină, unul din muncitorii care acum aproape doi ani se declaraseră hotărîţi să execute însărcinarea ce le-o dădea Miron a zăbovit doar câteva clipe în plus, atât cât a fost nevoie să deşarte conţinutul unei sticluţe într'o cârpă şi s'o lase alături. Se depărtează apoi în grabă.

42

Şiruri, şiruri de muncitori părăsesc rafinăria. În jurul rezervoarelor se plimbă sentinelele nemţeşti. Deodată explozia prăbuşeşte şi aruncă totul în văzduh. Alarmă, ţipete, blesteme, fluierături de semnale...

43

În laboratorul din pivniţă munca urmează de zor. Mihu mânueşte câteva eprubete. Lângă el, mai multe sticluţe cu soluţie inflamabilă aşteaptă gata.

44

La un colţ de stradă, tânărul negricios s’a întâlnit cu Mura.

— Mâine te duci iar după fosfor! sună vorbele lui.

45

La aceeaşi rafinărie unde s’a produs explozia, soldaţii germani perchiziţionează muncitorii care părăsesc lucrul. Un muncitor se apleacă şi-şi încheie şireturile la ghete. Neobservat, aruncă în şanţ o sticluţă pe jumătate goală. În timp ce perchiziţia continuă, o nouă explozie incendiază cerul...

46

Cât talgerele sunt ochii pe care-i roteşte Buldogul. Dela masa de cârciumă din apropierea geamului, a zărit-o pe Mura coborînd dintr’o maşină. Grăbit a aruncat câteva monede pe masă şi a ieşit. Mura e la braţ cu tânărul cel negricios. Înfăţişarea lor nu spune nimic neobişnuit: par doi tineri care au ieşit să-şi petreacă împreună o după amiază liberă. Buldogul, însă, nu se mulţumeşte cu o astfel de explicaţie. Pas cu pas îi urmăreşte, până la poarta grădinii botanice. A aşteptat mai întâi să-i vadă că intră, apoi dă să treacă şi el poarta. S’a răzgândit însă. S’a apropiat de gardianul din apropiere, şi-a arătat legitimaţia, a

rostit câteva cuvinte în şoaptă şi numai după aceea şi-a continuat urmărirea.

Pe aleele parcului, adierea uşoară aduce de pretutindeni adierile pământului proaspăt trezit la viaţă. Ici-colea câţiva arbuşti au şi înverzit. Soarele de primăvară se joacă în ochiuri strălucitoare pe iarba fragedă. Mura şi tânărul negricios se plimbă alene. S'au oprit. De pe podeţul îngust, privesc cum se în- volburează apele pline... Apoi tânărul îşi ia rămas bun... Mura rămâne singură.

47

Din maşina oprită în apropierea parcului, coboară în grabă câţiva agenţi români şi germani. Gardianul s'a apropiat şi le indică aleea prin care s'a depărtat Buldogul. Spionul i-a zărit şi le-a făcut semn să se apropie. S'au risipit apoi în cerc mare în jurul podeţului, adăpostiţi de copaci.

Din partea opusă celei de unde a venit Mura, se apropie Anca. Buldogul roteşte talgerele ochilor şi mai uluiţi. Anca a privit împrejur, dă apoi să întindă Murei sticluţa scoasă de sub broboadă. Agenţii au strâns însă cercul. Anca a rămas cu sticluţa în mână, cu ochii ţintă spre unul din agenţii nemţi, pe care l-a zărit după un copac. Mura i-a urmărit privirea speriată, a înţeles şi a început să alerge.

— Fugi! atât a mai prins să-i strige Ancăi.

— Stai! răcneşte unul din agenţii care o fugăreşte din urmă.

Plumbii descărcaţi din pistolul lui se înfig în scoarţele copacilor şi scurmă pământul.

Urmăritorul a ajuns la capătul aleei şi priveşte disperat într’o parte şi în alta. Fugara i-a pierit din ochi. Agentul se hotărăşte. O porneşte spre dreapta. Mura însă, în partea cealaltă, adăpostită de un tufiş, a trecut în stradă prin spaţiul strâmt lăsat de o zăbrea lipsă a gardului.

48

— Vorbeşte! urlă inspectorul de siguranţă, izbind-o pe Anca cu patul pistolului în piept. Uzina dumneavoastră e un viespar! se adresează apoi lui Nolly care asistă la anchetă. Eri comunistul ăla, astăzi...

— Domnule inspector, te rog să ne laşi puţin împreună. Aş vrea să vorbesc femeii acesteia, îi spune Nolly, clipind semnificativ din ochi.

Inspectorul se supune şi împreună cu agentul şi cu Buldogul părăseşte încăperea.

Faţă în faţă, patronul şi muncitoarea au rămas singuri. Racoviceanu îi prelungeşte aşteptarea scoţând port-ţigaretul, aprinzându-şi ţigara.

— Anca Dorobanţu, începe el cam împleticit, trăgându-şi scaunul mai aproape. Noi ne cunoaştem demult. Numai eu te pot salva. Dă-ne numele lor!

Anca nu răspunde. Ridică spre el o privire la care mirarea face loc din ce în ce mai adânc urii.

— Ştii ce te aşteaptă? Să-ţi spun eu! stărue Nolly Racoviceanu. Pedeapsa cu moartea.

Anca tace.

— N’ai avut la noi tot ce-ţi trebue? Îţi câştigai pâinea..., urmează Racoviceanu.

Nici de această dată, Anca nu răspunde

— Vasăzică n’ai nimic de spus?

— Ba da! se aude în sfârşit vocea Ancăi.

— În sfârşit! sare bucuros Racoviceanu de pe scaun.

Anca îl priveşte însă neturburată.

— Domnule Racoviceanu, începe ea fără grabă, adunându-şi parcă gândurile. Socot că ai o scurtă ţinere de minte.

— Ce vrei să spui? încearcă să-şi păstreze calmul Nolly. Dar acum e vorba de viaţa ta...

Anca, însă, continuă ca şi cum nici nu ar fi auzit cuvintele lui:

— Am să te ajut eu să-ţi aduci aminte... Iată! În războiul celălalt ai fost ofiţer de stat major.

— Ce are a face?

— În vara anului 1917, ai făcut o inspecţie pe front, în munţii Oituzului.

— Anca Dorobanţu, eu n’am timp de pierdut cu bâigueli... Vorbeşti sau nu?

— Vorbesc!.. Ţii minte că ai împuşcat atunci doi ostaşi, un rus şi un român?

Nolly începe să dea semne vizibile de nelinişte şi nerăbdare...

— Ei şi? Am să-ţi dau socoteală ţie?

— Vezi bine! a crescut deodată vocea Ancăi, fiindcă dacă n’ai ştiut până acum, astăzi a venit vremea să afli cine era soldatul român pe care l-ai împuşcat...

— Cine? a scăpat involuntar întrebarea de pe buzele lui Nolly.

— Bărbatul meu... Pintea...

49

În acelaş birou, inspectorul de siguranţă a făcut cerc cu agenţii.

— Tot nu vorbeşte? întreabă el.

— Mută! răspunde un agent.

— A intrat de câteva ori în maşinărie şi tot tace, spune un altul.

— A dracului muiere! exclamă inspectorul cu ciudă, dar şi cu admiraţie.

— Dacă am încerca sistemul ăl nou, din Germania? propune un agent ştirb şi fonfăit.

Inspectorul îl priveşte întrebător.

— Ala cu „electrica”! lămureşte cu rânjet agentul.

— Crezi că rezistă? se’ndoieşte şeful.

— Nu vă uitaţi că e slabă... E vânoasă! stărue agentul.

— În definitiv, încercarea moarte n’are, filoso- feză inspectorul. Cel, mult moare încercatul! adaugă apoi, încântat de jocul de cuvinte. Să ne spună doar unde e laboratorul, restul nu interesează, reia el serios firul.

Agentul ar pleca să execute ordinul, dacă n’ar suna telefonul. I-a făcut inspectorul semn să rămână.

— Vă salut, domnule director. Ascult! se ploconeşte inspectorul la telefon. Cum? Ce spuneţi? Cunoaşteţi adresa laboratorului clandestin? Minunat!

Entuziasmul inspectorului s’a potolit însă repede. Figura-i exprimă slugărnicie şi grijă.

— Reproşurile dumneavoastră sunt nefondate... Am fi făcut-o şi noi să vorbească... În definitiv chiar nu ştie, căci... Am înţeles. Să trăiţi! se mai ploconi odată strâmbându-se, întrerupt în explicaţiile sale.

— Băieţi! le spune agenţilor. Pe bătrână lăsaţi-o deocamdată în pace... Ăi cu laboratorul tot se curăţă...

50

În faţa clădirii roasă de vreme, au oprit brusc două maşini şi trei motociclete cu ataş, sosite în viteză. Cei câţiva trecători privesc curioşi la oamenii Gestapoului, cu cască, în uniformă cenuşie şi cu pistoale automate, care coboară în grabă urmaţi de agenţii civili.

Unul după altul au pătruns în gangul întunecos. După prudenţa încordată a înaintării, se’nţelege că vor să-şi surprindă prada.

Tovarăşul de strajă însă, tânărul cel negricios, s’a repezit în jos, a trântit uşa pivniţei după el şi a tras drugul.

— Poliţia! îi avertizează pe ceilalţi.

Surprinşi, dar fără a-şi pierde cumpătul, cei din pivniţă s’au oprit din lucru. Privirile lor sunt îndreptate spre Cristea.

În uşă au şi început izbiturile.

Printr’o altă uşă, la un semn al lui Cristea, tot grupul se strecoară pe o scară îngustă.

Dorobanţu, Tănase Văduva şi Mihu au rămas cei din urmă. Distrug în grabă obiecte şi materiale. Conţinutul unor sticluţe este deşertat într’o chiuvetă. Alte obiecte au fost aruncate într’o groapă dintr’un ungher, pe care Văduva o astupă, în timp ce Cristea şi cu Mihu îngrămădesc câteva obiecte în grabă, în faţa uşii unde detună acum izbiturile. Apoi tustrei urcă scara. S’au strâns cu

toţii în încăperea din dosul pivniţei. Prin ferestruica răspunzând în strada paralelă cu intrarea, se zăresc însă picioarele altor agenţi care aşteaptă. O clipă de nehotărîre. Dincolo, izbită de un stâlp, uşa se prăbuşeşte. Oamenii Gestapoului năvălesc în pivniţă, strecurându-se printre obiectele îngrămădite la intrare. Grupul dinăuntru răspunde, cu pistolul, focurilor de arme automate ale urmăritorilor. Năvălesc acum agenţii şi din cealaltă stradă paralelă. Lupta e fără cruţare, trupurile se prăbuşesc de o parte şi de alta. Cristea şi Mihu se împleticesc răniţi. S'ar părea că nu mai e nicio scăpare. În ultima clipă însă, Tănase Văduva sărind pe o masă a spart cu patul armei un geam în tavan şi, în vreme ce tovarăşii ceilalţi ţin la distanţă cu focuri de arme pe gestapişti, l-a ajutat pe Cristea să se urce. Apoi, împreună cu un alt tovarăş îi predă corpul aproape neînsufleţit al lui Mihu. Dar în clipa următoare, Tănase Văduva e înhăţat de hitlerişti care au înfrânt rezistenţa celor din urmă luptători.

51

Într'o dimineaţă luminoasă de Aprilie, Ilieş, scofâl- cit şi neras, trăgând un picior şi sprijinindu-se într'o cârjă, a deschis poarta curţii din strada Atelierului. Cu toată jalnica-i înfăţişare, zâmbeşte fericit la gândul bucuriei pe care o va simţi Anca, pomenindu-se pe neaşteptate cu el.

Fremătând de nerăbdare s'a oprit în faţa uşii şi ciocăneşte uşor. „Încă o clipă

— îşi spune desigur — şi mama are să deschidă!” După ce a repetat însă zadarnic ciocăniturile, încearcă să privească pe fereastră înăuntru. În lumina puţină a încăperii nu poate să desprindă mare lucru. Liniştea şi pustiul de acolo îl neliniştesc.

A trecut deci la uşa de alături. Femeia bătrână, cunoscuta vecină a Ancăi, şi’a dus de îndată mâna la gură, ca şi când ar fi văzut o stafie, nu un om.

— Bună dimineaţa! rosteşte Ilieş, mirat de privirile vecinei. Mama-i la fabrică? Aşa devreme?

Bătrâna îl priveşte mai departe cu ochii măriţi, incapabilă să închege un singur cuvânt.

— Ce s’a întâmplat tuşă Veronică?... întreabă Ilieş şi mai neliniştit încă, în vreme ce din uşă sbugheşte numai în cămaşă Oprişor. Cu un strigăt de bucurie aleargă spre unchiul Ilieş. Ostaşul îl ia în braţe şi continuă să privească din ce în ce mai nedumerit.

Alţi doi vecini porniţi la lucru s’au apropiat şi ei de uşă. Au înţeles repede şi dau răspunsul în locul bătrânei:

— O judecă chiar astăzi! vesteşte unul din ei, dis- pensându-se de orice introducere.

— Pe cine? întreabă Ilieş punându-l jos pe Oprişor, cu toată bucuria întoarcerii stinsă pe obrazul scofâlcit,

— Pe mama dumitale...

52

În dimineaţa aceasta de primăvară, cu cer străveziu presărat doar de arari nouraşi rotunzi ca nişte clăbuci de

spumă, cu soare mult şi cu atâta lumină, cu torente limpezi de aer care intonează parcă în vibraţia lor un imn de reînviere a naturii, porţile ferecate ale Curţii Marţiale, dosite în umbră, par prin contrast şi mai sumbre.

Numai rândunelele ce-şi iau sborul de pe portativul sârmelor de telegraf nu participă la sbuciumul oamenilor. O lume amărîtă, înfrigurată, aşteaptă să prindă vreun cuvânt, vreo veste răzbătând de dincolo de ziduri, în stradă.

53

În sala de şedinţă, publicul şi avocaţii ocupă băncile. Chiar în primul rând, Nolly Racoviceanu ascultă cu interes lămuririle în şoaptă ale unui ofiţer cu decoraţii. Pe masa lui, grefierul, un omuleţ nervos şi pipernicit, îngrămădeşte de zor dosare. Curtea trebue să intre din clipă în clipă. A trecut şi procurorul militar la masa respectivă. în bancă, alături de Nolly, Margot Racoviceanu, plictisită de aşteptare îşi răsfoieşte carnetul. Două-trei rânduri mai în urmă, Buldogul agitat şi nerăbdător, îşi roade unghia degetului mare.

Publicul s’a înălţat în picioare deodată. Curtea şi-a făcut apariţia. Preşedintele a privit cercetător şi sever peste capetele din sală, apoi ordonă:

— Staţi jos! Domnule grefier, primul dosar...

— Anca Dorobanţul strigă acesta.

— Anca Dorobanţul repetă plantonul.

Uşa s’a deschis. Toate privirile s’au îndreptat într’acolo. însoţită de sentinelă, Anca traversează sala. A- junsă în boxă,

îşi plimbă ochii peste public, ca şi când ar căuta o figură cunoscută. În decurs de numai o lună, părul i s'a transformat într'o cunună albă, sub care scânteiază ochii rămaşi încă tineri, încinşi de-o arşiţă.

— Grigore Stolnicul! strigă grefierul.

— Grigore Stolnicul repetă plantonul.

Adus de altă sentinelă, tânărul cel negricios, palid şi neras, se îndreaptă spre bancă.

— Ştefan Dumitrache! urmează apelul grefierului.

— Ştefan Dumitrache! se aude ecoul plantonului.

Un om între două vârste, cu un bandaj murdar pe frunte, îşi face apariţia.

— Văduva Tănase! strigă în sfârşit grefierul pe ultimul justiţiabil. Muncitorul apare, cumplit de slăbit, dar cu aceeaşi privire dogoritoare în ochi, cu nelipsitu-i fular negru la gât.

În bancă, între Nolly şi Margot, schimb de impresii. Buldogul întinde gâtul pentru a cuprinde mai din plin spectacolul.

— Acuzată! strigă preşedintele către Anca. Cum te numeşti?

— Anca Dorobanţu.

— Vârsta?

— Patruzeci şi şase de ani

— Ocupaţia?

— Muncitoare.

— Căsătorită?

— Văduvă.

— Ai copii?

— Dacă mai trăiesc, trei.

— Altul, urmează preşedintele.

54

Mura a deschis uşa, numai ca să poată vârî capul. Pe patul lui de suferinţă, cu capul înălţat în perne, Cristea ţine ochii închişi. Un bandaj imens îi strânge pieptul şi umărul rănit.

Mura a împins apoi uşa şi i-a făcut loc lui Ruja să treacă, lăsându-i împreună.

Ruja s'a oprit lângă uşă. Priveşte întâi fără clintire la trupul tânărului care se sbate în suferinţă. Apoi, în vârful picioarelor se apropie de pat. Cristea a deschis ochii, l-a recunoscut şi un zâmbet i-a fluturat pe faţă.

Ruja a dus degetul la buze, făcându-i semn să nu se obosească. Şi-a tras un scaun aproape.

— Cum se simte Mihu? întreabă Cristea.

Ruja nu răspunde. Pare liniştit, însă cuta şănţuită dintre sprâncene trădează cu câtă mâhnire ar vrea să înlăture răspunsul. Cristea s'a întors cu o sforţare peste puteri spre el.

— Mort?

Ruja a înclinat capul.

Cristea şi-a aplecat capul pe pernă, strângând din nou pleoapele.

— Mura! o opreşte din drum pe Mura, simţind-o că a intrat în cameră. În câte suntem astăzi?

— În douăzeci şi cinci! răspunde tânăra.

Cristea s'a înălţat frământându-se deodată pe cotul sănătos.

— Azi o judecă pe mama!

— Azi, confirmă Ruja, apoi încearcă să-l potolească punându-i încet palma pe umărul teafăr:

— Liniştеşte-te!

Zădarnic. Din patul său Cristea a lărgit ochii, aţin- tindu-i undeva în depărtare, parcă ar vrea să străpungă cu privirea grosimea zidurilor.

55

În faţa Curţii Marţiale, ţinută la distanţă de sentinele, mai aşteaptă încă destulă lume necăjită. Fără nicio pricepere în rosturile justiţiei, Ilieş se frământă şi el în zadar printre oameni. Într'un târziu s'a apropiat de sentinelă.

— Vreau să intru şi eu, măi frate...

— Ai citaţie?

— N'am! Dar o judecă pe mama...

— Dă-te la o parte! îl bruschează majorul, care a ascultat dialogul.

— Dece să mă dau? stărue Ilieş, îndârjit de tonul răstit al plutonierului. E mama mea, acolo. Înţelegeţi? Mama mea!

— Cară-te! Cât nu-i prea târziu! şuieră printre dinţi majorul, proptindu-se ameninţător pe călcâie în faţa tânărului. Ce-i aici, panoramă, să te îmbulzeşti? Ori te mănâncă pielea?

Ilieş a chibzuit o clipă înghiţindu-şi nodul amar din gât. S'a răzimat apoi de un zid, ceva mai la o parte.

— Pst! îi face semn sentinela, îndată ce l-a văzut pe major depărtându-se.

Ilieş a înălţat ochii. Înţelege semnul ostaşului şi, umil, ca să ocupe cât mai puţin loc se strecoară pe urmele lui înăuntru.

56

În sala de judecată procurorul militar îşi urmează rechizitorul:

— Aci nu mai poate fi vorba de discuţie ori de şovăieli!... Cei ce ne stau în cale trebuesc striviţi... O

cere legea războiului. În timp ce ostaşii noştri îşi dădeau glorios viaţa, acuzaţii urzeau atentate... Abili, vreme îndelungată şi-au putut urma nestingheriţi activitatea criminală... Sute de tone de benzină a pierdut armata führerului, din cauza lor...

— Auzi, dragă, la cine s'a găsit să dea tactica şi abilitatea, maximum de randament? Nemaipomenit! îi împărtăşeşte lui Nolly confidenţial indignarea, Margot Racoviceanu.

— Fiţi necruţători, domnilor judecători! Interesele superioare cer...

Chiar în acea clipă, privirile îndepărtate ale Ancăi le-au întâlnit pe ale lui Ilieş, care izbutise să se strecoare în sală. I-au scăpărat numai ochii străluminaţi de toată bucuria şi alinarea că-l vede. Apoi un zâmbet stăpân pe sine, i s'a aşternut pe buze.

— ...ca dumneavoastră să pronunţaţi osânda capitală! Cer pedeapsa cu moartea! sfârşeşte procurorul.

57

În stradă, mulţimea celor care aşteaptă şi-a îngroşat rândurile. Soarele s'a înălţat ajungând în fine cu razele sale şi până la poartă. Majorul cu ordinea împinge besmetic necăjiţii cu mânerul cravaşei, alun- gându-i spre piaţa din partea opusă Curţii.

58

— Mai ai ceva de adăugat în apărarea dumitale? întreabă prezidentul pe Tănase Văduva.

— Ce să mă apăr? se răsteşte Văduva, că tot mă condamnaţi. Doar atâta vreau să vă spun: degeaba vă sbateţi! Tot Uniunea Sovietică va câştiga războiul...

— Taci! răcneşte preşedintele. Dumneata? urmează apoi gâfâind către Anca Dorobanţu — dumneata vrei să mai spui ceva în apărarea dumitale?

— Da! răspunde Anca.

— Poftim! o invită preşedintele şi se prăvale obosit pe speteaza fotoliului.

— Eu, domnule preşedinte, sunt nevasta lui Pintea Dorobanţu, incepe ea cu vorbă domoală. Bărbatul meu a pierit la Oituz, în nouă sute şaptesprezece. Bunicul băieţilor mei s'a bătut cu turcii în şaptezeci şi şapte...

— Lasă pe bunic în pace!

— Vă rog să-mi daţi voie, stărue Anca.

— Bine! Continuă, consimte plictisit colonelul.

— Era bărbat curajos şi-şi iubea ţara, bunicul copiilor mei, Oprea Dorobanţu... Suna din goarnă atacul pe redută, în vreme ce turcii împroşcau cu gloanţe. Şi el suna... aşa cum stă zugrăvit în cărţile de şcoală...

Sugestia se impune aşa cum o cunoaştem din gravuri. Oprea gornistul, ostaş, sună vijelios atacul. Dorobanţii cu arma în mână, urcă reduta. Sus, dincolo de întăriturile de pământ şi nuiele, fesuri şi arme... Decât că personajele se'nsufleţesc, se mişcă. Dorobanţii urcă mereu, iar gornistul sună mai departe. Unii cad pe drum, alţii trec peste dânşii.

L-a ajuns un plumb şi pe Oprea Dorobanţu. Nici nu ia glonţul în seamă: cu dreapta înlătură şuvoaiele de sânge de pe obraz, cu stânga strânge goarna mai departe. Cei mai ageri au şi ajuns reduta. Încalecă garduri, sar şanţuri... O învălmăşeală de trupuri, de fesuri şi arme. Gornistul n'a încetat o clipă să sune. Goarna se reliefează, imensă, pe fundalul orizontului...

— Nu s'a clintit Oprea Dorobanţu, se aud parcă din depărtare cuvintele Ancăi, pentrucă... — răsună vocea ei şi mai puternică, mai plină de mândrie — pentrucă suna din goarnă liberarea ţării!...

Se opreşte câteva clipe apoi, ca pentru a răsufla şi pentru a-şi aduna gândurile.

În sală, feţele oamenilor sunt crispate de încordare.

— Dar n'a avut parte de libertate! urmează Anca, ridicându-şi privirea şi înfruntând chipurile încruntate ale militarilor dela masa de juclecată.

— Destul! urlă preşedintele agitând clopoţelul.

Anca însă, nu se lasă intimidată de urletele preşedintelui.

— ...daţi-mi voie...

— Îţi dau, se moaie până la urmă colonelul, dar să vorbeşti numai despre faptele tale...

— Despre ale mele, fireşte... Doar despre ale cui? Nu pentru mine a cerut domnul procuror pedeapsa cu moartea? Pentru mine şi pentru ceilalţi... Tovarăşii mei... Atâţia oameni trimişi la moarte... Dar dece? A cui e vina?

— Lasă astea! intervine din nou şi mai tăios preşedintele. Nu te priveşte... Apără-te...

— N'am dece să mă apăr! Vocea Ancăi a încetat să fie domoală. Creşte mereu. — Să se apere acei care l-au ucis pe Oprea Dorobanţu, eroul dela Griviţa!

— Taci!

— N'am să tac!... Strigătul e atât de puternic, încât preşedintele amuţeşte... N'am să tac, fiindcă am văzut cu ochii mei... Eram copilă atunci, în 1907, dar ţin minte... cum i-a strâns în marginea satului...

59

În marginea satului, grupul de ţărani sdrenţuiţi, scofâlciţi, palizi, apar înghesuiţi între sentinele. Un pas mai în faţă, Oprea Dorobanţu, în straie ţărăneşti, cu goarna în mână. Semeţ, ţine fruntea ridicată. Un maior anchetează:

— Tu eşti capul răsculaţilor? întreabă maiorul. Luaţi-l în primire! îi spune vagmistrului... Şi până una alta să mi-l pişcaţi cu fierul roşu, să afle şi el că mai avem legi şi pravile după care ne cârmuim. Că nu-i nimeni de capul lui...

— Să ne fie cu iertare, domnule maior, răspunde cu voce domoală Dorobanţu. Noi, ţăranii, ne-am plâns şi ne-am tânguit. Dar cine ne-a auzit? Or fi fiind ele legi şi pravile! Dar pentru noi, ţăranii, când avem dreptate nu stă scris în pravilă şi când scrie în pravilă n'avem dreptate...

Maiorul a făcut un pas înainte.

— Tocmai tu, căruia ţara şi maiestatea sa, i-a dat medalii? Tocmai tu să te răzvrăteşti?

— Iaca la asta nu m'am gândit, răspunde Dorobanţu. Dacă eşti lihnit de foame, geaba vodă! Geaba ţară! Parcă medaliile ţin de foame?

Maiorul doborît de răspuns, cu mânie în ochi smulge de pe pieptul ţăranului medaliile, aruncându-le în noroi.

— Destul! urlă el. La zid!

Ostaşii strâng captivii în rând. Unul câte unul îi înşirue. Din grupul de femei şi copii de alături se aud ţipete disperate. Salvă de focuri. Fum şi trupuri prăbuşite.

Ostaşii s'au îndepărtat... Îndrăznesc şi femeile şi moşnegii acum să se apropie. Lui Dorobanţu i-a înălţat o femeie capul. De dincolo de uluci se repede Pintea. Flăcăul a ridicat goarna, a şters-o de noroi cu mâneca cămăşii şi a vârît-o în sân...

60

Imaginea evocată se destramă încet, în timp ce văzduhul se umple de urletul unei voci, ca de fiară rănită...

— Taci! Taci! Îţi iau cuvântul, taci!...

Preşedintele s'a sculat în picioare şi agită mereu clopoţelul. Vocea Ancăi însă acoperă şi urletul său şi sunetul clopoţelului.

— N'am să tac... Toată viaţa am tăcut... Şi ce folos?...

— Soldaţi! urlă ieşit din fire colonelul, rotindu-şi ochii iniectaţi de sânge la dreapta şi la stânga. Scoa- teţi-o afară!

Două sentinele sar lângă Anca şi o apucă de amândouă mâinile. Ea, însă, se smuceşte şi se eliberează. Strigă întruna:

— ...Pe Pintea al meu tot unul de-ai voştri l-a o- morît... Acum vreţi să mă omorîţi şi pe mine... Dar n'o să ne omorîţi pe toţi!

— Afară! Taci! o secondează ca un refren vocea răguşită a colonelului. Scoateţi-o odată, mai geme el şi cade istovit în fotoliu.

— ...dar mi-au rămas băieţii, îl acoperă vocea mereu mai puternică a Ancăi. Aţi vândut ţara... dar o să plătiţi...

Sentinelele care o târâe au ajuns lângă uşă. Prin- tr'o nouă sforţare, femeia a izbutit să se smulgă iar. A întins mâna către judecători. E atâta mânie în demnitatea şi înfăţişarea ei, încât cei doi militari nu cutează s'o mai atingă... O tăcere adâncă a coborît pentru o clipă peste sală. Toate privirile sunt îndreptate spre uşă, de unde ea continuă să vorbească:

— O să plătiţi!... se aud răspicat cuvintele. Pentru tot... şi pentru Oprea... şi pentru Pintea... şi pentru mine... pentru tot sângele ţării...

Cu mâna dreaptă întinsă către Curte, Anca îşi termină cuvântarea:

— Nici în gaură de şarpe n'o să scăpaţi ucigaşilor!!...

61

Coridorul cel lung al închisorii e pardosit cu pietre mari, patrate, roase de mii şi mii de paşi care au purtat pe aici dealungul atâtor ani greul atâtor

suferinde. În liniştea închisorii răsună puternic paşi, în cadenţă.

Un arestat, îmbrăcat în sdrenţuite haine militare s'a oprit din măturat şi aşteaptă să se apropie oamenii ai căror paşi răsună. Lipit de perete rămâne stană de piatră... Pe lângă el trece sergentul de zi cu cheile şi Anca însoţită de sentinele. Anca păşeşte rar, fără a se uita în lături, cu privirea senină, liniştită. S'au oprit în faţa celulei. Cheile zăngănesc. Bara de fier e dată la o parte cu vuiet, uşa se deschide şi Anca e iar în celulă. Tot atât de liniştită se aşează pe patul de scânduri acoperit de o rogojină ruptă.

În coridor, arestatul ce se oprise din măturat, cu o întrebare mută pe faţă se apropie sfios de sentinela care o însoţise pe Anca. Acesta a înţeles:

— O împuşcă şi pe ea! sună răspunsul scurt în care răbufnirile de indignare se împletesc cu o răpusă tristeţe.

62

În camera unde e lungit Cristea pe pat, Ruja a intrat palid, încercând zădarnic să-şi ascundă toată zbuciumarea din el.

Cristea îl priveşte cu stăruinţă, sfredelitor, şi a înţeles de îndată fără a mai aştepta o singură vorbă. S'a ridicat pe marginea patului şi ar vrea să se dea jos. Ruja se apropie şi-şi lipeşte încet buzele de fruntea lui. Amândoi îşi strâng mâinile bărbăteşte, când în uşa întredeschisă de Mura se iveşte Ilieş.

Fraţii se privesc îndelung. Ruja s'a dat la o parte, Mura e înlăcrimată. Cristea a

făcut un pas spre uşă. Ilieş îi vine repede în întâmpinare şi fraţii se îmbrăţişează.

63

A venit şi vara, o vară fierbinte şi înnăbuşitoare. În fiecare seară căldura adună mii şi mii de oameni necăjiţi în răcoarea parcurilor.

Pe o bancă îndepărtată, ascunsă în desişul unor tufişuri, Ruja şi Cristea au întârziat schimbând vorbe şi gânduri.

— Nene Andronie — spune Cristea — eu zic că e vremea să intrăm în acţiune. Ţii minte, aşa cum se spune în ordinul de zi al tovarăşului Stalin?...

— Ai dreptate! răspunde Ruja curăţind de coajă cu un briceag o crenguţă subţire. Tu, Cristea, chiar de mâine preiei comanda unui detaşament patriotic.

Bucuria din ochii lui Cristea e gata-gata să explodeze, dar Ruja îi opreşte avântul, atingând uşor cu vârful crenguţei mâna lui Cristea ridicată în sus. Totuşi tânărul reuşeşte să înceapă:

— Am o idee...

— Stai! Ascultă întâi... Ştii care va fi prima ta misiune?

— Care?

— Să eliberaţi grupul tovarăşilor condamnaţi la moarte în procesul laboratorului.

Cristea a amuţit. Numai ochii spun fără glas nemărginita satisfacţie, dar şi mirarea care l-a copleşit dintrodată. Ruja urmează încet:

— Că nu i-a împuşcat până acum, asta înseamnă că n’au curaj... Dar nu e exclus

ca acum, în disperare... Şi asta nu trebue s'o îngăduim... Tocmai în ajunul eliberării?

Ruja s'a oprit. Câteva clipe tăcerea durează. Apoi urmează întrebarea:

— Acum spune ce idee ai.

Cristea e surprins, parcă nici nu se mai aştepta să fie întrebat. Pe urmă, răspunde încurcat:

— Ştii... nene Andronie... eu... eu... — apoi deodată se decide să mărturisească, uitându-se la celălalt cu însufleţire din toată inima — eu tot asta voiam să propun.

64

În hallul caselor Racoviceanu, în jurul unei mese de bridge, s'au adunat Nolly, Margot, Buricescu şi un ofiţer superior în uniformă. Pe un fotoliu alături, cu totul ramolit şi împuţinat la făptură, în papuci de casă cadrilaţi şi cu fular la gât, moţăe bătrânul Dobre Racoviceanu. Un valet serveşte cafele.

— Trei carale! anunţă Nolly.

— Pas, spune generalul.

— Patru trefle, urmează şirul Margot.

— Iar! o apostrofează plin de reproş, Nolly.

— Am eu tactica mea, se apără Margot.

— Tactică? deschide cu greu pleoapele bătrânul Dobre care a înregistrat mecanic cuvântul.

— Jucăm bridge, tată..., replică Nolly.

— Mi-e foame, se tângue bătrânul.

— Mai adineaori ai mâncat, tată! pufneşte oţărîtă Margot.

— Regim! continuă să se plângă Dobre. Regim de foame.

— Pas! reuşeşte în cele din urmă să-şi spună cuvântul şi Buricescu.

— Pas, aruncă plictisit şi Nolly. Joacă dacă vrei, o îndeamnă cu semnificaţie pe Margot; apoi, aple- cându-se spre general, reia o discuţie întreruptă pe- semne de prezenta valetului:

— Asta spuneam: că ofensiva rusească a schimbat situaţia. Trebue să ne grăbim! Să fie împuşcată cât de curând...

Îşi etalează cărţile pe masă şi continuă:

— Chiar mâine!

Generalul se gândeşte şi după ce aruncă o carte pe masă, se întoarce spre Nolly.

— Ce-aţi spus?

— Chiar mâine, zic! Anca Dorobanţu să fie împuşcată chiar mâine.

— Se poate, răspunde generalul, apoi uitându-se iar pe masă, se sburleşte indignat spre Buricescu. Ce faci, *mon cher,* ce faci? Nu ţi-am arătat culoarea?

65

În faţa celulei unde se află închisă Anca Dorobanţu, s’a oprit un soldat. Se uită în lături şi deschide apoi grăbit vizeta.

— Tuşă Anca, tuşă Anca...

— Ce?

Anca s’a ridicat de pe rogojină şi se apropie şi ea de vizetă.

— Am auzit — se bâlbâe plin de emoţie soldatul că azi noapte...

Anca nu răspunde nimic. Soldatul dă să închidă vizeta. Dar deodată femeia îl apucă de mână.

— Ascultă... te rog... Să fac o scrisoare... lui fiumeu... S'o duci tot acolo... Ştii?

Soldatul priveşte din nou plin de îngrijorare în lungul coridorului.

— Bine... numai scrie-o repede.

66

Într'un şopron cuprinzător, vreo douăzeci-treizeci de tineri s'au adunat pentru a primi instrucţiuni. Se împart arme. Printre cei de faţă, se află Ilieş şi Mura.

În clipa în care dinspre curte a intrat Cristea, toate privirile se îndreaptă spre noul sosit. Cristea strânge grăbit mâinile.

— E gata? Totul? întreabă el.

— Gata, răspund câteva voci.

Cristea s'a urcat pe o ladă şi priveşte cu bucurie şi mândrie către grup.

— Tovarăşi, începe el, Iaşul a fost eliberat de Armata Roşie. Trupele eliberatoare se apropie... în curând o să intrăm şi noi în acţiune.

Rumoarea produsă de bucuria celor auzite îi acoperă glasul. Cristea ridică mâna şi tăcerea se lasă iar.

— Ştiţi care ni-e datoria... Nicio şovăială... Să arătăm noi acum fasciştilor ce înseamnă război!

O pădure de pumni se ridică în loc de răspuns. Cristea coboară şi se întâlneşte într'un colţ cu Ilieş şi Mura.

— Poate o scăpa şi mama, spune Ilieş,

— Eu aşa cred, răspunde Cristea.

— Şi Simina? suspină Mura.

— Biata Simina, răspunde ca pentru el Cristea. Să stai închisă în astfel de clipe!...

S'a apropiat de dânşii un flăcăiandru. Îl atinge pe Cristea, pe umăr.

— Te chiamă în stradă...

În stradă e soldatul cu care vorbise Anca. Fără să-i spună nimic, îi întinde un minuscul sul de hârtie cusut într'o cârpă. Cristea rupe cu dinţii aţa şi desface o singură foiţă de ţigară. Citeşte şi rămâne sdrobit.

— Ticăloşii! atâta îi scapă printre dinţi.

Apoi îl apucă pe soldat de mână.

— Ascultă, poţi să-i duci un răspuns?

— Da, dar repede...

— Aşteaptă aici.

Cristea n'are de făcut decât câţiva zeci de paşi. În curtea vecină bate încet în geam. Perdeaua se dă la o parte şi peste câteva clipe uşa se deschide.

Ruja e cu încă un tovarăş. Amândoi ascultă cu inima sfâşiată vestea de necrezut.

— Azi, chiar azi îi împuşcă. Azi...

Ruja citeşte şi reciteşte slovele de pe foiţă.

— N'o să-i împuşte azi! spune deodată hotărît. Apoi schimbă o privire cu celălalt. Găsind aprobare, se întoarce spre Cristea:

— Pregăteşte oamenii ia legătura cu Bantea. Astăseară la ora zece. Poţi să comunici celor din închisoare?

— Pot...

Cristea se aşează la masă. Scrie grăbit. În câteva clipe e afară. Aleargă. Mai-mai să răstoarne soldatul, care, zărindu-l, i-a ieşit în întâmpinare. Îi strecoară scrisoarea:

— O dai acum, chiar acum... Da?
— Nicio grijă!

67

Aproape alergând, soldatul ajunge îndărăt la închisoare. Dar în apropierea porţii se opreşte uluit. Camioane militare nemţeşti barează strada. Militarii germani foiesc în jurul lor... Ofiţeri din Gestapo şi câţiva ofiţeri români dau ordine la intrare. Soldaţii din garda românească dau locul. În gherete se văd sentinelele hitleriste, care au schimbat pe cele româneşti.

Abătut şi buimac soldatul se întoarce şi porneşte înapoi.

68

S’a înserat. În multe curţi ale Bucureştiului detaşamente patriotice stau gata pregătite. Pe feţele tuturor se citeşte o nespusă încordare. Pe străzi trec în goană motociclete cu civili înarmaţi şi cu banderole tricolore pe mâneci. Trecătorii se opresc din mers şi-i privesc cu o tresărire de speranţă şi de nerăbdare. În atmosfera oraşului pluteşte apropierea unui ceas ho- tărîtor, despre care nimeni nu ştie încă nimic precis dar pe care îl bănuesc de-o însemnătate fără margini.

69

În curtea patrată din mijlocul închisorii s’a oprit o dubă germană. De jur-împrejur s’au înşirat soldaţii cu armele

gata. Dinlăuntrul diverselor clădiri sunt aduşi arestaţii. Printre cei scoşi afară se află şi Anca. A fost adusă singură, de-o sentinelă. Urcă şi ea în dubă. Dintr'o altă clădire se ivesc Tănase Văduva, Grigore Stolnicu şi Ştefan Dumitrache.

— Să ştiţi că s'apropie Armata Roşie! le spune bucuros Tănase Văduva celorlalţi doi, aruncând pe sub sprâncene o privire piezişă spre hitlerişti.

În sfârşit toţi arestaţii au fost urcaţi în dubă. Câteva comenzi în nemţeşte răsună neinteligibile. Convoiul porneşte. Mai întâi o mică maşină blindată, apoi duba, iar în urmă un camion deschis cu soldaţi înarmaţi.

70

Salvele catiuşelor brăzdează din nou cerul întunecat. În noapte, trupele sovietice înaintează pe drumurile Moldovei. Cu tot întunericul, atunci când trec prin câte un sat scăldat în lumina lunii, grupuri de ţărani îi întâmpină cu bucurie. Fete tinere aleargă cu flori. Bărbaţii salută prietenos.

71

Deşi e aproape miezul nopţii, Bucureştiul e o tălă- zuire de oameni. Din toate părţile lumea se scurge spre străzile principale. Oamenii discută aprins, se strâng în grupuri, strigă, aruncă pălăriile în aer.

— Trăiască armistiţiul!

— Trăiască Armata Roşie!

— Trăiască Partidul Comunist!

În ovaţiile celor de pe trotuare trec detaşamentele patriotice înarmate. Cetăţenii li se alătură.

— Vrem arme!

— Daţi-ne arme şi nouă!

Apei strigătele pornesc din nou. Din când în când. de undeva de mai departe, se aud focuri de armă.

72

Cele trei maşini nemţeşti aleargă în noapte. Au părăsit Bucureştiul. Deodată, focuri de arme trase de după copacii din marginea şoselei opresc prima maşină. Cu sbierete şi înjurături doi ofiţeri nemţi şi unul român se dau jos. Unul dintre nemţi e rănit. Au frânat şi celelalte maşini. Soldaţii sar din camion şi încarcă armele.

— Predaţi-vă de bună voie, răsună din întuneric o voce.

Drept răspuns, hitleriştii trag în direcţia vorbitorului. Focuri de arme răspund din toate părţile. Lupta e scurtă. Câteva trupuri se prăbuşesc. Ceilalţi ridică mâinile. Cu strigăte de ura! patrioţii români îi înconjoară. Unii desarmează pe prizonieri. Alţii aleargă spre dubă. Strigătele de „ura” răsună şi de acolo. Lacătul e smuls...

— Mamă! acoperă larma tuturor exclamaţiilor strigătul lui Cristea, când Anca a apărut în uşă.

— Cristea!

Anca i se aruncă în braţe. Toţi ceilalţi au amutit. Fac cerc în jurul mamei şi al fiului. Ici-colea, unul scutură o lacrimă înduioşată, cu ruşinare parcă.

73

Străzile Bucureştiului forfotesc de alaiul mulţimii care a ieşit cu steaguri şi flori în întâmpinarea Armatei Sovietice. Eroii noştri se topesc în fluviul cel mare al mulţimii. Iată-l pe Ruja în mijlocul unui grup de muncitori. Nu departe s'au oprit cei dela fabrica Racoviceanu. Printre dânşii e şi Tănase Văduva, şi Gri- gore Leahu, şi Vasile Ionescu, şi Ionaşcu şi câţi alţii... Lipseşte însă Miron. Şi chiar de dânsul şi-a adus a- minte Tănase.

— Ce păcat de Miron... tocmai el n'a apucat o zi ca asta! îi spune lui Leahu.

Femeile fluturǎ batiste şi basmale, bărbaţii salută cu şepcile, copiii îşi întind mânuţele spre tancurile şi camioanele încărcate cu soldaţi. Un ostaş sovietic a prins din sbor o floare aruncată şi o duce la buze. Un altul, înălţat în picioare, scoţându-şi chipiul, îl agită în aer drept răspuns la saluturile pline de entuziasm.

Pe strada unde se află Anca, Simina, Cristea, Mura şi Ilieş freamătul mulţimii omeneşti a ajuns la culme. Strigătele de bucurie se amestecă cu exclamaţiile de mirare. Trec regimente motorizate ale Diviziei de voluntari români „Tudor Vladimirescu". Mulţimea de pe trotuare se frământă cu neastâmpăr. Din când în când un ostaş din camion şi un manifestant de pe trotuar se recunosc şi atunci omul rupe rândurile şi se avântă cu mâna întinsă spre mijlocul străzii. Printre aceştia îl zărim şi pe Ilieş.

— Încotro? ţipă el strângând mâna ostaşului din camion şi mergând câţiva paşi alături de maşină.

— Spre Berlin! străbate prin larmă glasul celui întrebat.

Ilieş se înapoiază râzând bucuros la locul său lângă Anca, Simina, Cristea si Mura.

— Îl cunosc, lămureşte el. E din regimentul meu.

— Ce bine de dânşii! vorbeşte cu un văl de îngân- durare Cristea. Merg să elibereze lumea, cu Armata Roşie...

74

În hallul caselor Racoviceanu geamantanele sunt grămădite claie peste grămadă. Doi valeţi şi o fată de casă împachetează mereu alte lucruri pe care le aduce Eliza. Într’un fotoliu, absent la toate câte se întâmplă în jur, dormitează Dobre. Margot se plimbă agitată printre bagaje.

— Şi unde vrei tu să băgăm toate acestea? o a- postrofează nervos Nolly pe Eliza, care a venit încărcată cu alte rochii.

— Dar ce să fac, Nolly? se tângue Eliza. Să le las bolşevicilor?

Margot s’a oprit în faţa lui Nolly.

— Eu tot nu cred! spune ea. Eu zic să mai aşteptăm... Pariez că toate astea-s o tactică...

— M’am săturat de tactica ta ca de mere acre! sbiară Nolly.

— Ce e? întreabă din adâncul fotoliului Dobre, trezit de ţipătul lui Nolly. Priveşte mirat de jur-îm- prejur: Dece plecăm?

— Pentrucă am pierdut războiul! se răsteşte la el brutal, Nolly. Am capitulat, asta e!

— Cine? Ruşii? tot nu înţelege Dobre.

— Ei, pe naiba! replică şi mai brutal Nolly. Noi! N’auzi? Trădare! Au întors armele contra nemţilor...

La auzul cuvântului „trădare”, bătrânul Dobre Racoviceanu într’un suprem efort s’a trezit din somnolenţă şi s’a înălţat lung în picioare. Cuvertura i-a a- lunecat de pe genunchi.

— Să sune sirena! Puneţi oameni de pază! Anunţaţi siguranţa! Să-i aresteze... Telefonaţi la centrală! Ce staţi?

Electrizaţi, dinamizaţi, toţi ceilalţi au înălţat capul, adunându-se în jurul bătrânului, ca şi cum ar mai fi fost ceva de făcut. Dar extenuat de acest efort, bătrânul Dobre a căzut din nou în fotoliu.

— Mi-e foame! se mai tângue odată şi adoarme.

— Sinistru! oftează Nolly dezolat, în vreme ce
femeile cad şi ele pe scaune, turtite de conştiinţa că totu-i pierdut.

Aşa îi găseşte intrând în cameră, Buricescu şi un necunoscut în persoana căruia cu greu, dar îl recunoaştem pe americanul cel ce cu doisprezece ani înainte a dictat guvernului şi industriaşilor români condiţiile împrumutului.

— Îl recunoşti, întrebă Buricescu pe Nolly, indicând cu un gest uşor de mână pe celălalt.

— Mister Hopkins, se topeşte într'un surâs radios Nolly. Ce bine-mi pare!

— Ce surpriză! Ce surpriză, îl secondează şi Eliza.

— Dar ce e cu dumneavoastră? întreabă noul sosit. Plecaţi?

— Bineînţeles!

— Dar dece?

— Ce vrei să facem? S'a terminat totul. Au venit bolşevicii.

Americanul surâde.

— Glumiţi!... Nu s'a terminat nimic... Războiul abia începe...

Nolly e uluit. Cu greu se desmeticeşte, uitându-se mereu la Buricescu şi la american.

— Uite... Vezi?... La asta nu m'am gândit...

— Ei! Nu ţi-am spus eu că e o tactică! îl apostrofează triumfătoare, Margot.

75

Atelierul de strungărie al fabricii *Dobre Racoviceanu, fiul & Co.* e plin de muncitori. Urale, ovaţii şi strigăte de lozinci abia contenesc cu greu, numai atunci când la tribuna improvizată se urcă Ruja. Părul bătrânului luptător e acum aproape alb, ochii însă strălucesc cu aceeaşi tinereţe ca şi cu douăzeci şi opt de ani în urmă, în parcul unde îl întâlnise pentru prima dată Pintea.

— Tovarăşi! începe el. În aceste clipe de mare, de neţărmurită bucurie, se cuvine ca primul nostru gând să fie pentru acei care n’au apucat să le trăiască împreună cu noi.

Zarva se potoleşte. Feţele devin grave, concentrate.

— Să păstrăm, tovarăşi, un moment de tăcere în memoria tovarăşului Miron, a lui Vijelie şi a tuturor acelor care s’au jertfit eroic pentru libertatea ţării.

Toată lumea se scoală. Într’unul din primele rânduri, Cristea alături de Ilieş, priveşte încruntat. Lângă un perete Anca o sprijină pe Simina, care plânge încet. Privirile celor din jur se întorc spre ele pline de înţelegere.

— Pe urmă, tovarăşi, se aude iar vocea lui Ruja, să nu ne închipuim că lupta s’a terminat. Oare nu-i cunoaştem noi pe patroni? Se mai îndoieşte careva că reacţiunea nu o să încerce să smulgă poporului cuceririle dobândite în urma victoriilor Armatei Roşii? Să nu ne lăsăm!... Să curăţăm uzina de fascişti... Să sprijinim cu toate puterile Armata Sovietică şi armata noastră care i s’a alăturat...

76

Străzile gem din nou de lume. Mulţimea a ieşit să salute Divizia „Tudor Vladimirescu” care pleacă pe front, pe frontul luptei celei drepte, pentru pace şi libertatea popoarelor.

Anca, Mura şi Simina agită necontenit batistele. Deodată au tresărit. Buchete de

flori sboară înspre camionul în care, alături de alţi soldaţi se află Cristea şi Ilieş. Şi amândoi fraţii şi-au recunoscut pe-ai lor. Prind florile şi le agită. Mulţimea izbucneşte în alte şi alte urale, în a căror larmă camioanele trec unul după altul...

77

În curtea din strada Atelierului, Anca a rămas singură. Cu bărbia sprijinită în mâini stă pe prispă şi se gândeşte.

— Bunicuţo! a răsărit Oprişor ca din pământ. Ce e cu asta? spune el târînd cu greu după dânsul goarna lui Oprea Dorobantu.

Anca îl trage uşor lângă ea.

— Şezi colea frumos şi ascultă.

Copilul s’a aşezat cuminte cu goarna lângă el. Bunica îi va spune o poveste... Iar Anca începe:

— În anul una mie opt sute şaptezeci şi şapte...

Responsabil de carte: G. Râncu. Tehnoredactor: V. Popovici Corector: Cl. Pop.

Dat la cules 17.X.1952. Bun de tipar 2.XII.1952. Tiraj 6150. Hârtie semivelină ed. mată de 65 gr./m.p. Ft. 54X84 /16.
Coli editoriale 7,24. Coli de tipar 10. Preţul unui exemplar
2,60 lei. Ediţia I. Comanda 619. A. 01839. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R.

Tiparul executat la Intr. Poligrafică Nr. 1. Str. Grigore Alexandrescu 93-95. Bucureşti — R.P.R.

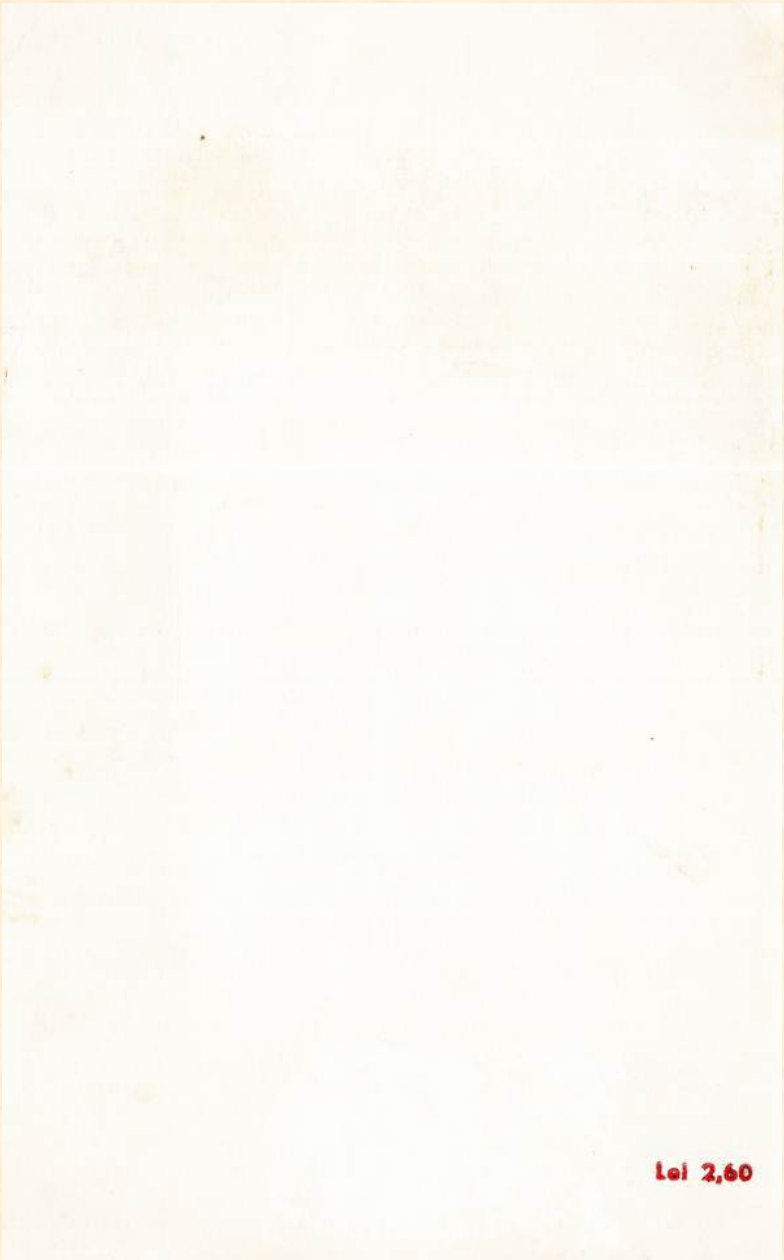
Lei 2,60